

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

7 ЛІПЕНЯ 2000г. № 27/4059 КОШТ 95 РУБ.

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы! Ідзе падпіска на "ЛіМ" на другое паўгоддзе 2000 года. Аформіць падпіску можна ў любым паштовым аддзяленні. Кошт індывідуальнай падпіскі на адзін месяц — 400 рублёў, на квартал — 1 200 рублёў. Кошт ведамаснай падпіскі на месяц — 1 250 рублёў, на квартал — 3 750 рублёў.

Наш індэкс — 63856.

Салодкая лексіка лета. *Фота Юрыя ЗАХАРАВА.*

КОЛА ДЗЁН

На гэтым тыдні зноў нечакана зблізіліся, прыпадобніліся дзве далёкія і несупастаўляльныя краіны: Злучаныя Штаты Амерыкі — краіна старой дэмакратыі і Рэспубліка Беларусь — маладое дзяржаўнае ўтварэнне на постсавецкай прасторы. Яны амаль адначасова адзначылі дні сваёй незалежнасці: РБ — 3 ліпеня, ЗША — 4 ліпеня. Ды на гэтым падабенства і скончылася, бо далей пайшлі суцэльныя адрозненні. ЗША адзначылі свае найбольшае дзяржаўнае свята 221 раз, беручы адлік ад 4 ліпеня 1779 года, калі пачала дзейнічаць Канстытуцыя перамогшых незалежных Паўночна-Амерыканскіх штатаў. РБ — усяго чацвёрты раз, калі ў выніку ініцыятывы А. Лукашэнкі гэтае свята было перанесена з 27 ліпеня (у той дзень у 1990 годзе Вярхоўны Савет прыняў дэкларацыю аб дзяржаўным суверэнітэце БССР) на 3 ліпеня — дзень, у які ў 1944 годзе Чырвоная Армія вызваліла Мінск ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. 3 ліпеня, у выніку, стала днём трайнога свята — Днём незалежнасці, Днём Рэспублікі і Днём вызвалення. Сталася так, што і святкавалі мы яго amжо тры дні — 1, 2 і 3 ліпеня. Зрэшты, сёлета 3 ліпеня пачалося і чацвёртае свята — у Віцебску адкрыўся "Славянскі базар". Святаў, такім чынам, сабралася цэлы пук. Пэўна, таму на фоне іх іншыя падзеі і з'явішчы тыдня падаюцца, бадай, занадта буднёнымі і ці не драбнаватымі...

"ВЕСНІК" ТЫДНЯ

Ім па праву стаў "Пінскі веснік" — газета, заснаваная ў горадзе над Пінай у 1990 годзе па ініцыятыве дэпутатаў дэмакратычнай арыентацыі. Выданне не толькі не знікла з інфармацыйнага поля Пінска і Піншчыны, але стала і адным з самых папулярных — тыраж яго перавышае сёння 8 тысяч асобнікаў. А займеў "Пінскі веснік" права патрапіць у намінацыю ліміўскага "Кола дзён" з тае простае прычыны, што ў свет выйшаў яго 1000-ы нумар. Брава, калегі!

НАДЗЕЯ ТЫДНЯ

Беларусь пачала праводзіць сапраўды жорсткую грашова-крэдытную палітыку, і гэта дасць магчымасць вырашаць многія складаныя пытанні, — заявіў прэм'ер-міністр У. Ярмошын, прымаючы місію Міжнароднага валютнага фонду. Місія праводзіла шырокі агляд эканомікі Беларусі і кансультацыі па грашова-крэдытным і валютным рэгуляванні. На думку прадстаўнікоў МВФ, сітуацыя ў нашай краіне ідзе на папраўку, аб чым сведчыць павышэнне попыту на наш рубель і стабільнасць абменных курсаў на паралельных валютных рынках. Няўжо гэта сапраўды так? Як казаў расійскі класік, "старо предание, но верится с трудом"...

РАСПРАЦОЎКА ТЫДНЯ

Рабочая камісія, створаная 26 чэрвеня на пасяджэнні Вышэйшага дзяржаўнага Савета, прыступіла да распрацоўкі канстытуцыі Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі. Праца гэтая расцягнецца прыкладна на паўтара года. Дзяржсакратар Саюзнай дзяржавы П. Барадзін, каментуючы гэтае паведамленне, заўважыў, што "гаворка не ідзе пра ўшчамленне незалежнасці беларусаў". Паверым і гэтым разам? Нічога іншага нам, бадай, не застаецца...

ПРАЕКТ ТЫДНЯ

У Белавежскай пушчы прайшла трохдзённая міжнародная канферэнцыя, на якой абмяркоўваліся пытанні падрыхтоўкі трансгранічнага праекта па захаванні біялагічнай шматстайнасці, прыроднага комплексу і культурнай спадчыны пушчы, распрацоўкі адзінага плана кіравання гэтым экалагічным рэгіёнам. Канферэнцыю зладзілі вядучыя прыродаахоўчыя арганізацыі і НДІ Беларусі, Польшчы і Нідэрландаў. Трэба спадзявацца, што праект, які стане працягам ранейшай праграмы, што ажыццяўлялася пры падтрымцы Сусветнага банка рэканструкцыі і развіцця, прынясе плён, і наша слаўная пушча стане яшчэ цудоўнейшым куточкам Бацькаўшчыны.

РЭЙТЫНГ ТЫДНЯ

Сусветная арганізацыя аховы здароўя апублікавала рэйтынг дзяржаўных медыцынскіх сістэм розных краін. Першае месца ў спісе, у якім 191 краіна, займае Францыя. З краін-рэспублік былога СССР вышэйшае месца займае, як ні дзіўна, Казахстан — 68-ае. У Беларусі — 72-ое месца, ва Украіны — 79-ае, у Расіі — ажно 130-ае. Міжволі хочацца сказаць-запытаць услед за адэсітамі: "І як вам гэта падабаецца?"

АДРАДЖЭННЕ ТЫДНЯ

Газета "Белорусская нива" паведаміла аб рэканструкцыі былой сядзібы графа Патоцкага ў горадзе Высокае на Берасцейшчыне. Тут захаваўся досыць цікавы, з экзотамі і каскадам сажалак, парк і графскі палац. На жаль, усё гэта прыйшло ў занепад, цягам доўгіх дзесяцігоддзяў не ставала на адбудову ні сродкаў, ні працоўных рук. І вось нарэшце тут пачалася рэканструкцыя парку, найперш ягоных сажалак, новы дах займеў палац. Сродкаў, вядома, у абрэз, але добра, што хоць нешта робіцца для выратавання адной з адмысловых і маляўнічых старадаўніх сядзіб. А колькі іх на Беларусі чакаюць такой ратоўчай дапамогі?

ТРЭНЕР ТЫДНЯ

4 ліпеня галоўным трэнерам футбольнай зборнай Беларусі зноў стаў — праз вялікі прамежак часу — славуты Эдуард Малафееў. На сваёй першай прэс-канферэнцыі Эдуард Васільевіч сказаў, што прыехаў у Беларусь з самымі добрымі намерамі, што галоўная яго мэта — па-новаму сфарміраваць нацыянальную зборную і вывесці яе ў фінал сусветнага першынства 2002 года. Э. Малафееў заўжды, як вядома, прапаведаваў "шчыры" футбол і дамагаўся на гэтым шляху неблагіх вынікаў. Шчыра паверым і мы ў яго добрыя намеры...

"ПРЫВАТЫЗАТАРЫ" ТЫДНЯ

Два падпалкоўнікі — камандзір і начальнік штаба вайсковай часткі ў Бабруйску — трапілі за краты. За што? За "прыватызацыю". Прадпрыемствы і камерцыйныя структуры па закліку гарадскіх улад перадавалі вайсковай частцы бясплатна розную маёмасць — каб салдатам лепш жылося і, натуральна, лепш служылася. Падпалкоўнікі ж памалу пачалі "прыватызоўваць" гэтую маёмасць — мэблю, тэле- і відэатэхніку, будматэрыялы. Адным словам, хто як можа, гэтак і багацее ў часе першапачатковага назапашвання капіталаў...

ЗДАРЭННЕ ТЫДНЯ

Ад нападу шэршняў загінуў рыбак — жыхар Луніна — на беразе Прыпяці. Ён, шукаючы зручнейшай мясціны над ракою, уплішчыўся ў куст і патрывожыў знянацку сямейку паласатых разбойнікаў. Ад укусаў некалькіх шэршняў небарака тут жа памёр. Недарэчная, дзіўная смерць. Даўно такога не надаралася на Беларусі. Прычыны трагічных выпадкаў былі і бываюць самыя розныя, але каб шэршні?..

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

Ушанаваць памяць Героя Сацыялістычнай Працы, акадэміка АН БССР, народнага паэта БССР Петруся Броўкі ў бібліятэцы Саюза беларускіх пісьменнікаў сабраліся прадстаўнікі грамадскасці, сярод якіх прысутнічалі адзін са старэйшых літаратараў Сяргей Грахоўскі, вядомыя паэты Генадзь Бураўкін, Юрась Свірка, Сяргей Панізнік, Ганад Чарказян, сын Пятра Усцінавіча Юрый Пятровіч Броўка.

Пятрусь Броўка — постаць складаная і неадназначная, своеасаблівы сімвал вялікага кавалку нашага непростага жыцця, пэўнага адрэзку нашай гісторыі, адзначылі выступоўцы. Ён здзейсніў непаўторны жыццёвы і творчы подзвіг, на ўсю шырыню паказаў веліч і адметнасць нашай Бацькаўшчыны, увасобіў у паэзіі ўсё тое, што Беларусь перажыла і прайшла. Гучалі вершы П. Броўкі, урывак з паэмы "Беларусь" прачытаў Мікола Макарцоў. На заканчэнне сустрэчы песні на словы П. Броўкі, Л. Геніюш, М. Пазнякова выканаў ансамбль "Мінскі гармонік" пад кіраўніцтвам Івана Раманчука.

М. Р.

●

Дзевяностапяцігоддзю Петруся Броўкі была прысвечана сустрэча ў бібліятэцы творчага саюза, куды разам з пісьменнікамі прыйшлі настаўнікі, студэнты-завочнікі педуніверсітэта і проста аматары беларускай паэзіі.

Пра жыццёвы і творчы шлях паэта і грамадзяніна гаварылі Сяргей Грахоўскі, Генадзь Бураўкін, Юрась Свірка, Ганад Чарказян. Вершы П. Броўкі чытаў Мікола Макарцоў.

●

"Полацкія чытанні", якія наладзіў Саюз пісьменнікаў сумесна з мясцовымі ўладамі, сталі яркай падзеяй як для жыхароў старажытнага горада, так і для гасцей, сярод якіх былі, акрамя землякоў — Н. Гальпяровіча і П. Васючэнкі, пісьменнікі А. Пісьмянкоў, П. Вераб'ёў, Л. Караічаў.

На сустрэчу ў музей беларускага кнігадрукавання прыйшлі мясцовыя літаратары, работнікі культуры горада, краязнаўцы. Ішла гаворка пра праблемы кнігадрукавання, сучасны літаратурны працэс, сувязь паміж дзеячамі культуры і мясцовымі культустановамі, асвятленне ў беларускім друку, у прыватнасці, у газеце "Літаратура і мастацтва" культурнага жыцця Полацка.

Цікавай была сустрэча на заводзе сантэхабсталявання, куды сабралася больш за трыста рабочых, інжынерна-тэхнічных работнікаў прадпрыемства. Пасля яе дырэктар завода Леанід Горбач заявіў, што за апошнія гады гэта была самая яркая падзея ў жыцці калектыву і запрасіў пісьменнікаў прыехаць на прадпрыемства яшчэ.

Намеснік старшыні гарвыканкама Аляксандр Мацулевіч падкрэсліў, што акцыя "Радаводныя вытокі" з удзячнасцю сустрэта ў горадзе і выказаў намер мясцовых уладаў працягваць плённае супрацоўніцтва з пісьменніцкай арганізацыяй.

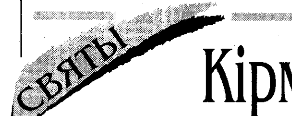
●

Амаль тры гадзіны доўжылася гаворка прадстаўнікоў творчага саюза з удзельнікамі літаб'яднання Ваўкавыска, якія прымалі ўдзел у "Траецкім кірмашы", што ладзіць Беларускі фонд культуры пры актыўным удзеле Саюза пісьменнікаў.

Свае вершы чыталі Святлана Санцэвіч, Аліна Камолава, Павел Ясінскі, Анатоль Мікута, Валянціна Кузьміч, Павел Развадоўскі, Гегольд Кісялёў.

Кіраўнікі гэтага своеасаблівага семінара Алесь Пісьмянкоў і Навум Гальпяровіч адзначылі высокі ўзровень творчасці ваўкавыскіх літаратараў, асабліва паэта, колішняга выпускніка Літінстытута Герольда Кісялёва.

Н. К.

Кірмаш ладзіць Ваўкавыск

З поспехам прайшоў 1 ліпеня трэці ў гэтым годзе кірмаш майстроў народнай творчасці Ваўкавыскага раёна "Вясёлая старонка". Гасціннае запрашэнне:

Ваўкавыск тут ладзіць свята,
Кліча госцейкаў багата.
Святкаваць той будзе варты,
Хто сябруе з песняй, жартам!

адразу далучыла прысутных да святочнага дзеяння. У горадзе майстроў разгарнуліся традыцыйныя хаты-майстэрні з мэтавым падкрэсленым зместам — "Саламяныя ўзоры", "Жывая гліна", "Драўляныя дзівосы". Народныя майстры і ўмельцы дзівілі вырабамі з саломкі, лазы, гліны і дрэва. Гурт "Тэатр моды" ў складзе Алы Сурміной (кіраўнік), Вольгі Булгак, Вольгі Шавель, Святланы Рудзіёўскай, Вольгі Сурмінавай, Марыны Рудзіеўскай дэманстраваў унікальныя строі з саломкі (гл. здымак). Дырэктар раённага цэнтра рамёстваў Святлана Кудаш(гл. здымак) расказала пра яго работу.

На кірмаш прыехала больш двухсот чалавек. Вынікі сваёй працавітасці і таленту прывезлі калгасы, саўгаспрадпрыемствы раёна. Сярод іх калгас "Бальшавік", якім ужо 26 гадоў кіруе Аліцыя Антановіч. У калгасе свой ДК, якім загадвае Галіна Басалыга, музей з пакоем народнай славы, у вёсках газ, водаправод. Сотні людзей вартыя пашаны і ўзнагарод. Пра гэта вельмі цёпла расказаў старшыня райвыканкама Уладзімір Лукашэвіч.

Асобнай старонкай свята была самадзейнасць, кірмашовыя гульні і забавы. Усё гэта ладзілася на фоне ваўкавыскіх прысмакаў і дароў ваўкавыскай зямлі.

Я. АДАМОВІЧ

Фота У. КРУКА

"Няміга" мяняе статус і... назву

Дзесяць гадоў таму па ініцыятыве знанага музыканта і педагога Аркадзя Берына быў створаны Мінскі гарадскі аркестр духавых інструментаў "Няміга". Яскравы пачатак. Імклівае асваенне разнастайнага рэпертуару. Запісы ў фонд Нацыянальнага радыё. Міжнародныя кантакты. Заслужаная папулярнасць. А потым, як гэта здараецца ў мастацкіх калектывах, — перыяд арганізацыйнага і творчага крызісу, частая змена кіраўніцтва, няпэўныя перспектывы...

У мінулым сезоне мастацкім кіраўніком "Нямігі" стаў Пётр Вандзілоўскі, які раней плённа супрацоўнічаў з гэтым аркестрам як дырыжор канцэртных праграм. На долю маэстра выпаў адказны чын падрыхтоўкі да 10-годдзя калектыву, і год першага юбілею, пэўна, будзе адметным. У сувязі з тым, што статус муніцыпальнага аркестра абмяжоўвае яго дзейнасць патрэбамі сталіцы і не спрые активізацыі канцэртнага жыцця па ўсёй краіне, Мінскі гарадскі аркестр духавых інструментаў дамогся змены свайго становішча. Цяпер ён афіцыйна завецца Дзяржаўным. Знікла з афіш і назва "Няміга". Пераўтвораны калектыў на чале з новым кіраўніком — у пошуку новага імя.

Адзначыць 10-годдзе планавалі ў маі, але месяц выдаўся досыць напружаны: каля дзесятка самых розных канцэртных выступленняў, у тым ліку падчас святкавання Дня Перамогі — на адкрытых пляцоўках роднага горада. Зрэшты, спяшацца з юбілейнымі ўрачыстасцямі ў музыкантаў не было патрэбы: час утварэння "Нямігі" — жнівень 1990-га, так што зусім лагічна — святкаваць восенню, у новым сезоне.

Рыхтуючы адмысловую канцэртную праграму, П. Вандзілоўскі імкнецца паказаць, што існаванне высакакласнага аркестра духавых інструментаў стымулюе творчую актыўнасць айчынных кампазітараў, якія пачалі зацікаўлена працаваць у гэтым жанры. Прынамсі, рыхтуецца прэм'ера Сёмай сімфоніі К. Цесакова, напісанай для аркестра духавых.

На юбілейных урачыстасцях чакаюць замежных гасцей і, вядома, калег з усёй Беларусі. Дарэчы, П. Вандзілоўскі захоплены ідэяй кансалідацыі айчынных творчых сіл у гэтай галіне мастацтва, якая мае патрэбу ў падтрымцы і развіцці. Робяцца захады па стварэнні ў Беларусі Асацыяцыі духавых аркестраў — аб'яднання вучэбных, гарадскіх, ведамасных выканаўчых калектываў, якіх у нашай краіне ўжо нямала. Патрэбна кваліфікаваная дапамога ім у стварэнні рэпертуару, аб'яднанне намаганняў у распаўсюджванні і выданні дэфіцытнага сёння нотнага матэрыялу, запісаў на аўдыёкасетах і CD.

А новы, дзяржаўны статус колішняй "Нямігі" мусіць паспрыяць афіцыйнай зацікаўленасці ў годным і перспектыўным творчым жыцці гэтага адметнага аркестра.

ВІНШУЕМ!

У "Свяце" — свята

Яшчэ працуючы ў аркестравай групе "Харошак", Васіль Купрыяненка знайшоў сваю, адметную сцяжынку да фальклорных крыніц. Гэтая сцяжынка прывяла яго да "Свята" — новага ансамбля народнай музыкі. Стваральнік, мастацкі кіраўнік, душа адметнага калектыву паказаў цяпер ужо шматлікім сваім наступнікам-пераемнікам, як можна ўлучыць у сучаснае жыццё старадаўнія найгрышы, традыцыйныя беларускія песні, надаць ім свежасць і маладосць, зрабіць спадарожнікамі новага пакалення слухачоў.

"Свята" і Васіль Купрыяненка — яскравая старонка сённяшняй музычнай культуры і канцэртнага жыцця. А ў нейкім сэнсе — ужо і гісторыя: пры канцы мінулага года свой невялічкі юбілей спраўляў ансамбль, пры канцы мінулага тыдня адзначылі "залаты" дзень нараджэння мастацкага кіраўніка, заслужанага артыста Беларусі Васіля Купрыяненкі.

"Свята" — гэта актуальна: нядаўна анасамбль быў удзельнікам літаратурна-музычнага свята ў Цімкавічах, прысвечанага 100-годдзю Кузьмы Чорнага. Не абышлася без яго і першая канцэртная праграма майстроў мастацтваў на вялікай сцэне Палаца Рэспублікі. І супалі гэтыя святы з юбілейнымі клопатамі ў калектыве самога ансамбля...

С. Б.

На здымку: заслужаны артыст Беларусі В. КУПРЫЯНЕНКА.

Фота Віт. АМІНАВА

Ад Падкамітэта па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь

у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры

Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры паведамляе, што да ўдзелу ў конкурсе на атрыманне Дзяржаўных прэмій Рэспублікі Беларусь 2000 года дапушчаны наступныя работы:

У ГАЛІНЕ ЛІТАРАТУРЫ —

На прэмію імя Янкі Купалы за творы паэзіі і драматургіі:

1. **Марозаў Змітрок Змітравіч** за кнігу паэзіі «Гронкі зорных суквецціў». Вылучаны Цэнтральнай бібліятэкай імя Я. Купалы г. Мінска.

2. **Скарынкін Уладзімір Максімавіч** за мастацкі пераклад паэмы Дантэ Алігʼеры «Боская камедыя». Вылучаны Віцебскім дзяржаўным універсітэтам імя П. М. Машэрава. На прэмію імя Я. Коласа за творы прозы і работы ў галіне літаратуразнаўства і крытыкі.

3. **Андраюк Серафім Антонавіч** за кнігу літаратурна-крытычных артыкулаў «Пісьменнікі. Кнігі». Вылучаны грамадскім абʼяднаннем «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

4. **Васілевіч Уладзімір Аляксандравіч** за цыкл «Беларускія народныя прыкметы і павер'і» ў 3-х тамах («Зямля стаіць пасярод свету», «Жыцця адвечны лад», «Зямная дарога ў вырай»). Вылучаны выдавецтвам «Мастацкая літаратура».

5. **Цвірка Канстанцін Аляксеевіч** за кнігі перакладаў з польскай мовы «Філаматы і філарэты», «Ян Чачот. Выбраныя творы». Вылучаны грамадскім абʼяднаннем «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

6. **Кусянкоў Мікалай Сяргеевіч** за дылогію «Явар з калінаю» і «Арляк і зязюля». Вылучаны грамадскім абʼяднаннем «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

На прэмію за творы літаратуры і мастацтва для дзяцей і юнацтва:

7. **Савіцкі Алесь Ануфрыевіч** за кнігу для дзяцей «Прыгоды Муркі». Вылучаны дзіцячай бібліятэкай № 10 г. Мінска і Полацкай нацыянальнай гімназіяй.

8. **Пазнякоў Міхась Паўлавіч** за кнігу паэзіі для дзяцей «Шые вожык кажушок». Вылучаны Цэнтральнай дзіцячай бібліятэкай г. Мінска.

9. **Мазго Уладзімір Мінавіч** за кнігу паэзіі для дзяцей «Смехапад». Вылучаны калектывам Цэнтралізаванай сістэмы бібліятэк г. Мінска.

10. **Зарэмба Міхаіл Мікалаевіч** за кнігу для дзяцей «Арэхавы Спас». Вылучаны калектывам рэдакцыі газеты «Раніца».

11. **Гардзей Віктар Канстанцінавіч** за кнігу для дзяцей «Зайкава балалайка». Вылучаны рэдакцыяй газеты «Ляхавіцкі веснік».

12. **Вольскі Артур Вітальевіч** за кнігу для дзяцей «Казкі з праўдай напалам». Вылучаны грамадскім абʼяднаннем «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

13. **Жуковіч Васіль Аляксеевіч** за кнігу для дзяцей «Цудоўная краіна». Вылучаны калектывам рэдакцыі «Настаўніцкая газета».

На прэмію імя К. Каліноўскага за работы ў галіне мастацкай публіцыстыкі:

14. **Бароўскі Анатоль Мікалаевіч** за кнігу публіцыстыкі «Чорны бусел — белы цень». Вылучаны Беларускім дзяржаўным энергетычным канцэрнам «Белэнерга».

15. **Ліпскі Уладзімір Сцяпанавіч** за кнігу публіцыстыкі «Я. Праўдзівы аповяд пра твой і мой радавод». Вылучаны працоўнымі калектывамі рэдакцыі часопіса «Нёман» і выдавецтва «Беларусь».

На прэмію за значныя работы ў галіне журналістыкі:

16. **Смольскі Рычард Баляслававіч** за зборнік артыкулаў «Тэатр у прасторы часу: Мастацтвазнаўчыя артыкулы, рэцэнзіі, творчыя партрэты». Вылучаны грамадскім абʼяднаннем «Беларускі саюз літаратурна-мастацкіх крытыкаў».

У ГАЛІНЕ МАСТАЦТВА І АРХІТЭКТУРЫ —

На прэмію за музычныя творы буйных і малых формаў, а таксама за канцэртна-выканальніцкую дзейнасць:

17. **Чыркун Алег Міхайлавіч** за цыкл песень для дзяцей «Карагод». Вылучаны грамадскім абʼяднаннем «Беларускі дзіцячы фонд».

18. **Хадоска Алег Ігаравіч** за сімфонію № 1 «Пакаянне». Вылучаны грамадскім абʼяднаннем «Беларускі саюз кампазітараў».

На прэмію за шырока прызнаныя работы рэжысёраў, дырыжораў, балетмайстраў, хормайстраў, артыстаў, мастакоў, сцэнарыстаў, кампазітараў і драматургаў, аператараў у пастаноўках тэатраў, кінастудый, на тэлебачанні і радыё:

19. **Пелагейчанка Эдуард Іванавіч** за сцэнічныя работы 1996—1999 гг. (партыі Радамэса ў оперы Дж. Вердзі «Аіда», Германа ў оперы П. І. Чайкоўскага «Пікавая дама», Хазэ ў оперы Ж. Бізэ «Кармэн», Турыду ў оперы П. Масканьі «Сялянскі гонар», Альфрэда Іла ў оперы С. Картэса «Візіт дамы»). Вылучаны Нацыянальным акадэмічным тэатрам оперы Рэспублікі Беларусь.

20. **Дудараў Аляксей Ануфрыевіч, Раеўскі Валерый Мікалаевіч, Герлаван Барыс Федасеевіч, Капыцька Віктар Мікалаевіч, Давыдзька Генадзь Браніслававіч, Кірычэнка Мікалай Міхайлавіч, Дударава Марына Віктараўна** за спектакль «Князь Вітаўт» у пастаноўцы Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. Вылучаны Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь.

21. **Аўрынская Лена Сцяпанаўна, Галубовіч Ала Купрыянаўна, Мароз Віктар Віктаравіч, Шаршульская Лідзія Уладзіміраўна, Дзёмкін Уладзімір Васільевіч, Сергушава Тацццяна Васільеўна, Сабярайская Тамара Паўлаўна** за цыкл тэлевізійных перадач «Дрэва жыцця». Вылучаны Нацыянальным гістарычным архівам Беларусі.

22. **Папова Алена Георгіеўна, Баркоўскі Віталій Міхайлавіч, Матросаў Уладзімір Іванавіч, Саўко Баляслаў Іванавіч, Грушоў Вячаслаў Георгіевіч, Букацiна Галіна Мікалаеўна** за спектакль «Таму што люблю» ў пастаноўцы Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа. Вылучаны Віцебскім дзяржаўным універсітэтам імя П. М. Машэрава.

На прэмію за творы жывапісу, скульптуры, графікі, манументальна-дэкаратыўнага і прыкладнога мастацтва, дызайну:

23. **Славук Валерый Пятровіч** за цыкл графічных твораў па матывах беларускіх казак. Вылучаны Беларускай акадэміяй мастацтва.

24. **Казакевіч Мікалай Канстанцінавіч** за серыю пейзажаў «Краявіды Беларусі». Вылучаны Гомельскай абласной арганізацыяй грамадскага абʼяднання «Беларускі саюз мастакоў».

25. **Буралкін Генадзь Васільевіч** за скульптурныя работы 1995—1998 гг. Вылучаны вытворчым абʼяднаннем «Беларуськалій» і грамадскім абʼяднаннем «Беларускі саюз мастакоў».

На прэмію за арыгінальную архітэктуру грамадзянскіх, прамысловых збудаванняў у горадзе і на вёсцы:

26. **Блешчык Мікалай Паўлавіч, Вігдорчык Раман Ісакавіч, Івашчанка Юрый Іванавіч, Кравец Анатоль Аляксандравіч, Кульбіцкі Уладзімір Сямёнавіч, Мордзіч Аляксандр Іванавіч, Стальмашонак Леанід Іванавіч, Шаціла Анатоль Іванавіч** за універсальную адкрытую архітэктурна-будаўнічую сістэму шматпавярховых жылых і грамадскіх будынкаў новага пакалення. Вылучаны Міністэрствам архітэктуры і будаўніцтва Рэспублікі Беларусь.

На прэмію за даследаванні па тэорыі і гісторыі мастацтва:

27. **Аграновіч-Панамарова Яўгенія Самойлаўна, Аладаў Вальмен Мікалаевіч, Іода Ірына Антонаўна, Малкоў Ігар Георгіевіч, Патаеў Георгій Аляксандравіч, Сычова Ала Васільеўна** за «Комплекс даследаванняў па тэорыі архітэктуры (фарміраванне беларускай навуковай школы)». Вылучаны Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміяй.

28. **Габрусь Тамара Віктараўна, Ткачоў Міхаіл Аляксандравіч, Чантурыя Юрый Уладзіміравіч** за калектыўную манаграфію «Страчаная спадчына». Вылучаны Інстытутам праблем культуры Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь.

ВОДЗЫВЫ, матэрыялы абмеркаванняў, прапановы і заўвагі па работах і аўтарскіх калектывах просьба накіроўваць у Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь ў галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры да 1 лістапада 2000 года па адрасе: 220072, г. Мінск, вул. Сурганава, 1, корп. 2, пакой 412; тэл./факс 284-23-81.

АБСЯГІ

ГОМЕЛЬШЧЫНА...

Навуковец, педагог, паэт

Іван Харламаў шмат зрабіў для развіцця педагагічнай навукі. Сялянскі сын з вёскі Шарпілаўка Гомельскага раёна стаў акадэмікам НАН Беларусі і Расійскай педагагічнай акадэміі, заслужаным дзеячам навукі, доктарам і прафесарам. За 45 гадоў плённай працы ў Гомельскім дзяржуніверсітэце імя Ф. Скарыны Харламаў апублікаваў звыш 300 навуковых работ, 29 яго якіх кніг выйшлі ў Беларусі, Расіі, Кітаі, Польшчы, былой Чэхаславакіі. З 1946-га Іван Фёдаравіч піша вершы. Ён — аўтар паэтычнага зборніка "На перакрыжаваннях жыцця". Творчыя набыткі вучонага і паэта прадстаўлены ва універсітэце на выставе, прымеркаванай да 80-годдзя з дня яго нараджэння.

"Надзіна вёска"

Радасцю жыла калісьці на Чачэршчыне вёска Дудзічы. Пакрыта яна цяпер чарнобыльскім попелам. Жывуць тут зараз журба і боль. Аб гэтым і расказвае фільм японскага рэжысёра Матахасі Сейіці пад назвай "Надзіна вёска". Стужка знята ў Дудзічах. Галоўныя яе персанажы — Надзя і Лена Юранавы. Праз іх лёс паказана трагедыя ўсяго беларускага народа. Стужка дэманстравалася на міжнародным фестывалі ў Берліне. А цяпер з ёй пазнаёміліся і гамяльчане.

У аснове скульптуры — фальклор

Сябра Саюза мастакоў Міхаіл Балюк нарадзіўся на Піншчыне. Жыве ў Гомелі. Працуе ў галіне дробнай дэкаратыўнай пластыкі і медальернага мастацтва. Асабліва цікавыя керамічныя скульптурныя кампазіцыі, у аснове якіх — фальклор, бытавыя сюжэты і сцэны. Гэтыя работы і склалі аснову персанальнай выставы майстра, што адкрылася ў Гомелі.

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

МАГІЛЁЎШЧЫНА...

Памяці фотамайстра

Зараз у выставачнай зале абласнога краязнаўчага музея праходзіць фотавыстава пад назвай "Гэтым летам ён ужо не прыедзе". Яна прысвечана памяці фотамайстра Зіновія Шэгельмана. Такую назву далі яго-ныя сябры. У экспазіцыі — 60 работ вядомага мастака, які кожнае лета прыязджаў з Ізраіля на родную Беларусь. Сярод работ — здымкі Магілёўшчыны, ізраільскія краявіды.

Алесь ПЯТРОВІЧ

ГРОДЗЕНШЧЫНА...

"Песня над Нёманам"

Восьмы гарадскі фестываль "Песня над Нёманам" адбыўся ў Гродне. Удзел у фінальным туры песеннага свята прымалі 11 маладых выканаўцаў — прадстаўнікі студыі "Забава" Гродзенскага вучылішча мастацтваў, музычнага вучылішча, сельгасінстытута, студыі "Шанц" абласнога Палаца дзіцячай і юнацкай творчасці і нават Верцялішкаўскага Дома культуры Гродзенскага раёна. Гэта — юныя спевакі, што перамаглі ў першым туры, у якім спрабавалі сябе 25 пачынаючых аматараў беларускай эстраднай песні. Пераможцамі сталі трое выхаванцаў студыі "Забава". Дыплом лаўрэата першай ступені атрымала Вольга Змуршчык, на другім месцы Аляксандр Яфімік, на трэцім — Алеся Кульша. Арганізавалі фестываль аддзел культуры гарвыканкама і гарадскі метадычны Цэнтр народнай творчасці. А фінансавую падтрымку забяспечылі гарвыканкам і спонсары — мастак Дзмітры Іваноўскі і фірма "Свідо".

Лілія НАВІЦКАЯ

БРЭСТЧЫНА...

Мастакі на мяжы

Арганізаваны творчы дэсант на Энскую заставу. Сярод пагранічнікаў — берасцейскія мастакі. Адзін з іх, Генадзь Сурма расказвае:

— Мы задаволены незвычайнай творчай камандзіроўкай. Месцы тут маляўнічыя, працуецца добра...

Мастакі стварылі на заставе цыкл жывапісных работ, аформілі наглядную агітацыю, арганізавалі выставу.

Іна НІКАЛАЕВА

ВІЦЕБШЧЫНА...

Фестывальная статыстыка

Дзевяты міжнародны фестываль мастацтваў "Славянскі базар у Віцебску" прыняў больш за 5 тысяч удзельнікаў і госцей з 23-х краін свету. На пляцоўках адбудзецца 120 культурна-масавых мерапрыемстваў. Сярод іх — міжнародны конкурс маладых выканаўцаў эстраднай песні "Віцебск-2000", міжнародны фестываль-конкурс дзіцячых канцэртных праграм, конкурс майстроў народных рамёстваў і промыслаў. На свята фальклору з'едуцца больш за 250 прадстаўнікоў Беларусі, Расіі, Украіны. На галоўнай сцэнічнай пляцоўцы фестывалю пройдзе 16 канцэртаў. У кінатэатры "Спартак" гледачы пазнаёмяцца з дзесяццю фестывальнымі кінапраграмамі. Аматараў тэатра чакаюць пяць "Тэатральных сустрэч", а прыхільнікаў класікі — 6 канцэртных "музычных збораў Салярцінскага", якія пройдуць у музычнай вучэльні. Ход міжнароднага фестывалю асвятляюць 300 журналістаў са ста розных выданняў і інфармацыйных агенцтваў.

"Айчына мая — у маёй душы"

Дзесятыя міжнародныя Шагалаўскія дні, якія штогод праходзяць у Віцебску у дзень нараджэння мастака (6 ліпеня), на гэты раз былі ўключаны ў рамкі фестывалю "Славянскі базар"... На юбілейных чытаннях выступілі даследчыкі з Беларусі, Расіі, Украіны, Германіі. На свята пад назвай "Айчына мая — у маёй душы", што ладзілася на Пакроўскай вуліцы (роднай вуліцы Марка Шагала), сабраліся прыхільнікі яго таленту. Тут жа, у Цэнтры народных рамёстваў і мастацтваў "Задзвінне" адбылася прэзентацыя выставы "Яўрэйская культура ў польскім народным мастацтве" са збору прафесара Варшаўскага універсітэта Мар'яна Пакрапекі. Вечарам 6 ліпеня адкрылася выстава жывапісных і графічных работ удзельнікаў Міжнародных шагалаўскіх пленэраў, якія праходзілі ў Віцебску ў 1994 і 1997 гадах. Завяршыліся Шагалаўскія дні феерычнай кампазіцыяй "Я жыццё праўеў у прадчуванні цуду", якая была паказана апоўначы каля старой гарадской ратушы.

Святлана ГУК

МІНШЧЫНА...

На "пеўчым полі"

Першага-другога ліпеня на Мядзельшчыне ў 48-ы раз прайшоў абласны фестываль харавых калектываў "Пеўчае поле". Вакальныя і танцавальныя ансамблі выступалі ў вёсках раёна. А на наступны дзень быў арганізаваны заключны канцэрт. На ім выступіў зводны хор Мінскай вобласці (мастацкі кіраўнік — заслужаны артыст Беларусі Іван Абразевіч).

Галіна НОВІКАВА

ЧАСАПІС

Як нас рэкламуюць швейцарцы

СЕННЯ, 7 ЛІПЕНЯ, У КАЗАЧНА ПРЫГОЖЫМ БАРОЧНЫМ ГАРАДКУ САЛАТУРНЕ АДКРЫВАЕЦЦА X МІЖНАРОДНЫ ОПЕРНЫ ФЕСТЫВАЛЬ.

Юбілей свайго "дзіцяці" заснавальнік, нязменны прэзідэнт і ўласнік фестывалю Дзіна Арычы абстаўляе з асаблівым размахам. Пад агульнай "шапкай" "Classic Openair Solothurn" ладкуюцца ажно дзве мастацкія падзеі: традыцыйная дэкада панавання класічнай оперы зменіцца святам музыкі барока (прыемна, што ў культурную праграму фестывалю ўключана і выстава жывапісу беларускіх мастакоў з калекцыі Арычы). Для ўдзелу ў спектаклях запрошана рэкордная колькасць оперных зорак. Вось некалькі імёнаў: легендарная вагнераўская і пучыніеўская спявачка Гвінет Джонс, адзін з найбольш яркіх сучасных "моцных" тэнараў Крысціян Ёхансан, лірычны тэнар Сальваторэ Фізікела, што амаль не мае роўных у стылі бельканта, "моцартыянцы" тэнар Раберта Сака і барытон Кары Персан, уладальнік аксамітнага "чорнага" баса Паата Бурчуладзе. І за пультам будзе таксама сусветная зорка першай велічыні — ужо знаёмы мінчукам аўстрыец Ральф Вайкерт.

Але ж усяму асновай будзе Нацыянальны тэатр оперы Беларусі. Менавіта ён пакажа напаўканцэртныя ўвасабленні "Набука", "Севільскага цырульніка", "Кармэн" "Травіяты", "Дона Жуана" і "Турандот" (дзве апошнія оперы і пастаўлены па заказе Арычы). Выступленне ў антуражы такога юбілею можна было б лічыць за гонар нават у тым выпадку, калі б сусветныя зоркі пакінулі для нашых салістаў толькі партыі другога плана. Але ж, на шчасце, і на долю беларускіх спевакоў выпадае гэтым разам непараўнальна больш галоўных партый, чым было падчас мінулых дзвюх вандровак у Салатурн. Тамара Глаголева двойчы выканае сваю каронную партыю Абігаіль ды яшчэ Донну Анну, Юрый Бастрыкаў пакажа свайго Набука, Алег Мельнікаў — Захарыю і Цімура. Вікторыя Курбацкая, што так спадабалася салатурнцам у невялікіх партыях, сёлета мае шанц цалкам раскрыцца ў вобразах Віялеты і Лю. Гэтаксама Таццяна Варапай ды Васіль Кавальчук — ім даверaны вядучыя ролі Кармэн і Дона Базіліё. Сяргей Драбышэўскі будзе Альмавівам у "Севільскім цырульніку", дэбютантка фестывалю Таццяна Траццяк — Разінай і Царлінай, Таццяна Цівунова — Эльвірай. Непараўнальны Дон Бартала — Віктар Чарнабаеў і ў Швейцарыі з'явіцца ва ўлюбёным камічным вобразе. Ажно ў чатырох увасабленнях (Фігара, Дона Жуана, Эскамільё, Жоржа Жэрмона) убачаць на фестывалі Уладзіміра Пятрова.

Усю гэту і шмат іншай інфармацыі я вычытваю ў раскошным юбілейным фестывальным даведніку, які, між іншым, адкрываецца прывітальным словам Прэзідэнта Швейцарскай федэрацыі. Гартаю старонкі з "белай" зайздрасцю (паліграфія такога ўзроўню доўга была нам не па кішэні!), з радасцю за нашых і з цёплым пачуццём да Дзіна Арычы. Сяргею Картэсу, Ніне Ламановіч, Вячаславу Чарнуху (на адным з двух паказаў "Севільскага цырульніка" ён зменіць Р. Вайкерта) і кожнаму салісту прысвечаны асобныя артыкульчык з партрэтам. Ну, зразумела, факталогію даў наш тэатр, але ж як умела і эфектна выкарысталі швейцарцы для рэкламы беларусаў іх мінулы салатурнскі вопыт! Напрыклад, даведка пра Алега Мельнікава пачынаецца так: "Партыя Пімена ў "Барысе Гадунове" дазволіла ўладальніку экспрэсіўнага баса стаць фаварытам публікі ў Салатурне". Пра Юрыя Бастрыкава чытаем: "Да яго ўлюбёных партый у операх Пучыні належаць Шарплес і найперш Скарпія, у якой спявак зрабіў фурор у Салатурне". У размешчаных побач даведках пра Вікторыю Курбацкую і Уладзіміра Пятрова сказана, што іх поспех на фестывалі стаўся прычынай запрашэння абодвух на канцэрт у нямецкі горад Золінген. А вось — пра Глаголеву: "Швейцарская прэса пісала пасля яе выхаду ў вобразе Таццяны, што ад голасу і спявання гэтай першакласнай інтэрпрэтатаркі прабягае мароз па скуры".

Швейцарцы цёплa і зычліва пішуць пра кожнага з гасцей. Але, мабыць, яшчэ больш уражвае заключны раздзел даведніка — хроніка 10 гадоў фестывалю ў Салатурне пад загалоўкам "Спявачкі і спевакі пішуць оперную гісторыю". Сярод мноства здымкаў зорак вока вылучае прыгожую групу з трох чалавек. Подпіс: "Баль-маскарад" на "Classic Openair" Францiска Арайса, Тамара Глаголева і Юрый Бастрыкаў выклікалі бурную авацыю". А вось і яшчэ наша фота (хор і салісты выходзяць на паклон) з выразнай тэкстоўкай: "Ніна Ламановіч святкуе трыумф са сваім хорам". Апошняя старонка гэтага маляўнічага выдання зноў змяшчае партрэт Сяргея Картэса, якога абвяшчаюць у недалёкай будучыні прадстаўнікам у Салатурне як кампазітара, дуэт куміра публікі швейцаркі Наэмі Надэльман і Сальваторэ Фізікела на фоне нашага мужчынскага хору, а яшчэ — абліччы зорак Салатурна: Уладзімір Пятроў, Тамара Глаголева, Алег Мельнікаў, а паміж імі — Гвінет Джонс, Крыс Мерыт, Наэмі Надэльман. Каментары залішнія, ці не праўда?

Алена САЛАМАХА

ПАДЗЕІ

Звіняць мячы харалужныя

Цікавая падзея адбылася 24-25 чэрвеня ў колішняй беларускай першасталіцы — слаўным горадзе Навагрудку. Горад нібыта памаладзеў на некалькі стагоддзяў, вярнуўся ў сярэднявечча. Паўсюль былі відаць ваяры з мячамі, дзідамі і арбалетамі. А побач прыгожымі павамі праплывалі паненкі, убраныя ў адмысловыя дзявочыя строі.

Такога, мяркую, у новым часе Беларусь яшчэ не бачыла. Ды гэтае вяртанне мінулага ў сучаснае не з'явілася чымсьці цалкам выпадковым. Бачыцца тут заканамерны працяг нястомнай працы руплівых даследчыкаў мінуўшчыны, ды выдаўцоў, у выніку чаго зміарнелая гістарычная ніва беларушчыны за апошняе дзесяцігоддзе папоўнілася дзесяткамі сапраўды цікавых і значных кніг, частка якіх, праўда, была напісана яшчэ на пачатку стагоддзя, у шчодрыя на здабыткі 20-я гады. Ды пакульткі тут гутарка пра Навагрудак, то найперш трэба сказаць шчырае слова ўдзячнасці волату духу Міколу Ермаловічу, які зачасна назаўжды развітаўся з намі гэтым летам. Але напісанае застаецца. Ягоная "Старажытная Беларусь" — магутны чыннік нацыянальнай свядомасці, чараўзейны гаючы лек, які вяртае з забыцця **нам нашае**, набліжае і ўвідавочвае тое, што дзеялася тут шмат стагоддзяў назад. А быў жа час, калі мы, народжаныя на Навагрудчыне, нават не падазравалі, на якой зямлі жывём і чым маем ганарыцца. Ды адкуль было ведаць, калі настаўнікі гісторыі старанна дамагаліся, каб мы на памяць ведалі ўсё, што было звязана з партыйна-камуністычнымі з'ездамі: калі і дзе яны адбываліся, колькі дэлегатаў прысутнічала і якія "лёсаносныя" рашэнні былі прыняты ці то ў залатагаловай Маскве, ці следам тут, у Мінску. Расказвалі, вядома, і пра даўно мінулыя часы, пра Месапатамію і Егіпет, пра Ноўгарад і Разань, але маўчалі пра тое, што дзеялася на зямлі, на якой мы жылі, пра Навагрудак, адкуль запачаткавалася магутная дзяржава, межы якое ў лепшыя часы сягалі ад Балтыйскага да Чорнага мора. Карацей, настаўнікі-манкурты выхоўвалі дзяцей-манкуртаў. І доўжылася такое стагоддзямі, ад часу, калі Вялікае княства Літоўскае (чытай Беларусь) страціла самастойнасць, а з ёю і годнасць, і апынулася на задворках гісторыі. І толькі на пачатку XX стагоддзя нарэшце і для нас, беларусаў, выбліснула святло ў канцы такога доўгага і такога змрочнага тунеля...

Пра тое, што мы сёння ўжо не манкурты, а народ, які няхай сабе і пакутліва, праз хібы, патырчакі і перашкоды, але ўсё ж няўхільна набліжаецца да свайго нацыянальнага самаўсведамлення — засведчыла згаданая вышэй падзея. Яе афіцыйная назва — "Фэст сярэднявечнай культуры "Навагрудак 2000".

Свята доўжылася два дні, хоць, як на маё разуменне, можна было ўкласціся і ў адзін, і было запоўнена рознымі мерапрыемствамі, так ці, іначай прымеркаванымі да рэканструкцыі падзей і духу часу мінулых, але апагеем усёй імпрэзы стала інсцэніроўка бітвы 1314 года на Замкавай гары.

Звесткі ў гістарычнай літаратуры пра гэтую падзею вельмі скупыя. Адгортваем 5-ы том "Энцыклапедыі гісторыі Беларусі", значная частка якога прысвечана Навагрудку, і чытаем: "На Н. неаднаразова нападалі татары і іх саюзнікі — дружыны галіцка-валынскіх князёў у 1250-я г., 1274, 1276, 1277, а потым крыжакі ў 1314, 1321, 1341, 1390, 1394". За гэтымі датамі — слава перамог і горыч паражэнняў, узлёты і падзенні чалавечага духу, аднак пра тое, што гэта былі за бітвы і хто браў у іх удзел — ні слова...

Значна цікавейшыя і багацейшыя звесткі пра той засмужаны далеччу час знаходзім у князе "Памяць", прысвечанай Навагрудскаму раёну: "У час панавання Тройдзена (1270-1282) літоўцы і жыхары беларускага Панямоння канчаткова адстаялі сваю незалежнасць ад татараў і іх паўднёва-рускіх сатэлітаў. Пазней яны гэтак жа сумесна супрацьстаялі крыжакам Тэўтонскага ордэна, набегі якіх з канца XIII ст. пачалі дасягаць беларускага Панямоння, а ў 1314 г. тэўтонцамі была ўчынена аблога Ноўгарадка (23). У баях гартавалася моц Літоўска-Беларускай дзяржавы — Вялікага княства Літоўскага, і невыпадкова, што Ноўгарадак стаў адным з галоўных палітычных цэнтраў гэтай дзяржавы".

Аднак найбольш цікавым, увасобленым у дзеях канкрэтных гістарычных асоб, уяўляецца мне інтэрпрэтацыя тых падзей ва ўжо згаданай вышэй кнізе Міколы Ермаловіча "Старажытная Беларусь. Полацкі і Новагародскі перыяды": "У 1314 годзе крыжакі нечакана рушылі на Новагародак, узялі яго і спалілі, а пасля сталі штурмаваць замак. І вось тут упершыню вызначыўся выдатны беларускі дзяржаўны дзеяч і палкаводзец Давыд Гарадзенскі. Гэта быў чалавек, надзелены незвычайнай энергіяй, прадпрымальнасцю і вайсковымі ведамі, таму карыстаўся высокай пашанай і займаў пасля вялікага князя першае месца ў дзяржаве. Нездарма ж пасля Гедымін аддаў за яго замуж адну са сваіх дачок. Будучы гарадзенскім старастам, ён займаў адно з ключавых месц у абароне дзяржавы з боку Мазовіі і Тэўтонскага ордэна.

Такім чынам палкаводчы талент Давыда Гарадзенскага ўпершыню яскрава выявіўся пры абароне Новагародка ў 1314 г., калі ён са сваім войскам з'явіўся на выручку крэпасці, якую аблажылі крыжакі. Ён аваладаў іх лагерам, перабіў у ім варту, захапіў коней і харчовыя прыпасы. Крыжакі вымушаны былі адступаць, але на зваротным шляху яны не знайшлі ў пэўных месцах сваіх складаў з правіянтам, бо яны былі загадзя разбураны Давыдам. Крыжацкае войска, церпячы ад голаду, рассыпалася і амаль загінула ў непраходных балотах".

Спадзяюся, чытач адчуў і зразумеў, які ўдзячны, у тым ліку і для кінематографа, гістарычны матэрыял захаваны за гэтымі палетапіснаму сціслымі, але напоўненымі значным для існавання і выжывання народа сэнсам радкамі. Тое, што арганізатары "Фэста сярэднявечнай культуры" звярнуліся менавіта да гэтага "эпізода" нашай надзвычай багатай і слаўнай у старажытнасці гісторыі, заслугоўвае пахвалы. Але тут жа мушу зрабіць ім пэўныя закіды, бо, мяркую, выкарыстаны факты мінуўшчыны далёка не па поўніцу...

Хто тут галоўны герой? Безумоўна, Давыд Гарадзенскі, адна з самых вызначальных і сімпатычных постацяў беларускай гісторыі, асоба пасля Полацкага Усяслава Чарадзея, бадай, самая легендарная. Але, як ні дзіўна, Вялікага нацыянальнага ваяра гледачы падчас інсцэніроўкі бітвы 1314 года так і не пабачылі. На першым плане ўвесь час быў кіраўнік аб'яднаных сіл прышэльцаў, які адначасова выконваў і ролю вядучага-каментатара ўсіх падзей. Гэта чалавек не тутэйшы, запрошаны на правядзенне імпрэзы з Санкт-Пецярбурга. І я не ўпэўнены, што ён выдатна ведае нашу гісторыю, што чытаў таго ж Міколу Ермаловіча. Казаць пра нейкі беларускі патрыятызм, які тут сам сабой вынікаў, проста няма ніякіх падстаў. Даводзілася толькі пацісакаць плячыма, калі з яго вуснаў раз за разам, нібы знарок падкрэслена, гучала, што тут, у Новагародку, супольныя руска-літоўскія войскі нанеслі паражэнне Тэўтонскаму ордэну разам з яго саюзнікамі. Можна толькі здагадвацца, што мелася на ўвазе пад "рускімі" войскамі і адкуль яны тут узяліся... Ну а войскі праўдзіва беларускія, той жа Давыд Гарадзенскі?.. Пра іх чамусьці нават і не згадвалася... Між тым няцяжка ўявіць, які б эфект мела з'яўленне славутага беларускага палкаводца на кані і які высокі патрыятычны сэнс можна было б укласці ў ягоныя вусны...

З іншага "хібнага" ўвасаблення хачу адзначыць зашмат бутафорыі, якую, дарэчы, не толькі не хавалі, а нібы знарок дэманстравалі. Асабліва назалялі постаць нейкага нягеглага трубача, які, нібы малады певень, у якога толькі што пачаў прарэзвацца голас, спрабаваў пратрубіць ці то заклік на штурм, ці то сігнал адступлення, але ўсё гэта на піянерскім горне і пры недасканалым увасабленні гучала камічна, і нічога, апрача ўсмешак і раздражнення ў гледачоў не выклікала...

Ды не будзем забывацца, што такое ладзілася ў Беларусі ўпершыню. Я пацікавіўся думкай Ігара Міхно, таксама аднаго з асноўных арганізатараў фэсту. Ён, спаслаўшыся на сваю вялікую занятасць, коратка ўцаніў усю імпрэзу на выдатна. Але такая эйфарыя, мабыць, вынікае ад таго, што яму няма з чым параўноўваць. А мае крытычныя закіды, бадай, вынікаюць з таго, што давялося быць сведкам падобных мерапрыемстваў у Чэхіі, дзе традыцыі рыцарскіх турніраў, а таксама інсцэніроўкі бітваў былі выдатна распрацаваны і ў камуністычныя часы. Там усё было прадумана да малых драбніц і глядач пераносіўся ў сярэднявечча, глядзеў з захапленнем, трывогай і радасцю, асуджаў "чужых" і ўслаўляў "сваіх". Карацей, у нейкім сэнсе паводзіў сябе так, як гарачыя заўзятары на футбольных трыбунах...

Такі момант на Навагрудскім фэсце адбыўся тады, калі нашыя ваяры адбілі ад сцен замка крыжацкую навалу і самі перайшлі ў наступ. Пачалася сапраўдная сеча, звонам мячоў харалужных абудзілася навагрудская прастора, і шматтысячны натоўп у зладкаваным парыве выдыхнуў кліч веры і надзеі: "Жыве Беларусь!"

У заключэнне хацелася б добрым словам адзначыць тое, што ініцыятывы "нізоў" па наладжванні "фэсту" падтрымалі "вярхі" ў асобе новага старшыні райвыканкама сп. Ліса. З гэтым чалавекам пакуль што пазнаёміцца не выпадала, але прыемна было яго бачыць прысутным на адкрыцці выставы ўраджэнца Навагрудчыны Кастуся Качана ў сталічным Палацы мастацтваў, і асабліва ў апошнім выпадку, на гэтым свяце агульнанацыянальнага абсягу, якое напэўна што не адбылося б без спрыяння і дзейснай падтрымкі раённай адміністрацыі. Праўда, у Аргкамітэт свята зусім было б не лішнім увесці такіх на сёння вядомых, а то і славутых навагрудцаў, якія жывуць у Мінску, Гародні, а то і іншых гарадах, як гісторык, акадэмік Міхась Касцюк, глыбокі знаўца старажытнасці Вячаслаў Чамярыцкі, доктар філасофіі Уладзімір Конан і г. д.

І яшчэ адна для мяне надзвычай прыемная навіна: я за два дні не пабачыў на свяце ніводнага п'янага. З улікам таго, што алкагольная пошасць усё больш агідна паралізуе творчыя і фізічныя сілы нацыі, гэта добры знак, якімі традыцыямі, якімі дзействамі мы можам ажывіць і аздаровіць народ, даць яму сілу і веру ў сябе, у сваю будучыню. Бачачы і ўсведамляючы такое, сапраўды верыш, што Беларусь і яе народ акрыяюць ад паняверкі, здранцвення і ўрэшце зоймуць "свой пачэсны пасад між народамі", які мелі ў сівой даўніне.

Яўген ЛЕЦКА

ПОШТА

У назвах вёсак — нашы карані

Мне давялося часта бываць у Круглянскім раёне, а ў вайну нават жыць там з паўгода ў вёсцы Ражкі. Мясцовыя жыхары ніколі не ўжывалі найменне "Круглае". Яны ўсе без выключэння гаварылі тады: "Пайшоў у Круглю", "Быў у Круглі". Тое ж заўважыў і пісьменнік Фёдар Янкоўскі, які хадзіў партызанскімі сцежкамі Кругляншчыны. Дарэчы, "Кругляншчына", "круглянцы" — гэтыя словы ўтвораны ад "Круглі". А калі б пайшло ўсё ад назвы "Круглае", то трэба гаварыць так: "Круглаўшчына", "круглаўцы".

Я закончыў пачатковую школу, да вайны яшчэ, у вёсцы Радзішана Шклоўскага раёна. І ўсе чатыры гады вучобы ў школьных сшытках пісаў на вокладцы "Радзішанская школа". У пасведчанні аб нараджэнні таксама пацверджана, што я родам з вёскі Радзішана. Тое ж самае і ў пашпарце. А сёння ў даведніку назваў вёсак, у дакументах раённых устаноў такой вёскі няма. Замест яе існуе вёска Радзішына: "шана", перацвралася ў "шыну". Суседнюю вёску Ордаць у нас заўсёды звалі "Вордаць", а вёску Акунёўка — "Вокунеўка".

У Краснапольскім раёне з даўніх часоў была вёска Высокі Барок (у ёй нарадзіўся паэт Аляксей Пысін). Назва пайшла ад лесу, што побач з вёскай, зваўся ён Высокі Бор — там раслі гонкія сосны. Калі ж утварылі ў вёсцы сельсавет, і справаводства выканкам распачаў весці на рускай мове, то вёску называлі ўжо інакш, па-руску — "Высокий Борок", (зноў жа, назва ад лесу), а сельсавет — "Высокоборский". І затым гэтае "о", як з калькі, пераклалі на беларускую мову і сталі называць вёску "Высокі Борак". Скалечылі назву. Была і прыпеўка:

Заспяваю песню я
Галасоў на сорак.
І ляці ты, песня,
На Высокі Борак.

Вядома ж, тут "Борак" толькі для рыфмы. У паэзіі такое магчыма. Паэт Пысін вышукаў карані назвы сваёй вёскі і заўсёды пісаў — "Высокі Барок". Аляксей Васільевіч лічыў, што няправільна называюць у Хоцімскім раёне вёску Трасціно. "Гэта на нямецкі лад", — гаварыў ён. Правільна, па-беларуску — "Трасціна", з націскам на "і".

Тое ж самае і з назвай вёскі Леніна ў Горацкім раёне. У пераважнай большасці людзей найменне гучыць так: "Леніно", з націскам на нямецкі лад. Горш за ўсё, што гэтая памылка ўсё часцей трапляе на радыё, на старонкі газет.

Аляксей Пысін не мог спакойна праходзіць міма такой непісьменнасці. У Магілёве быў пасёлак Машэкаўка (цяпер гэта мікрараён "Юбілейный"). Засталася вуліца Машэкаўская. Захаваліся гара Машэкі і Машэкаўская могілкі. Але гараджане, тыя, якія абыякавыя да каранёў сваіх і краязнаўча неадукаваныя, часцей гавораць так: "Мышакоўка", "Мышакоўская". Тады і гару, на якой па легендзе жыў волат Машэка, трэба было б назваць гарой нейкага "Мышакі" (ад слова "мыш"). Паэт мусіў напісаць у вершы так:

Мыш хвосцікам махнула —
І волата няма.

На маю думку, трэба працягваць работу па ўдакладненні назваў вёсак, паселішчаў, урочышчаў, па захаванні тых найменняў, якія знікаюць. Назвы гэтыя — нашы гістарычныя, геаграфічныя і краязнаўчыя карані.

Віктар АРЦЕМ'ЕЎ, краязнаўца

г. Магілёў

КАНГРЭС

Куды ідуць беларусы?

У аснове артыкула Л. Уладыкоўскай-Канаплянік — яе даклад на пленарным пасяджэнні III Міжнароднага кангрэса беларусістаў. Кангрэс адбыўся 21—25 мая гэтага года, пра яго паведамляў ужо наш штотыднёвік.

Кульмінацыяй цыкла навуковых канферэнцый, аб'яднаных "шапкаю" кангрэса, былі справаздачна-перавыбарчыя сходы МАБ і Нацыянальнай асацыяцыі беларусістаў нашай краіны. Прэзідэнтам МАБ на трэці тэрмін выбраны наш калега прафесар Адам Мальдзіс. Ягонымі клопатамі стваралася ў 1991 годзе, устояла ў нялёгкую апошнюю "пяцігодку", кансалідавалася грамадскае аб'яднанне беларусістаў — навукоўцаў і асветнікаў 24-х краін свету, творчай і арганізацыйнай базай якога ад пачатку быў і застаўся Нацыянальны навукова-асветны цэнтр (ННАЦ) імя Ф. Скарыны.

Наш кангрэс супаў з 2000-годдзем хрысціянства, сімвалічна быў прысвечаны шматвяковай хрысціянскай цывілізацыі. Мабыць, гэтыя абставіны, а таксама імкненне арганізатараў міжнароднага форуму да кансалідацыі і добрага сумоўя людзей розных светапоглядаў былі прычынай талерантнай памяркоўнасці суразмоўцаў: бальшыня іх амаль што абыйшла вострыя вуглы сённяшніх грамадска-палітычных і моўна-культурных супярэчнасцяў у Беларусі. Зрэшты, цяпер яшчэ не ўсё відаць, бо нельга ахапіць і ацаніць працы цэлай мазаікі секцый і "круглых сталоў". Ужо на пленарным сходзе прагучаў праўдзівы аналіз крызіснага стану беларускай мовы і культуры за апошнюю "пяцігодку". Непакой і трывогу беларускай нацыянальнай эліты "за краіну радзімую" выпала сказаць дырэктару Цэнтра імя Ф. Скарыны невыпадкова. Бо гэта нашае наканаванне і нашая, калі хочаце, хрысціянская місія: казаць праўду, якой бы горкай яна ні была. А праўда такая: беларусы, якія жывуць у полі прыцягнення роднай мовы і сваёй культурнай традыцыі, адчуваюць сябе ў сённяшняй Беларусі няпрошанымі гасцямі — эмігрантамі.

У сваім уступным слове спынюся на тым універсальным законе эканоміі энергіі і рэсурсаў, які ўпамінаецца ў дакладзе. Мае равеснікі яшчэ памятаюць, як "пры саветах з бальшавікамі" здавалі экзамены па марксізму-ленінізму, сядзелі за нудным опусам У. Леніна "Матэрыялізм і эмпірыякрытыцызм". Але там ёсць цікавыя факты. Маю на ўвазе нападкі Леніна на кнігу нямецкага прафесара Р. Авенарыуса "Філасофія як мысленне пра сусвет адпаведна прынцыпу найменшай траты сілы" (1876). Філасоф Р. Авенарыус і фізік Э. Мах ("махізм", паводле Леніна) рыхтавалі ліберальна-прагматычную навуку, для якой маюць значэнне вынік і карысць, а не метафізічныя "субстанцыі" накшталт нейкіх там матэрый, свядомасці, базісу і надбудовы.

Вераготна ў сферы духоўных каштоўнасцяў яны памыліліся, як пазней трагічна памыляўся тэарэтык "новага мастацтва" Казімір Малевіч, прыкладваючы мерку гэтага закона да мастацкай творчасці. Бо высокае мастацтва, літаратура, вялікая навука і элітарная культура — гэта неэканомная трата не толькі часу, сілы, але і ўласнага жыцця. Затое ў эканоміцы і штодзённым грамадскім жыцці прынцып эканоміі сілы і энергіі дзейнічае незалежна ад добрых пажаданняў. Трагічны прыклад: ператварэнне "законнага" руска-беларускага двухмоўя ў практычнае ("эканамічнае!") псеўдарускае аднамоўе ва ўсіх сферах грамадскага і палітычнага жыцця за выключэннем элітарных сфераў культуры — пераканаўчы доказ гэтага закона.

Выснова: спачатку "саветы" адбіралі ад Беларусі беларускіх пісьменнікаў; а цяпер ад літаратуры адлучаюць беларускіх чытачоў. І не толькі гэта: ад народа адбіраюць душу — мову і нацыянальную традыцыю. Паўстае спрадвечнае "славянскае" пытанне: куды ісці і што рабіць? На яго і за яго прыйдзецца адказваць не толькі беларусістам.

Уладзімір КОНАН

Зірнем праўдзе ў вочы...

НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЕ РАЗВІЦЦЁ БЕЛАРУСІ І РОЛЯ СКАРЫНАЎСКАГА ЦЭНТРА

Сённяшні стан беларускай нацыянальнай культуры можа быць вызначаны як крызісны. Крызіс выяўляецца ў значнай адлучанасці ад яе масавага грамадскага быцця, яе шырокай незапатрабаванасцю філасофіяй і навукай, урэшце, у няўключанасці масавага этнічнага беларуса ў кантэкст нацыянальнай культуры.

Такая нацыянальная нявырашанасць у беларускай сітуацыі рэзка ўзмацняе глабальныя духоўна-культурныя крызісныя з'явы, што выяўляюцца ў пастаянным працэсе зніжэння інтэлектуалізму на ўсіх узроўнях масмедыя, шырокім тыражаванні бездухоўнага зомбі як станоўчага героя, працягу атэістычнай традыцыі, адлучэння школы ад царквы, а па сутнасці ад маральна-этычнага выхавання. Духоўны змест культуры элітарнай усё больш страчваецца для чалавека масавага. Ідэалы сучаснага беларускага грамадства вельмі размытыя, нявызначаныя, што звязана з ідэалагічным вакуумам пасля краху матэрыялістычна-атэістычнага светапогляду, дзеючай сістэмай затушоўвання нацыянальнай праблемы замест яе вырашэння, а таксама навязваннем чужых беларускай ментальнасці, а таму штучных і неэфектыўных, ідэалаў. Важна выбраць і прапагандаваць найбольш адпаведныя нашай культурна-гістарычнай традыцыі ідэалы, рэальныя і эфектыўныя для выхаду грамадства на больш высокі ўзровень духоўнасці і цывілізаванага жыцця. Апора на традыцыю дазваляе захаваць пераемнасць, гартуе нацыянальную волю, гарантуе цвёрдую сістэму духоўна-маральных каардынат.

Духоўна-ідэйны вакуум, у значнай ступені выкліканы адарванасцю масавага этнічнага беларуса ад уласнай традыцыі, вельмі небяспечны, бо парушае цэласнасць асобы, зніжае жыццядзейнасць грамадства, выклікае масавы песімізм. Асабліва атрутны ён для моладзі, дзяцей, у якіх яшчэ не выпрацаваны імунітэт да цынізму, пошласці, культу сілы, калі пад увагу бярэцца толькі неабходнасць зважаць на мацнейшага, што па сутнасці адпавядае фашысцкай канцэпцыі жыцця. У адказе беларусаў на выклік уласнага лёсу і на глабальны выклік эпохі першым словам павінна быць слова досведу, шанавання сваёй існасці — гісторыі, культуры, мовы.

Чаму да гэтага часу мы не можам знайсці падмурак для кансалідацыі нацыі, для аб'яднання грамадства — расколатага, разгубленага, падзеленага? Не толькі таму, што, як паміж марозам белым і агнём, знаходзімся паміж Усходам і Захадам, не толькі з прычыны нашай драматычнай гістарычнай парадыгмы і яе вынікам — незвычайна нізкім для канца 20 ст. узроўнем нацыянальнай самасвядомасці і замарожанасцю нацыянальна-культурнай традыцыі. На ўзроўні масавай свядомасці і на дзяржаўным узроўні не сталі аксіёмамі дзве элементарныя рэчы:

1. Беларусь — не арганічны кампанент імперскай звышдзяржавы, якая ўзяла ў спадчыну арганізацыйныя і рэальны палітычны ўплыў імператываў таталітарнай дзяржавы, а еўрапейская краіна, закліканая знайсці адэкватнае месца ў супольнасці еўрапейскіх народаў.

2. Ідэяй, якая павінна выступіць кансалідуючай як для нацыі ў цэлым, так і для ўсіх суб'ектаў палітычнага і сацыякультурнага працэсу ў краіне, з'яўляецца ідэя захавання суверэнітэту як вышэйшай каштоўнасці.

Існаванне беларускай дзяржавы апраўдваецца старадаўняй культурнай парадыгмай, якая павінна не проста захавацца, але быць жывою, актуальнаю сёння, спраўджваць духоўнае развіццё кожнай асобы і грамадства ў цэлым. Без беларускай культуры і беларускай мовы, гэта значыць — мэтанакіраванай, паслядоўнай, сістэмнай яе падтрымкі дзяржава становіцца пустой юрыдычнай формай-фікцыяй, губляе ўнутраны сэнс і перастае існаваць як самастойная перспектыўная сацыяльная сістэма.

У той драматычнай сітуацыі, якая склалася ў беларускай нацыянальнай культуры, менш за ўсё вінаваты яе творцы — пісьменнікі, мастакі, навукоўцы, дзеячы культуры наогул. Беларуская літаратура, літаратурная і навуковая распрацоўка роднае мовы, даследаванне беларускай культурнай традыцыі ў Беларусі не ніжэй, чым у іншых былых рэспубліках СССР. Па некаторых галінах навукі, напрыклад, па выпуску нацыянальнай энцыклапедычнай літаратуры, даследаванню народнай лексікі і роднае мовы, вывучэнню літаратуры і нацыянальнага фальклору, Беларусь абагнала іншыя краіны.

Крызіс нацыянальнай культуры складаўся даўно ў выніку паступовага адрыву дзвюх узаемазвязаных падсістэм культуры — сферы яе стварэння і сферы функцыянавання на дзяржаўна-ўпраўленчым і масавым грамадскім узроўнях. Гэта драма абумоўлена як гістарычным і палітыка-ідэалагічным фактарамі, так і стыхійным "рынкавым" працэсам выцяснення роднае мовы беларусаў з усіх сфераў дзяржаўнага і грамадскага жыцця. Паколькі мова — знакава-сімвалічнае, духоўнае аблічча ўсёй культуры, нацыі, нацыянальнай гісторыі, то па-за нацыянальнай мовай не можа нармальна развівацца і функцыянаваць не толькі культура, але і чалавек, грамадства, дзяржава.

Прыняты ў БССР "Закон аб мовах у Беларускай ССР" (1990) вярнуў дзяржаўны статус беларускай мове, страчаны ў канцы XVII ст., аднаўлены ў гады афіцыйнай палітыкі беларусізацыі (1920-ыя гады) і замацаваны 22-м артыкулам Канстытуцыі БССР 1927 года. Але пазней, у 1930—1940-ыя гады яе дзяржаўнасць страчана ў выніку вынішчэння і падаўлення нацыянальна арыентаванай беларускай інтэлігенцыі, у тым ліку тых грамадскіх і дзяржаўных дзеячаў, якія ажыццяўлялі палітыку беларусізацыі. У 1930—1980-ыя гады руская мова ў БССР займала пануючае становішча, фактычна выконвала функцыі дзяржаўнай мовы. Беларуская мова, выцесненая з дзяржаўнага і грамадскага ўжытку, паступова даходзіла да той мяжы, за якой яна становішча амаль экзатычнай.

Ужо "Закон аб мовах у БССР" быў непаслядоўны, бо ў яго была ўнесена істотная папраўка: мовай "міжнацыянальных зносінаў" у краіне была абвешчана мова руская. Гэтая папраўка шырока выкарыстоўвалася для таго, каб ігнараваць дзяржаўны статус беларускай мовы, спасылаючыся на тэзіс аб "шматнацыянальным складзе насельніцтва Беларусі". Тут свядома альбо па няведанні блытаюць паняцці "нацыя" і "этнас", этнічнае паходжанне розных слаёў насельніцтва. Тым не менш, гэты закон дазволіў за некалькі гадоў істотна выправіць становішча з роднай мовай беларусаў, асабліва ў сферах народнай адукацыі, інфармацыі, часткова ў сферы сацыякультурнага абслугоўвання.

"Закон аб мовах у БССР" пры відавочнай яго непаслядоўнасці даваў магчымасць паступова за дзесяць гадоў, гэта значыць у 2000 годзе, наблізіць (толькі наблізіць, а не фактычна ўраўняць) статус беларускай мовы да фактычнага становішча рускай мовы ў Беларусі. У выніку рэферэндуму 1995 г. запрацаваў універсальны закон эканоміі энергіі і рэсурсаў: усе — ад вышэйшых чыноўнікаў да сельскай школы — "эканомяць" на роднай мове беларусаў. У шматлікіх дзяржаўных сферах, найперш ва ўстановах Міністэрства фінансаў, з якімі маюць справу ўсе грамадзяне, ужо нельга даць распіску і паставіць сваё імя на беларускай мове: фінансісты даўно забыліся пра яе існаванне, глядзяць на беларуса як на замежнага госця, які не ўмее "нормально, по-русски" запоўніць бланкі.

Справа не толькі ў "фінансах". Фрагменты беларускасці засталіся толькі ў сферы культуры, часткова — адукацыі і рэдка — гуманітарнай навукі. У выніку гэтага "аўтэнтычны беларус", грамадзянін нашай дзяржавы, які жыве ў полі прыцягнення беларускай мовы і беларускай культурнай традыцыі, адчувае сябе бездапаможным эмігрантам. Але справа не толькі ў парушэнні правоў грамадзян Беларусі. Яшчэ больш драматычная сітуацыя, калі ўсё грамадства існуе ў адрыве ад тысячагадовай нацыянальна-культурнай традыцыі. У выніку не выкарыстоўваецца той вялікі духоўна-творчы і маральна-выхаваўчы патэнцыял, які назапашаны гэтай традыцыяй, здадзенай сёння ў музеі, архівы, так сказаць — дэпанібаваны "на ўсялякі выпадак".

Праблема беларускай нацыянальнай культуры, яе ўсебаковага і стабільнага развіцця, паўнацэннага функцыянавання ў краіне і свеце не можа быць вырашана высілкамі асобных грамадскіх арганізацый, дзяржаўных устаноў і ведамстваў. У спецыфічных для Беларусі ўмовах на працягу двух стагоддзяў праводзілася татальная дэнацыяналізацыя на ўсіх узроўнях — праз дзяржаўныя ўстановы, школу, армію, сродкі масавай інфармацыі, а ў былым СССР — яшчэ і праз фарсіраваную індустрыялізацыю, гвалтоўную калектывізацыю, ліквідацыю самастойнага гаспадарлівага сялянства як класа, якое спрадвеку было этнічным ядром нацыі. У такіх умовах праблема экалогіі культуры, выжывання і развіцця нацыянальнай традыцыі можа быць вырашана толькі сродкамі мэтанакіраванай і доўгатэрміновай дзяржаўнай палітыкі і распрацаванай на дзяржаўным узроўні праграмы адраджэння беларускай нацыянальнай культуры.

Каб дасягнуць рэальнага раўнапраўнага становішча беларускай мовы і культуры з тым жаргонам вялікай рускай мовы, якім карыстаецца большасць грамадзян, можна ісці шляхам паступовых рэформаў. Тут мае значэнне і фактар прававы, які абавязвае, і фактар запатрабаванасці дзяржавай і адпаведна соцыумам, і фактар заахвочвання, падтрымкі, і нават фактар рэкламы, уплыву на масавую свядомасць праз стварэнне стэрэатыпаў станоўчага ўспрымання беларускага слова.

Калі беларуская культура будзе існаваць не толькі ў варыянце элітарнай, акадэмічнай, але масавай, з апорай на традыцыю, якая яшчэ павінна быць дасканала вывучана праз аднаўленне ўсіх сваіх забытых і выкінутых старонак, будзе наладжана моцная зваротная сувязь паміж носьбітамі і творцамі культуры, і адпаведна кожны будзе носьбітам і кожны — творцам.

Для гэтага спачатку неабходна зірнуць праўдзе ў вочы, вывучыць, прааналізаваць тое катастрафічнае становішча, у якім апынулася беларуская мова і тыя нашыя грамадзяне, якія жывуць у духоўным полі беларускай культуры. Цяперашнія шматлікія сацыялагічныя інстытуты і службы, дзяржаўныя і "незалежныя", ігнаруюць гэтую праблему, "не заўважаюць" яе. Трэба стварыць сваю, беларускую сацыялагічную службу.

Адным словам, ісці шляхам, мабыць, не лёгкім, але справядлівым: паступовага ўраўнавання магчымасцяў цяпер ужо беларускамоўнай меншасці ў краіне.

Вось тут і спатрэбіліся б паслугі Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны, іншых нацыянальных асяродкаў. Цэнтр як агульна-нацыянальны інстытут мог бы каардынаваць аб'ектыўныя даследаванні, у тым ліку сацыялагічныя, рэальнага становішча беларускай мовы і культуры ў краіне, інфармаваў бы ўрадавыя, дзяржаўныя установы і грамадскасць аб тых працэсах, якія адбываюцца ў гэтай сферы.

Сёння роля Скарынаўскага цэнтра як інстытута краіны мае як мінімум два значэнні. Першае — навукова-асветніцкае, калі аб'ектам даследавання з'яўляецца Беларусь, а папулярызуюцца яе духоўна-культурныя скарбы. Нацыянальна-культурная эліта працуе з грамадзянамі сваёй краіны і таксама замежжа. Цэнтр Скарыны — не проста унікальны энцыклапедычны беларускі асяродак, які распрацоўвае комплексныя міждысцыплінарныя навуковыя праблемы. Скарынаўскі цэнтр — гэта спроба фарміравання пазітыўнай беларускай самаацэнкі праз актуалізацыю нацыянальнай культурнай традыцыі, перадусім — інбелкультаўскай.

Другое значэнне — ідэалагічнае, якое вынікае з дзяржаўнага статуса цэнтра і непасрэднага яго супрацоўніцтва з міністэрствамі і ведамствамі, удзелу нацыянальна-культурнай эліты ў дзяржаўным кіраванні.

Такім чынам, Беларусі, каб вырашыць праблемы сацыяльна-ідэалагічную і духоўна-маральную, перш-наперш трэба вырашаць праблему, якую еўрапейскія нацыі ў пераважнай большасці вырашылі ўжо даўно. Праблему, якую праігнараваць усё роўна немагчыма, — нацыянальна-культурную. Тут апошняе слова — за агульнадзяржаўнай палітыкай.

Любоў УЛАДЫКОЎСКАЯ-КАНАПЛЯНІК

“90 гадоў Віцебскай вучонай архіўнай камісіі”

Розныя навукова-практычныя канферэнцыі апошнім часам праводзяцца часта, што само па сабе не можа не радаваць, паколькі яны, як правіла, прысвячаюцца ці важным падзеям, юбілеям, ці закранаюць розныя аспекты нацыянальнай гісторыі. Тым больш

90 ГАДОЎ ВІЦЕБСКАЙ ВУЧОНАЙ АРХІЎНАЙ КАМІСІІ

прыемна, што матэрыялы гэтых мерапрыемстваў выдаюцца, а таму ёсць мажлівасць і тым, хто не прысутнічаў на пасяджэннях, пазнаёміцца з гаворкай на іх. Гэта тычыцца і канферэнцыі “90 гадоў Віцебскай вучонай архіўнай камісіі”, што праходзіла ў Віцебску 24 лістапада 1999 года, матэрыялы якой з’явіліся ў зборніку пад аднайменнай назвай (складальнікі В. Скалабан, В. Шарэнда, М. Шумейка), выпушчаным дзякуючы Дзяржаўнаму архіву Віцебскай вобласці, Віцебскаму абласному краязнаўчаму музею, Беларускаму навукова-даследчаму інстытуту дакументазнаўства і архіўнай справы і Археаграфічнай камісіі Дзяржаўнага камітэта па архівах і справаводстве Рэспублікі Беларусь. Як можна даведацца з матэрыялу загадчыка аддзела па архівах і справаводстве Віцебскага аблвыканкама М. Пішчулёнка, “стварэнне 90 гадоў назад у Віцебску вучонай навуковай камісіі не было выпадковым. Вядома, што менавіта тут у 60-я гады XIX ст. узнік першы гістарычны архіў на тэрыторыі Беларусі — Віцебскі архіў старажытных актаў, працай супрацоўнікаў якога падрыхтаваны і выдадзены зборнік дакументаў “Гісторыка-юрыдычныя матэрыялы” ў 32-х тамах. Тут жылі і працавалі вядомыя археографы, гісторыкі, краязнаўцы А. П. Сапуноў, Д. І. Даўгяла, Б. Р. Брэжга, М. В. Мялешка і іншыя, хто ўнёс істотны ўклад у фарміраванне і развіццё арганізацыйных і тэарэтычных асноў айчыннага краязнаўства”. Дарэчы, з дзейнасцю некаторых рупліўцаў на ніве віцебскай даўніны можна пазнаёміцца з матэрыялаў канферэнцыі. У прыватнасці, саветнік БелНДІДАС, кандыдат гістарычных навук В. Скалабан усебакова разгледзеў такую тэму, як “Міхась Мялешка: віцебскія старонкі жыццяпісу”. Даўно і паспяхова вывучае гісторыю свайго краю краязнаўца, журналіст, старшыня Віцебскага краязнаўчага фонду імя А. Сапунова А. Падліпскі. З яго матэрыялу “Тры старшыні камісіі” можна даведацца пра тых, хто ўзначальваў гэтую навуковую арганізацыю. А. Падліпскі падрабязна расказвае пра В. Арсеннева, У. Кадыгробава і К. Ціхамірава. Кожны з іх з’яўляўся яркай, самабытнай асобай і зрабіў вельмі шмат па даследаванні мінуўшчыны. Каларытная постаць і першага старшыні камісіі В. Арсеннева. Яшчэ ў 15-гадовым узросце ён “прыступіў да збору звестак аб гісторыі і генеалогіі свайго роду”. Аб гэтым сведчыў у прадмове да кнігі В. Арсеннева “Род дваран Арсенневых”, што выйшла ў Туле ў 1903 годзе, калі яе аўтару споўнілася толькі 20 гадоў, выдавец М. Яблачкаў. Усяго ж В. Арсенеў “сабраў звесткі аб 670 мужчынскіх прадстаўніках свайго роду, 185 жонках іх і 237 жаночых”. Знаёмячыся з матэрыяламі канферэнцыі, атрымліваеш шмат цікавых звестак і з жыцця іншых навукоўцаў: “А. П. Сапуноў і Віцебская вучоная архіўная камісія” Л. Хмяльніцкай, “Агляд дакументаў архіву А. П. Сапунова ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі” В. Кучарэнкі, “Археаграфічная дзейнасць М. В. Доўнар-Запольскага” С. Міхальчанкі, “Лёс калекцыі В. П. Федаровіча” І. Абрамавай, “Пошукава-даследчая работа музея Браніслава Эпімах-Шыпілы” А. Красновай, “Турыстычна-краязнаўчы паход да месца былога маёнтка А. П. Сапунова “Кахоўка” М. Півавара... А ўвогуле, з якім матэрыялам ні пазнаёмішся, пачэрпнеш нямала карыснай інфармацыі, бо выступалі на канферэнцыі людзі, па-сапраўднаму захопленыя навуковым пошукам, тыя, хто робіць вельмі шмат у галіне краязнаўства: “Віцебская вучоная архіўная камісія: гісторыя, дакументы” Л. Замалінай, “Палявая, камеральная і эдыцыйная археаграфія ў дзейнасці Віцебскай навуковай архіўнай камісіі” М. Шумейкі, “Археалагічная калекцыя ВВАК у фондах Віцебскага абласнога краязнаўчага музея” Н. Шаркоўскай, “Гісторыя рэлігійных канфесій г. Полацка ў фондах занальнага дзяржархіва ў г. Полацку (1918—1954 гг.)” Т. Барэйкі...

Юрась ВАЙСЁНАК

КРЫТЫКА

Мысленне нацыяй

Кніга Аляксея Каўкі “Будам жыць! Пра тое самае” — яскравы ўзор “нацыянальнай” аналітыкі альбо мыслення нацыяй.

Сама ўжо назва “Будам жыць!...” досыць невыпадковая. Энергетыка дыялектнага слова “будам” больш моцная, валявая, ёмкая, чымсьці слова “будзем”. Гэта слова-імпульс, пасіянарны штуршок да дзеяння. Ды і само афармленне вокладкі сімвалічнае: смерць магутных дрэў, якіх пазбаўляюць каранёў, чорнае сонца падымаецца да вершалін, на чорным фоне — выратавальныя белыя літары: “Будам жыць!..” Знакі веры, яе сімвалы і спрадвечныя сігналы.

“Будам жыць!” — значыць пераадолець інерцыю знешняга свету. Беларусь павінна стаць на шлях індывідуальнага развіцця, выкарыстоўваць увесь патэнцыял мысліцельнай і інтуітыўнай энергіі нацыі, які ў многім застаўся незапатрабаваным, калі “многія стагоддзі нараджаў ён (народ. — **З. С.**) для магутных суседзяў Касцюшак, Міцкевічаў, Дастаеўскіх... Але не мог навучыць сваіх дзяцей роднай мове і, стала быць, народнай духоўнасці і мудрасці”. Трэба аддаць належнае А. Каўку, ён не залічвае, як гэта хочацца часам нашай апантанай інтэлігенцыі, у беларусы тых, хто стаў чыннікам іншых ідэалогій. Пачытайце ўважліва “Кнігі польскага народа і пілігрымства” Міцкевіча альбо прарасейскую дактрынальную публіцыстыку Ф. Дастаеўскага, дык убачыце, якімі чыннікамі “беларускасці” былі абодва творцы; пытанне аб іх удзеле ў стварэнні беларускага шляху адразу ж адпадае. Істотна тое, што фактычна сталася, а не адкуль радавод ішоў. Беларусь для Ф. Дастаеўскага як ідэя не існавала, як і для А. Міцкевіча. І ўздыханні А. Міцкевіча па Літве ёсць смутак не па Беларусі, а па малой радзіме, як і ў кожнага з нас.

Уяўляе цікавасць пастаноўка А. Каўкам пытання аб “краёвасці” як нейкім эмбрыянальным стане літаратуры ў перыяд яе адраджэння. Стваральнікамі гэтай літаратуры (Я. Баршчэўскі, Я. Чачот, А. Рыпінскі, У. Сыракомля, В. Дунін-Марцінкевіч, У. Каратынскі, А. Вярыга-Дарэўскі і інш.) былі людзі ўнутрана-раздвоеныя, для якіх сапраўдная нацыянальнасць была ўмоўнасцю. Іх патрыятызм быў беларускі, але існавала супярэчнасць паміж нацыянальна-духоўнай глебай і іншанацыянальнай формай яе выяўлення. Але і тут ужо заўважаўся рух “ад іншакультурнай перыферыйнасці, “акраіннасці” да ўласна-нацыянальнай засяроджанасці, да беларускага творчага сінтэзу”. Польскасць многіх з гэтых пісьменнікаў хутчэй за ўсё знешняя. Адчуваецца ўздзеянне глыбінных штуршкоў іх родавай, беларускай нацыянальнасці. Працэс закрануў і тых творцаў, хто выказваў свой “краёвы” патрыятызм выключна на польскай мове (Г. Лада-Заблоцкі, Ю. Ляскоўскі). Адразу паўстыхійна, а потым усё больш свядома імкнуліся яны пераадолець “польскасць” на ўзроўні як светапоглядным, так і літаратурна-мастацкім. І хоць гэта працэс замаруджаны, але ён незваротны. Яскравы прыклад — Я. Купала і Ф. Аляхновіч, якія пачалі свае першыя вопыты па-польску, але потым сталі класікамі беларускай літаратуры. Таму А. Каўка лічыць больш карэктным гаварыць не пра палякаў, а пра польскую традыцыю, польскую культуру ў беларускім адраджэнні. Беларуская літаратурная самасвядомасць выкрышталізоўвалася паступова, калі літаратура к зыходу XIX стагоддзя пераадольвае сваю этнакультурную раздвоенасць, моўную “двудомнасць”.

А. Каўка не аслеплены ружовым нацыянал-ідэалізмам. Ён рэальна ацэньвае сітуацыю і не праклінае расейшчыну, а шукае разумнага выхаду, яго надзея “трымаецца на глыбокай павазе да рускай ідэі, што адмаўляе рэлігію ўлады ў імя рэлігіі духу”. А. Каўка ў славутым “Пісьме да рускага сябра” спадзяецца, што з часам і “руская мова ў адносінах з беларускай мовай” знойдзе аптымальнае спалучэнне велічы і “велікадушнасці”. Даследчык раздзяляе высакароднасць рускага народа і імперскае самадурства “ісцінна расейскага “держиморды”.

Трэба сказаць, што нацыянальная аналітыка даследчыка сувымерная з рэлігійнай аксіялогіяй і не выходзіць за яе межы. А. Каўка верыць у народ, які застаўся верны свайму прызначэнню, хоць і выйшаў з працяглай “інквізітарскай лабараторыі духоўна надломленым”. Тут аўтар салідарызуецца з польскім публіцыстам Богданам Цывіньскім, які разважае: “Я не веру ў недахоп альбо слабасць палітычных імкненняў у народзе, які на працягу амаль васьмі стагоддзяў змог выстаяць перад русіфікацыяй і які канчаткова не страціў сваёй індывідуальнасці. На добры лад беларусаў ужо даўно не павінна было б быць. Але калі яны ёсць, значыць у гэтым яны рашуча зацікаўлены”. Пры ўсёй знешняй беларускай пасіўнасці і інертнасці народа нельга не заўважыць магутны зарад пасіянарнай энергіі, якая носіць патаемны, схаваны характар, але ён не знішчальны.

А. Каўка досыць мудра ацэньвае і пазіцыю маладых беларускіх дыскутантаў-крытыкаў, на думку якіх Адраджэнне застаецца літаратурным міфам, вынаходніцтвам беларускіх інтэлектуалаў — не матэрыялізаваным, не ўкаранёным ні ў паўсядзённым культурным жыцці, ні ў шырокай свядомасці грамадства. Такая думка мае грунт пад сабой, але яе нельга абсалютызаваць. Беларуская мова і беларускасць з’яўляюцца ў краіне чымсьці маргінальным пры вялікай перавазе іншамоўнай культуры, таму і да гэтай пары пераход ад этнакультуры да культуры нацыянальнай працягваецца. А. Каўка зазначае, што на бязрадасным фоне гістарычных страт і паражэнняў можна калі не прыняць, дык, ва ўсялякім выпадку, зразумець некаторую дзёрзкасць маладых. Таму і пытанне аб беларускім шляху, на думку мысляра, застаецца адкрытым, бо ён стаўся вельмі складаным, цяжкім і пакутлівым, як след не патлумачаным і да гэтай пары. Нездарма даследчык заяўляе аб тым, што яго асноўная метадалагічная ўстаноўка ў зададзеным накірунку будзе называцца “нацыяцэнтрысцкай”. Народ сам па сабе не бывае генератарам нацыянальнай ідэі, якую фарміруюць мысляры-інтэлігенты. Народ толькі захоўвае энергію нацыянальнага духу, ён свядома не будзе адстойваць нацыянальную ідэю як самадастатковасць. Знайсці ўзаемапаразуменне інтэлігенцыі і народа — галоўная задача беларускага шляху. Дагэтуль стаіць яна праблемай N 1 для нашага грамадства.

Архіважнай фігурай нацыянальнай ідэі з’яўляецца для аўтара Ф. Скарына, які ў айчыннай культуры развіў і ўзбагаціў творчую традыцыю злучэння рацыянальных ведаў і веры ў “Вышэйшы Абсалют”. Слушна гаворыць А. Каўка аб тым, што, на жаль, уласна-беларускі, “свядомасны” абсяг найслабей распрацаваны ў параўнанні з іншымі дзялянкамі скарыназнаўства. Занадтая беларуская сціпласць, а дакладней, зацяты нацыянальны нігілізм — асноўная перашкода для таго, каб надаць першаснае значэнне асобе Ф. Скарыны як нацыянальнаму ідэалу беларусаў, праз які народ пазнае сябе і сваё прызначэнне ў гісторыі. Скарынава творчасць — прыклад аптымізацыі канфесійнага і свецкага напрамкаў у выхаванні чалавека. Асабісты жыццяпіс нашага першадрукара пакінуў нашчадкам доказ этнакультурнага, нацыянальнага адзінства народу пры многасці веравызнанняў. Да Скарыны, як лічыць А. Каўка, узыходзіць дасюль не вырашаная праблема рэлігійна-нацыянальнага сінтэзу ў беларускай культуры, дзе поліканфесійны склад грамадства спрыяў бы росквіту нацыянальнай культуры і свядомасці беларусаў. Тым больш, што менавіта Скарына надаў звычайнаму гаваркому слову ў біблейным стылёвым кантэксце выключную меладыйную і эстэтычную выразнасць.

На прыкладзе Скарыны выразна відаць уласцівая беларусам непрыхільнасць да чагосьці аднаго як дагматычна ўсталяванага. Надалей гэта сталася асноўнай адзнакай гісторыі беларускага народа, на што звяртаў увагу І. Канчэўскі. Але гэта не азначае, як падаецца на першы погляд, беспрынцыпнасці поглядаў і няздольнасці да выбару, а хутчэй за ўсё гаворыць пра нейкую глыбінную прыкмету нацыі, якая імкнецца абнавіць свой дух праз розныя сферы і не можа быць аднанакіраванай у сваіх творчых і рэлігійных патэнцыях.

Славуты першадрукар, вандроўны гуманіст даказаў сваёй дзейнасцю, што перад намі не два светы — Усход і Захад, а “хутчэй два бакі аднаго кантынента, афарбаваныя ў розныя колеры, з шырокай паласой пасярэдзіне, у якой абедзве афарбоўкі зліваюцца і вытвараюць розныя пераходныя нюансы, з такімі ж самымі прамежкавымі разгалінаваннямі направа і налева, у розных напрамках і розных эпохах, што свабодна пераступаюць этнічныя і палітычныя межы” (А. Каўка падмацоўвае свае назіранні думкамі буйнога ўкраінскага вучонага і палітыка М. Грушэўскага).

Прымыкае да размовы пра Скарыну і артыкул пра М. Доўнар-Запольскага. Доўнар-Запольскі, як і Ф. Скарына, лічыў беларускі народ перш за ўсё па гістарычных і народна-бытавых традыцыях у вышэйшай ступені дэмакратычным, у той час як “польскі пачатак імкнуўся ўнесці ў Беларусь шляхецкую арыстакратычную рэспубліку, а маскоўскі — баярскую алігархію”. Абедзве дзяржавы выключалі дэмас, чым пакалечылі беларускі народны арганізм, навязваючы яму чужародныя сутнасці. Ужо сам Скарына абгрунтоўваў дэмакратызм праз ідэю “людзей простых паспалітых”, “дабра паспалітага”.

Найбольшы раздзел у кнізе прысвечаны постаці славутага айчыннага гісторыка Мікалая Мікалаевіча Улашчыка, якога асабліва блізка ведаў А. Каўка. Фігура гэта унікальная ў нашай культуры. М. Улашчык лічыў, што для таго, каб быць сапраўдным гісторыкам, трэба “мець у запасе сарказму ці гумару. І, вядома, адвагі глядзець фактам у вочы”. Для гісторыка вышэй за ўсё павінна быць ісціна, якая не мае нацыянальнага характару. Таму навуковец павінен быць халоднабясстрасным у любым выпадку, якім бы самазабойным не быў факт для гісторыі нацыі. М. Улашчык лічыў, што “найлепшы з пісьменнікаў на гістарычныя тэмы У. Караткевіч, але й нават і ён не пазбег непатрэбнай паспешлівасці... Тут мала ведаць гісторыю, трэба перапакутаваць ёю, загартаваць на сэрцы свае веды”. Фантазія пісьменніка павінна сувымярацца з гістарычнай ісцінай, таму празаік не мае права на адвольнасць у абыходжанні з фактамі гісторыі. Дапушчальны момант ідэалізацыі, рамантызацыі гісторыі, але ёсць мяжа, за якой ужо адбываецца недарэчная гістарыясофія, калі суб’ектыўная воля мастака перавышае ісцінны стан падзей. Пісьменнік, што ўзяўся за гістарычную тэматыку, не проста празаік, а яшчэ і сумленны, дапытлівы гісторык, для якога ісціна вышэй нацыі. Для У. Караткевіча часам было наадварот, калі нацыя пераўзыходзіла ісціну, і яго рамантызм і суб’ектывізм дэфармаваў гістарычную факталогію.

М. Улашчык адзін з тых, хто вярнуў Беларусі ейную гісторыю; на Захадзе пасля Я. Карскага, як навейшы навуковец-гісторык, змусіў трактаваць Беларусь як асобную дзяржаву ў мінулым. Тым больш ён фактычна даказаў, што Вялікае княства Літоўскае стваралася сілай Наваградка, што ў гісторыі існаваў і ўласна-беларускі нацыянальна-дзяржаўны інтарэс, а беларуская супольнасць — паўнавартасны ўдзельнік гісторыка-цывілізацыйнага працэсу, а не маргінальная частка тае ці іншай суседняй дзяржавы. М. Улашчык, як слушна зазначае А. Каўка, выявіў сябе “творцам новай ідэальнай Беларусі — магутнае краіны Духу”. З яго прыходам у беларускую навуку глыбей пачала спасцігацца няабарачальнасць, незломнасць нашага адвечнага руху, званага Беларускім Адраджэннем. І А. Каўка дае сутнаснае вызначэнне яго фігуры — Адраджэнец. Адкрытая ім Беларусь была зразуметая і падтрыманая найбуйнейшымі расійскімі гісторыкамі: Беражковым і Дружыніным, Ціхаміравым і Грэкавым, Буганавым і Шмідтам. Паводле А. Каўкі, міжнацыянальная адрознасць і крэўнасць здольныя ў гарманічным спалучэнні даваць добры плён на палетку ўзаемнага духоўнага збліжэння, у прыватнасці расійска-беларускага. Праз гэтыя, не зусім даспадобы нашаму прарасійскаму нацыяналісту аналогіі, постаць М. Улашчыка ўзбуйняецца. Ён — вельмі назіральны і дапытлівы гісторык, які фактычна даказаў, што ў часы скасавання прыгоннага права ў Заходняй Беларусі не толькі дзікасці не было, але і спраўней ад цэнтра Расіі гаспадарка ішла. І, нягледзячы на такія вось факты, імперская высокая навука прызнала М. Улашчыка; хоць і не дала яму высокіх тытулаў і рангаў, але да яго, як да сумленнага гісторыка, заўсёды прыслухоўваліся.

А. Каўка прадставіў сапраўды вялікую постаць адраджэнца М. Улашчыка. Яму надоўга і амаль маланкава ўрэзаўся ў памяць прадсмяротны твар нашага вялікага гісторыка: “Не забыць таго праяснення, надзея і роспач безнадзейная ў адным поглядзе”. Гэта вялікая вера М. Улашчыка ў Беларусь і шкадаванне аб тым, што ён пакідае гэтую зямлю, так і не ўбачыўшы сапраўднай дзяржаўнасці. Дарэчы, раздзел пра патрыярха нашай гістарычнай навукі адзін з самых бліскучых і тонкіх у кнізе “Будам жыць!..” А. Каўка вельмі пранікнёна, прачула расказвае пра свайго паплечніка і старэй-

шага сябра, які ўжо сам непасрэдна стаўся даволі адметнай часткай гісторыі. І іменна гэта сам Каўка прапусціў найбольш глыбока праз свае сэрца, тым самым ён выканаў важную гістарычную місію. Адбылася феноменальная пераемнасць: маладыя вочы У. Пічэты перад сконам, што прыйшлося назіраць М. Улашчыку, таемна прасвятліліся ў перадсмяротным твары самога М. Улашчыка, які глыбока пранік у падсвядомасць яго вучня А. Каўкі, нагадаўшы пра вялікую веру і безнадзейнасць адначасна.

А. Каўка пры ўсёй сваёй апантанасці нацыянальнай ідэяй чалавек вельмі эстэтычны і надзіва тонка назіральны. Пры ўсёй грунтоўнай і ёмкай аналітыцы нацыянальнай ідэі каштоўнай рысай кнігі з'яўляецца і яе эстэтычны аспект. Палітычны бок пройдзецца і міне, ён стане другасны. Сусвет цікавіць уласна-эстэтычнае як самаіснасць, а самае святое для нас, уласна нацыянальна-ідэалагічнае яго не кране. Наш комплекс непаўнавартасці і нацыянальнай нерэалізаванасці будзе ўказваць на нас толькі як на нейкае племя, якое трэба ставіць на месца, бо яно бунтарскае. Таму галоўная вастрыня зброі для нас — эстэтычна-мастацкая. Гэтым толькі можна цяпер заваяваць іншамоўны свет. І беларусы павінны прапаноўваць Свету не столькі ідэю беларускага шляху (гэта толькі для нас важна і істотна), колькі ідэю эстэтычнага ў беларускім Універсуме. Гэтае апошняе ўскосным шляхам вынікае з кнігі нацыянальнага аналітыка А. Каўкі.

Нездарма асабліва пільную ўвагу надаў мысляр постацям М. Багдановіча і В. Ластоўскага. Абодва нашы апалагеты прыгожага акцэнтавалі ўвагу на эстэтызацыю літаратурнага працэсу, калі тым самым ніякім чынам не прыніжалася грамадзянская іпастась творцы; у апошнім, па словах Каўкі, В. Ластоўскага доўгі час дакарала "нязмерна сацыялагізаваная, ідэалагічна ангажаваная крытыка". Прычым рабіла гэта зусім дарэмна, бо сам В. Ластоўскі падкрэсліваў арганічную цэльнасць і непадзельнасць мастацка-эстэтычнага і грамадзянскага, "двуадзінае прызначэнне паэта — творцы хараства, "памазаніка Божага" і прарока". І ў гэтым плане такую пазіцыю падтрымліваў з абсалютным паразуменнем М. Багдановіч, які даў назву першаму зборніку "Вянок" па прапанове самога В. Ластоўскага. Тут якраз узор найвялікшага аднадумства абодвух аўтараў.

А. Каўка ў развагах пра ўласна-эстэтычнае спробуе зацікавіць свет небеларускі, іншародны, калі "праз спалучэнне высокага майстэрства, філіграннай тэхнікі і трапяткога, гарачага і, разам з тым, падкантрольнага розуму пачуцця ("хаваючы агонь пад снегам") народзіцца нешта новае для Сусвету ў плане эстэтычнага і па-мастацку рацыянальна-згарманізаванага. Таму і варта ўвагі пастаноўка пытання аб эстэтызацыі беларускага свету. І Багдановіч падмацаваў на свой лад адзін з найісотнейшых мастацкіх тэзісаў В. Ластоўскага: сапраўдныя шэдэўры "толькі з болю, цярпення родзяцца". А. Каўка падкрэслівае блізкую роднасць абодвух творцаў, якія самасузіраліся адзін у адным як у нейкім адзіным і непадзельным арганізме нацыянальна-эстэтычнага Універсуму.

Менавіта М. Багдановіч надаў, на думку А. Каўкі, беларускай адраджэнскай ідэі дакладны абагульнены характар і гісторыкалагічную завершанасць. Аўтар "Вянка" трывала замацаваў у нашай гуманістыцы катэгорыю "беларускае Адраджэнне". Узгадваюцца кранальныя словы А. Адамовіча пра М. Багдановіча як пра "паэта-дзіця", калі тым самым падкрэслівалася здзіўляючая "чысціня і непадробнасць" мастацкіх шэдэўраў Максіма-кніжніка. І нездарма А. Каўка ставіць пытанне аб нацыянальнай непрыкаянасці М. Багдановіча, які ўбірае ў сваю творчасць усю сусветную культуру як нешта заканамернае і натуральнае для ўсяго існага. У гэтым плане яго "Пагоня" геніяльны, пасіянарны імпульс-зварот да Сусвету. М. Багдановіч уяўляе сябе толькі "падарожным, папутнікам сярод нябёс" у імклівым палёце да зор. І вельмі тонка гаворыць А. Каўка аб незямным, прасветленым смутку, які выпраменьваюць незабыўныя радкі пра будзённае і вечнае ў гэтым нябесным палёце.

М. Багдановіч — сімвалічная фігура нашага Адраджэння ў плане мастацкай рэалізацыі тэкставай нацыянальнай прасторы. Яго эстэтычная дактрына сувымяралася творчай мастацкай практыкай. Паэт шчодра адкрываў сваю душу Сусвету, якім ён дыхаў і жыў. У гэтым плане аўтар "Вянка" непераўзыдзеная постаць сярод нашых класікаў, калі нацыянальна-ідэалагічная і эстэтычна-мастацкае гарманічна паядноўваюцца. І гэта не выклікае пярэчанняў і палемікі, бо перад намі адмысловая класіка, няма ў ёй шалёнай вольнасці фантазіі і энергетычнай парабальшанасці (у апошняй стыхіі якраз тварыў неўтаймаваны, не зусім роўна-класічны Я. Купала). М. Багдановіч сувымярае рацыянальны досвед і інтуіцыю, надзіва памайстэрску ўтаймоўваючы страсць і імпэт, якія калі-нікалі прарываюцца ў яго творах. Таму перад намі паэт часам бывае моцнавалявым і страсна-вогненным, але больш за ўсё ён празмерна паэтычны і залішне адшліфаваны.

Цікавым у кнізе з'яўляецца і разгляд феномена Я. Купалы як паэта і мысляра, творцы панарамнага паэтычнага партрэта, мастацкай гісторыі і гістарыясофіі беларускага народа. Але яшчэ больш значным з'яўляецца размова пра сімвалічнасць Купалавай ліры, калі паэт стаўся "ці не самым загадкавым, шматзначным, невычэрпным" і ў гэтым плане сімвалічным творцам. А. Каўка канстатуе, што адзначаная асаблівасць была заўважана даследчыкамі ў "якасці спарадычнай, ледзь не жалю вартай праявы на творчым шляху паэта". А яна тым самым з'яўляецца вызначальнай рысай Купалавай эстэтычнай прасторы, якая глыбока патаемная па сваёй сутнасці. Адсюль надзвычайная таямнічасць і містычнасць паэтычнага слоўніка, з мноствам адцягнена-вобразных варыяцый, апорна-сімвалічных паняццяў, якія, як заўважае аўтар, не заўсёды слушна рэдукаваны даследчыкамі да звычайных метафар (сонца, месяц, крыж, магіла і г.д.).

Даследчык грунтоўна разважае аб карэляцыйнасці рамантычнай і сімвалічнай эстэтыкі ў творчасці Я. Купалы, калі суб'ектыўнасць рамантызму ўтрымлівае ў сабе архетып энергетычна напоўненага сімвалізму. Але купалаўскі сімвалізм спецыфічны спалучэннем у ім рысаў рэалістычнага, рамантычнага і ірацыянальна-містычнага пісьма, узаемапераплеценнем "зямной, матэрыялізаванай і ірацыянальнай, распрадмечанай вобразнасці". Таму купалаўскі паэтычны шыфр у многім яшчэ нерасгаданы, бо адзін толькі нацыянальна-ідэалагічны пласт яго паэзіі не прадстаўляе ўсяго Купалу. Вялікую вагу ў творчасці паэта мае метафізічная стыхія з нечаканымі і вобразна-дзёрзкімі пераўвасабленнямі як рэальнага, так і падсвядомага, містычнага "нешта". У гэтай сферы Купала раскрываецца па-сапраўднаму з усімі сваімі антыноміямі і супярэчнасцямі, трагічнымі калізіямі і парадоксамі, з прысутнай яму цягай да сусветнай містэрыяльнасці:

Ўвесь да дна трэба выпіць
свой келіх жыцця,
Ці з вадой жыватворнай, ці з ядам;
З роўнай меркай чакаць
вечнаты й небыцця,
Заадно абдымацца з анёлам і гадам.

Шкада толькі, што А. Каўка пачынае такую глабальную размову і вельмі часта адыходзіць ад купалаўскай метафізічнай, містычнай паэзіі ў бок нацыянальна-адраджэнскай, публіцыстычнай па сваёй дамінанце, што, безумоўна, звужае саму шырока пастаўленую праблему, калі варта было больш паслядоўна спалучыць тэматыку з метадалогіяй аналізу. Ідэалагічны аспект спыніў размах думкі мысляра. І хоць Купала блізкі і знаёмы нам як ідэолаг Адраджэння, але далёкі, патаемны, аддалены ад нас паэт патрабуе яшчэ адкрыцця. Іменна пра "дальняга" Купалу і распачаў цікавую гаворку А. Каўка, калі ён пайшоў шляхам эстэтызацыі купалазнаўчай думкі ў бок ад заангажаванасці ідэалогіяй, нават і такой важнай, як нацыянальная. Сапраўды, задача — "падняць беларуса да ідэальнага чалавека", а інакш кажучы, "цудоўныя ў мастацтве вобразамі паказаць беларуса з усіх бакоў і прамываць яму вочы" (М. Гарэцкі) — надзённая і па сённяшні дзень. Беларус як сацыяльна-культурны феномен яшчэ да гэтай пары незапатрабаваны як след нашай літаратурай і мастацтвам, філасофіяй і псіхалогіяй. А тут важней за ўсё глядзець праўдзе ў вочы — якой бы горкай яна ні была. Усе станоўчыя і адмоўныя бакі нацыянальнага характару павінны прадстаць перад "зрокам" космасу.

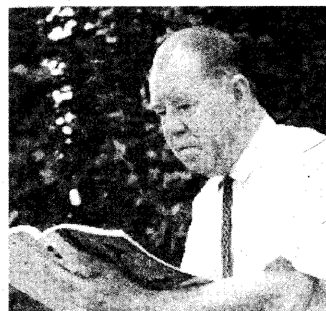
Вызваленне нашай мыслярскай энергіі ад ідэалагічных стэрэатыпаў нацыянальнага Універсуму неабходнае. Да гэтай думкі якраз і падштурхоўвае настаўлівая кніга А. Каўкі "Будам жыцы!", у чым яна надзённая як сваёй публіцыстычнай часткай, так і асабліва ўзнятай у ёй эстэтычнай праблематыкай. Эстэтыка ў шырокім сваім разуменні можа стаць выратавальнай для этыкі нашага нацыянальнага жыцця. Калі на вышыні будзе пачуццёва-мастацкая сфера жыццядзейнасці нацыі, дык і яе сацыяльны статус будзе зусім іншым і на адпаведна высокім узроўні. Чым больш будзе ў нас шэдэўраў сусветнага значэння ў галіне літаратуры і мастацтва, тым больш значным стане і жыццё нацыі ў вачах свету, тым больш вартаснай будзе і сацыяльна-палітычная наша іпастась. І мы тады зможам сказаць не проста "Будзем жыцы!", а — "Жывём!"

Зміцер САНЮК

УГОДКІ

Увесь свет здаваўся Беларуссю

ДА 95-годдзя З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Пятра ГЛЕБКІ

У многіх, асабліва ў тых, хто заспеў яшчэ вывучэнне творчасці Пятра Фёдаравіча ў школе, у памяці верш "Пасылка", што даўно стаў хрэстаматыйным:

Ноч. Халодная зямлянка.
Перастрэлка. Цішыня.
Неба чыстае, як шклянка.
Тупат быстрага каня.

Ён і сапраўды варты, каб памятаць яго. Здавалася б, у радках нічога незвычайнага, яны надзіва простыя, але разам з тым гаворыць шмат. А гэта і ёсць сведчанне паэтычнага майстэрства. Праўда, памятаючы глебкаўскую "Пасылку", мы міжволі забываемся, што ў П. Глебкі ёсць верш, што асабліва сведчыць аб яго прывязанасці да роднай зямлі, аб яго, калі можна так сказаць, беларускасці. Пішучы гэты твор, паэт па сутнасці стварыў песню Бацькаўшчыне:

Выходжу сцежкаю
ў заснежанае поле,
Дарогі дальнія і клічуць і завуць,
Здаецца, мы й тугі не ведалі ніколі,
Бо думы зорныя віхуюць галаву.
Цудоўная зіма! Ірдзельныя абрусы,
Як для ўрачыстасці,
пасланы на палях.
Мне свет увесь здаецца
роднай Беларуссю, —
Калі на захад і на ўсход
прасторны шлях!

Пятру Глебку ўвесь свет здаваўся Беларуссю, пачынаючы з юных гадоў, калі ён захапляўся хараством краявідаў на роднай Уздзеншчыне, маляўнічымі ваколіцамі вёскі Вялікая Уса. З маленства жыло ў душы адчуванне разнасцежнасці, шырыні і непаўторнасці далягляду:

Выйду я раніцай з плугам у поле,
Поле — шырокі прасцяг;
Лес, нахілішыся голлем дадолу,
Голлем дадолу прылёг.

А пасля была вучоба ў Мінску — спачатку на рабфаку Беларускага дзяржаўнага універсітэта, потым у Беларускім педагагічным тэхнікуме, з якога перавёўся на літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне педагагічнага універсітэта. Перад гэтым паспеў скончыць Уздзенскую сямігодку і нават папрацаваць крыху сакратаром сельсавета. Будучы студэнтам універсітэта, стаў адказным сакратаром часопіса "Узвышша".

У гады студэнцтва ў Пятра Фёдаравіча любоў да свайго роднага, беларускага яшчэ больш узмацнілася. І спрыяла шмат гэтаму атмасфера, што панавала ў асяродку юнкоў і дзяўчат, якія прыехалі ў вялікі горад з вёсак, каб атрымаць неабходныя веды і марылі аб свабоднай, адроджанай Беларусі. І хоць вучыліся яны ў розных навучальных установах, лёгка знаходзілі агульную мову.

Адам Русак успамінаў пра той час: "Пазнаёміліся мы ў Мінску, на літаратурных вечарах у рабочых клубах, дзе збіралася рабочая моладзь і студэнты. Там часта выступалі маладыя паэты-маладнякоўцы, сярод якіх былі Пятро Глебка, Паўлюк Трус, Кандрат Крапіва і іншыя. Прыемна было слухаць беларускія творы маладнякоўцаў, нашу вякамі занядбаную, а цяпер вольную беларускую мову. Не раз удзельнічаў у гэтых вечарах і студэнцкі сімфанічны аркестр са спевакамі-студэнтамі з Беларускага дзяржаўнага музычнага тэхнікума, дзе я тады вучыўся... На канцэрты ў музычны тэхнікум прыходзіў Пятро Глебка".

Таму і прыходзіў, што цікавіўся не толькі літаратурай, не толькі паэзіяй. Яго вабілі музыка і мастацтва. І ўвогуле, яшчэ з гадоў вучобы засведчыў аб сабе як адзін з самых эрудзіраваных маладых творцаў. Асабліва любіў кнігі. Эрудзіраванасць, начытанасць прывялі да таго, што П. Глебка, не маючы навуковых ступеняў, пачынаючы з 1952 года загадваў сектарам лексікаграфіі ў тагачасным Інстытуце мовы, літаратуры і мастацтва АН БССР, потым быў дырэктарам Інстытута мастацтвазнаўства, а з 1957-га і да самай смерці (18 снежня 1969 года) — дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Адначасова ў 1966—1969 гадах з'яўляўся акадэмікам-сакратаром аддзялення грамадскіх навук АН БССР.

Закончыўшы універсітэт, працаваў у рэдакцыях газеты "Калгаснік Беларусі", часопіса "Полымя рэвалюцыі", кансультантам у кабінеце маладога аўтара пры Саюзе пісьменнікаў Беларусі. У ваенную пару — у рэдакцыях газет "За Савецкую Беларусь", "За свабодную Беларусь". Пад псеўданімам Язэп Касіла друкаваўся ў газеце-плакаце "Раздавім фашысцкую гадзіну" і ў "Партызанскай дубінцы". Яшчэ ў 1944 годзе быў прызначаны кіраўніком групы па складанні "Руска-беларускага слоўніка".

Ярка і шматгранна раскрыўся талент П. Глебкі як пісьменніка. Ён аўтар многіх паэтычных кніг, напісаў драматычную паэму "Над Бярозай-ракой", лібрэта оперы "Андрэй Касценя" (пазнейшая назва "Лясное водгулле"), якія набылі сцэнічнае жыццё. Выступаў з нарысамі, літаратурна-крытычнымі і публіцыстычнымі артыкуламі. Вялікія дасягненні П. Глебкі ў галіне моваазнаўства. І ніхто іншы, а менавіта ён стаў ініцыятарам і заснавальнікам выдання Збору беларускага фальклору, што выходзіць з 1970 года (спачатку ў выдавецтве "Навука і тэхніка", цяпер — у "Беларускай навуцы") "Беларуская народная творчасць". А яшчэ хораша зарэкамендаваў сябе і як перакладчык.

Народны песняр Якуб Колас у свой час сказаў: "Паэзія Пятра Глебкі простая, сціплая і мужная. Сапраўднае хваляванне не патрабуе ўпрыгожвання, яно ідзе з сэрца, і ў гэтым магутная сіла ўздзеяння паэзіі". А тое, што ідзе з сэрца, заўсёды знаходзіць належны водгук у чытацкіх душах.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

КНІГАПІС

Чатыры часткі года

"Времена года" — так называецца вершаваны зборнік, адрасаваны вучням 1—5 класаў, які выпусціла нядаўна ААТ "Нерэй". У ім — чатыры раздзелы, і кожны, як вы, мусіць, здагадаліся, прысвечаны той ці іншай пары года. Ужо само афармленне і з густам падабраны колер шрыфтоў (сіні ў сняжынках — зіма, зялёны ў аксаміце траў — вясна, ружовы ў кветках — лета, жоўты з кляновымі лісточкамі — восень) ствараюць пэўную настраёвасць, адначасова настройваючы зрок і свядомасць на адпаведную ноту.

Акрамя таго, сваю стройную структуру мае і кожны раздзел кнігі: прыкметы і прымаўкі — вершы — загадкі (вядома ж, з адгадкамі — праўда, на мой погляд, лепш было б, каб апошнія змясціўшы напрыканцы кнігі або хаця б раздзела: няхай бы вока не выхоплівала іх адразу). Што тычыцца вершаў, то ў зборніку прадстаўлены лепшыя творы аб прыродзе А. Пушкіна, А. Фета, Ф. Цютчава, А. Пляшчэева, А. Майкова, І. Буніна, М. Някрасава, А. Блока, С. Есеніна, С. Маршака, А. Твардоўскага і іншых рускіх паэтаў.

Знайшлося ў кнізе месца і для беларусаў. Сярод іх — В. Лукша, Я. Янішчыц, І. Бурсаў, Л. Рашкоўскі, М. Гелер, У. Цвяткоў...

Анатоль ЗАРЭЦКІ

"Запаветнае"

Лімаўскі чытач ведае, што ў Смаленску (Расія) выходзіць часопіс "Годы", на старонках якога значнае месца займае і беларуская тэматыка. "Годы" выпускаюць і сваю "Бібліятэку..." І што асабліва прыемна, не толькі на рускай, а і на беларускай мове. Прынамсі, пацвярджае гэта кніга Уладзіміра Бандарэнкі "Запаветнае", што складаецца з паэтычных, празаічных і

публіцыстычных твораў, на першай старонцы якой пазначана "Бібліятэка часопіса "Годы". У. Бандарэнка — беларус, нарадзіўся 15 чэрвеня 1939 года ў вёсцы Крынкі, што на Лёзненшчыне. У вершы, што і называецца "Крынкі" і прысвечаны "аднавяскоўцам, былым, цяперашнім, будучым, школе імя М. Лынькова", паэт прызнаецца ў любові да зямлі дзяцінства:

Мяне паманілі
маленства сцяжынкі,
Ад іх на душы хараство і цяпло:
Цудоўныя, родныя, гучныя Крынкі,
Дзе ёсць яшчэ ў свеце такое сяло?

Ці многа мне трэба?
Мо хлеба скарынку,
Глыточак гаючай крынічнай вады.
Калісьці ў любых,
праслаўленых Крынках
Правёў юнаком залатыя гады.

Аднак маленства У. Бандарэнкі не было радасным. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, загінула маці. Бацька заўчасна памёр у 1946 годзе. Шмат у чым давялося разлічваць на самога сябе. У 1961 годзе скончыў Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут. Жыў у пасёлку "Дружны" пад Мінскам, потым у Рагачове, пасля перабраўся ў Лёзна. Працаваў настаўнікам, цяпер — старшыня Лёзненскага аддзялення Беларускага таварыства інвалідаў. Як прызнаецца, "стаў пісаць вершы з пачаткам перабудовы". І дадае: "Мая душа — мае вершы". А яшчэ ў невялікім уступе да кнігі, названым "Я — сам", з якога і ўзяты вышэйпрыведзеныя радкі, так адказвае на пытанне: "Хто я?":

На маёй чараўніцы
Не гараць завушніцы,
Не ўбачыць пярсцёнкаў,
Не багаты мы з жонкай.
. . . .
— Гэй, ты, можа, начальнік?
Цягнеш убок ці назад?
— Не, я проста настаўнік.
Зразумей, дэмакрат.

Сваёй тэматыкай вершы У. Бандарэнкі ў асноўным звязаны з тым кутком Радзімы, які яму асабліва блізкі і дарагі. Адчуваецца, што пра гэтыя мясціны яму асабліва прыемна пісаць. І няхай радкі не нясуць у сабе нейкага адкрыцця, яны хвалююць, бо напісаны шчыра, ад душы. Як і верш "Ласасінка", у якім У. Бандарэнка расказвае пра аднайменную рэчку, што знаходзіцца ў памежжы Лёзненскага і Віцебскага раёнаў:

Блісне востранькая спінка —
Рыбка чуйная нырне.
Ласасінка, Ласасінка,
Не вярэдзь ты думу мне.

Тут чароўныя мясцінкі,
Скрозь мурожная трава.
Ласасінка, Ласасінка,
Кругам ходзіць галава.

Сведчанне замілавання У. Бандарэнкі Лёзненшчынай і яго жаданне высветліць паходжанне назвы Белая Русь, якія плямёны здаўна жылі на гэтай тэрыторыі ("У пошуках сваіх каранёў"). Прамаўляе У. Бандарэнка і "Слова пра Уладзіміра Караткевіча". А яшчэ ёсць у зборніку гумарыстычныя і сатырычныя творы — як паэтычныя, так і празаічныя. З'явілася ж кніга "Запаветнае" дзякуючы фінансавай падтрымцы, аказанай старшынёй Лёзненскага райвыканкама Г. Корбанам і дырэктарам Лёзненскага кансервава-агароднінасушыльнага завода А. Казловым.

Юрась ВАЙСЁНАК

ПАЭЗІЯ

Васіль
МАКАРЭВІЧ

Домік над Свіслаччу

Непадалёк
Ад вуліц крыжавых,
Дзе вокны вейкі аканіц раскрылі,
Здаецца, што на сценах кажаны
Наўзмах шырока распасцёрлі
Крылле.

Як тоўсты
Мухаморысты буржуй,
Забыўшыся на ўсё на белым свеце,
Цераз стагоддзя жоўты абажур
Газоўкай квола хліпае
Ды свеціць.

Прыслухайся
Праз часу каламуць,
Як за сталом гамонка ўпарта тчэцца.
Мо гурт сышоўся, каб агню глынуць
Ды зажаваць яго скарынкай
Чэрствай?!

Крамолу тоіць
З катухоў катух.
І лямпа ўзгарыцца, то прытухне.
Хоць не было у гурце павітух,
Ды гурт уночы стане
Павітухай.

Напэўна так,
Як д'ябл захацеў,
Пад заваконны скрып прамёрзлых вішань,
З'явіўся ён на свет, як дзіўны цень,
Магчыма, з пары самагоннай
Выйшаў?

Вятрыска брыў
У белым ля двара,
Ахапак снегу несучы на вілах.
Ці ведалі, якога ведзьмара
У свет яны ўрачыста
Блаславілі?!

Што лепей, —
Праскрыпіць няхай асвер! —
Сініца у руцэ ці ў небе жораў?
Хто знаў, што з ценю выйдзе люты звер,
І станецца з усіх пражор
Пражорай?!

Дзе павітухі
З гуртам іх дзяцей?
А там, дзе маразы і снегу сечка.
Не толькі іх магілкі і — касцей
Ніхто не знойдзе і цяпер
Са свечкай.

Ну а жывыя —
Толькі б дагадзіць —
Ад простых рабаціг і да прараба —
Аддана стануць пахвалу цадзіць,
І пець яму за дротам
Дыфірамбы.

З людзей тады
Вяроўкі ўмелі віць,
Купіць душу за тытуню зацяжку.
А домік касабокі паднавіць, —
Хіба для архітэктараў
Зацяжка?!

Быў гэты домік
Адусюль відаць,
Сачыў за ім з гары вусаты татусь.
Дык як было такому не надаць
З партыйнай помпай
Найвысокі статус!

На сонцы сохнуў
Ці пад ліўнем мок,
Альбо прымаў вяргіні у карзіне,
А сам ён, па-надсвіслацкі дамок,
Падобны стаць павінен быў
На Зімні.

Каб век не бачыў
Рваных зморшчакоў,
З крамолай не ўсплылі былыя былі,
Абшалявалі з чатырох бакоў,
І цынкам дах заслалі
І абілі.

Хаця ніводзін
З іх не быў святы, —
Не ведалі ад таўкатні прадухі.
Былі яны, як родныя браты
Па гарту пралетарскаму
І духу.

Хоць ты хапай
Даўбешку ці абух,
І ўраз на рэстаўратараў абрынься!
Ну як ён мог прыняць, стары катух,
Дзяржаўны выгляд, —
Вечнасці абрысы?

Зямлі ён мае
Толькі латку-клок,
І рамкі залачоныя з багету.
Пяліся ў домік зблізку і здалёк
Партыйныя дзялкі
Ды інсургенты.

Глядзелі
У немаце яны святой
На дапатопны рэквізіт і сцены.
Уставалі перад імі хвіляй той
Чароды не ахвяр,
Партыйцаў цені.

Днём неўпрыкмет
Ён дрэмле, бы кажан.
Сумуе, бытта прыхадзень бяздомны.
Над Свіслаччу ён вісне, талісман,
Ці жарнавік, што цягне
У бяздонне?!

1999 г.

Помнік

А Фелікс,
Можа, Фенікс?
Ён — жалезны,
Хоць і стаіць у скверы з чыгуна.
Без боязі, і нават незалежна,
Папісквае наводдаль
Шчыгляня.

Чыгунны фрэнч,
Ён выкрайкі шчыгульнай.
І зыркі німб навокал галавы.
А мо жывы, ён быў душой чыгунны?
Ну а, чыгунны, болей,
Чым жывы?

Устануць валасы
У любога дыбам:
Як мог з людзей
Ляжнёўку ўдалеч слаць?
Таго — за краты, гэтага — на дыбу
З зацятасцю нялюдскай
Пасылаць?!

Умець патрэбна
Адступаць ад правіл,
Ці ўзненавідзець гэтак люд і свет,
Каб невіноўных тысячы адправіць
За душамі пакутнымі
Услед.

Любога мог
Спаліць адным паглядам,
А хто б не быў — сваяк або чужы.
Адкуль жа столькі ярасці і яду
Узялося раптам
У яго душы?

Мо дома,
Ля сцяжыны нехаджалай,
Калі ён ранкам слухаў салаўя,
Яму ўсадзіла вогненнае джала
З нязносным ядам
Лютая змяя?

Ці так талмудам
Маркс яго прыціснуў,
Што на здзіўленне ўсіх таварышоў,
Замест таго, каб Кракавам прайсціся
Аж тры, ці болей катаргі
Прайшоў.

Таму і гнеў
Насіў ён аманалам,
Гатовы быў рвануць і родны кут.
Ды колькі раз спагадна адмянялі
Яму смяротны з выракам
Прысуд.

А сам не меў
Ні літасці, ні жалю.
І хоць ішоў па ўсіх закутках мор,
Ён падрахункі вёў з самадзяржаўем,
Чырвоны раздзімаючы
Тэрор.

Як не садзіўся
У крэсле побач з эрай,
Здымаючыся ў профіль ці анфас, —
У яго абліччы рысы Рабесп'ера
Драпежна праступалі
Кожны раз.

Здаецца, сам,
Нібы з вялізнай місы,
Каб ведзьмаковы мацаваць рэжым,
Дасыта, нібы воран, ён карміўся
Бядой ды болем зыркім
І чужым.

А што да ўлады
З трыумфальным шэсцем, —
Хіба не знаў, хоць білі і грамы, —
Была яна не ўлада, а нашэсце
Чырвонай бальшавіцкае
Чумы!

Дзівіўся шчэбет,
Што вярнуўся з Ніла
На свята веснавога ледзяша, —
Няўжо ў яго не садніла, не ныла
Ад болю невыноснага
Душа?

Няўжо і ўпотай
Ноччу не заплакаў?
Не праклінаў няшчадна век і лёс?..
Якога чорта лічыцца палякам,
Калі ў маю зямлю
Па грудзі ўрос!

Я не жадаю,
Каб яго лаўчыла
Зарыў у дол, нібыта землякоп.
Ды хто сказаў, што ўсе яго лічылі
Вялікім і славутым
Земляком?!

Дарогі-сцежкі
Удалячынь змяяцца.
Ягоны шлях — віткі змеевіка.
Каму патрэбна гэткае сваяцтва?!
Хіба што для пушчанскага
Ваўка!

Я б дараваў
Разбітыя амбоны,
Зарытыя ў суглінак шынялі.
Але пасля разні і лютай бойні
Куды — скажыце! — сёння
Мы прыйшлі?!

Кульнуўшы
То з фужэра, то з кілішка,
Пляўузгаючы штосьць пра жураваў,
Жыруе, жрэ абжора той, што з кніжкай,
Як і калісьці жраў
І жыраваў.

Кантроль аблавай
Пройдзе па трамваях,
Ды штраф бабульцы безбілетнай — грак!
А за мяжой мільярды дзесь трымае,
Ды ходзіць, нібы граф,
Наш алігарх.

Таму
І не зважаючы на вэрхал,
Капрызнае малое шчыгляня
Манеткай белай
Капне кроплю зверху
На галаву з глухога
Чыгуна.

1994

Фота Ул. КАГУЦЕНКІ

ПРОЗА

Уладзімір МАРОЗ

ПЕРШАЕ ПРЫЧАСЦЕ

АПАВЯДАННЕ

ДАНІЛА, седзячы ў мяне на каленях, пакалыхваўся ў такт трамваю. А я бурчаў на Цімоха, які сядзеў побач, — маўляў, з-за цябе вось спазняемся. Потым ахамянуўся: што ж гэта я ў такі дзень ды яшчэ акурат цяпер, калі выбраліся дзеля святой справы? І пакінуў свайго старэйшага ў спакоі, бо, зрэшты, у пятнаццаць гадоў чалавека не пераробіш.

За бруднаватым трамвайным шклом плылі знаёмыя гарадскія краявіды. Колькі езджана гэтым маршрутам, але я ўсё роўна магу бясконца глядзець на свой горад, адгарадзіўшыся засяроджаннем ад транспартнай мітусні. Адна пры тым умова — сесці, бо калі стаіш, штурханіна замінае. Тады больш глядзіш на людскія твары.

Даніла таксама плыў са мною наўзбоч навакольнага тлуму. Яму, вядома, у свае год і чатыры месяцы для гэтага не трэ было нават прыкладваць намаганняў — ён і так належаў пакуль што толькі сабе. Хіба што яшчэ крыху і нам — бацькам ды брату з сястрой.

Была, праўда, у сённяшняй справе адна нявыкрутка — рэжым маленькага хлопчыка. Я спадзяваўся, што вандроўка захопіць яго і не дасць заснуць. Ды дзе там! На паўдарозе ён прыгарнуўся да маіх грудзей, прыціхшыся і заснуў.

Значыць, на тое Божая воля. Дайшло гэта пазней, як і потым ускалыхнулася ў душы сваё маленства, ледзь улоўнае за смугою часу...

Так мы і выйшлі з трамвая — Даніла спаў у мяне на руках.

Мяне заўсёды нейкім чынам кранала, што да царквы трэ было ісці праз могілкі. Хочаш не хочаш, а надмагільныя помнікі забіраюць твой пагляд надпісамі: прозвішча, імя, імя па-бацьку. Бянігна Іванаўна Луцэвіч — маці народнага песняра... Яшчэ і гады жыцця выхапіш абавязкова. Такая ўжо ўласцівасць могілак, і з гэтым даводзіцца мірыцца.

Як і са шматлюддзем у храме — наступствам катастрафічнага недахопу святынь у такім агромністым горадзе. Народу было шмат і сёння, балазе Нарадзіны Хрыстовы — светлае, узнёслае і не да канца асэнсаванае свята.

На падыходзе сустрэліся з маім таварышам, які таксама прыпазніўся адносна дамоўленага часу. Так што дарэмна я выгаворваў Цімоху, бо ўся гэтая дзея не ў чалавечай волі.

У храм нам з маленькімі дзецьмі на руках даводзілася літаральна праціскацца. Жанчыны спагадліва падказвалі, што дзяцей хрысціць там, з вуліцы ўваход. Ды не хрысціць мы...

Унутры было цёпла. Служба падыходзіла да завяршэння, хораша спяваў хор і пахла ладанам.

Не ўпарыўся б... Мы праціснуліся ўбок і я пачаў распранаць Данілу. Зняў паліто і шапку (добра, што Цімох быў побач і было каму ўсунуць гэта ў рукі). Малы на нашыя турзанні ўвагі так і не звярнуў — спаў сабе салодка і бесклапотна.

Услед за таварышам стаў ціснуцца наперад. Дзеці зараз у першую чаргу... Святар ужо прамаўляў казань, але сэнс слоў не даходзіў. Да таямніцы заставаліся лічаныя хвіліны, а Даніла ўсё спаў. Вось ужо і да амвона прасунуліся, вось ужо і святыя дары выносяць... Хваляванне дайшло да мяжы — пара будзіць.

Раскатурхваю дзіця, а яно так не хоча выходзіць з салодкага спакою, што даў Усявышні. Нарэшце расплюшчвае вочы. Крыху яшчэ няўцямна, але разам з тым і асэнсавана першы позірк кідае не на людзей, якіх поўна, не на святароў, а адразу ўверх, пад купал, дзе гарыць свяцільнік, дзе пераліваюцца залатыя аклады абразоў. Уверх глядзіць, сапраўды чысты і гатовы да свайго першага прычасця...

І толькі ўжо каля святароў у залатых адзеннях да яго трохі даходзіць нязвыкласць сітуацыі, крышачку палохаецца і таму віно дарэшты мо і не выпівае, хіба толькі палову. Замінка нейкая павінна быць, бо не можа так проста адпусціць дзіцячую душу нячысцік, цяжкі гэта выпадак для цёмных сіл.

Але прасвірку з'ядае без усялякіх узрушэнняў і выпівае ўсю святую вадузапіўку з зычлівых рук жанчын, якія прыслугоўваюць пры тым...

Калі было маё першае прычасце? Не адшукаць за нагрувашчаннем гадоў адказу, як і не вярнуць чысты свет маленства. Большасць дэталяў, фарбаў, гукаў згубілася, сцерлася, але вобразы, светлыя дзіцячыя вобразы застаюцца назаўсёды.

Пэўна можна толькі сказаць пра хрышчэнне. Хрысціла мяне баба Маня ў хаце, таемна. Прыйшоў бацюшка і зрабіў дзейства. Таемна нават ад бацькоў-настаўнікаў, хаця яны, мусіць, і здагадваліся. Час быў зусім іншы, жыў яшчэ ў памяці сталінскі страх — я нарадзіўся ў год яго смерці. Праўда, памёр ён вясною, а я з'явіўся на свет на пачатку лета. Але ўсё роўна чамусьці здавалася мне, пасталеламу, што я памятаю пахаванне Сталіна — шматлюддзе, жалобныя твары, слёзы. Чаму гэты міф убіўся ў галаву — не ведаю, сёння мне бясспрэчна зразумела, што пахаванне бацькі народаў я памятаць не магу.

Колькі мне было на час хрышчэння — невядома: год, ці больш, ці менш? Але факт быў, пра яго апавядала потым сама баба Маня. Пад сакрэтам. Ці нават і самі бацькі сказалі — не ведаю, а бабу Маню ўжо не перапытаеш...

У хаце яна ў свой час пахрысціла і майго старэйшага брата Алега (розніца між намі была ў два гады). А вось ужо іншых унукаў, двух маіх малодшых братоў, прыйшлося хрысціць мне самому — баба па нейкіх прычынах не змагла. Зрэшты, прычыны відавочныя — царкву ў Мікалаеўшчыне разбурылі, папа не было, а да Стоўбцаў было не даехаць. Але пра тое пазней...

Гады, калі надышла ўжо мая адказная пара, таксама былі неспрыяльнымі для адкрытага хрышчэння, — пачатак васьмідзесятых. Хаця іх і не параўнаць з сярэдзінай пяцідзесятых, але ўсё роўна спісы аддаваліся ў КДБ, і яшчэ невядома было, чым усё можа скончыцца — ці ў партыю не прымуць, ці за мяжу не пусцяць. А прасцей за ўсё — у службовай лесвіцы скончацца твае прыступкі.

Таму і ў той час усё трэ было рабіць таемна. Ды яшчэ і па пратэкцыі — не мінула гэта і царкву. Хаця больш правільна будзе сказаць — па знаёмстве.

Знайшлася ў мяне такая знаёмая — у нашым жа праектным інстытуце, дзе я працаваў архітэктарам. Безнадзейна-бездаказна закаханая ў майго таварыша. Праз яго мы й пазнаёміліся. Напалову яўрэйка, але хрышчоная, больш таго — сапраўдная верніца, сябра царкоўнага актыву.

А ў мяне ўжо быў нарадзіўся Цімох. Як жа дзіцяці быць без крыжа?

Так усё і закруцілася. Варта толькі адзначыць, што ў гэты час адна мая былая аднакурсніца прыйшла да веры, а там нехта яшчэ — другі, трэці... Я толькі радаваўся. А пра сябе ведаў, што ніколі не адыходзіў ад царквы, хаця ў сапраўдным разуменні царкоўным жыццём не жыў. Так што аднадумцаў хапала.

Беларускі мужык, ці хлопец, як сабе хочаце, — чалавек ашчадны. Калі ўжо рабіць справу, то рабіць. Бо і жонка мая была нехрышчоная — бацькі былі надта ж партыйнымі, ды і браты мае малодшыя.

Вось і набралася сябрына — маленькі Цімох, якому было каля года (нарадзіўся ён у семдзесят дзявятым, а хрысціць даўмеліся ў васьмідзясятым), жонка мая Вольга ў свае дваццаць шэсць гадоў ды брат Мікалай, якому стукнула дваццаць два.

Балазе, да кафедральнага сабора было рукой падаць — жылі мы тады ў сямейным інтэрнаце ля "Патсдама".

На цяперашні розум, то парушэнні ў гэтай дзеі былі — да прыкладу, хросным бацькам усім траім, як адзіны мужчына, стаў я, сам трымаў Цімоха на руках. Памятаю, што плакаў ён вельмі, толькі пад канец хросту супакоіўся, прасветлены — саступіў пад больш моцнаю сілаю злы дух, сышла Дабрадаць.

Марынку, дачушку, хрысцілі яшчэ больш "рамантычна" — паехалі ў вёску ля Ліды да братавай жонкі, далей ад Мінска. Выявілася, што і сапраўды далёка — кіламетраў пад дзвесце адкруцілі ў адзін бок. Дзякуй Богу, машына свая. Ды і лета было. Лета восемдзесят пятага...

Блізкая царква была зачынена, дый святара не знайсці, давялося паехаць па навакольных вёсках, пашукаць. І пашанцавала. Гэтак бывае заўсёды, калі маеш намер на ўгодную Богу справу. Вёска тая называлася Збляны, мураваная царква ў ёй, прыгожая, хаця і не вельмі старадаўняя, стаяла на беразе Нёмана. Ён плыў спакойна ўнізе, а царква на пагорку, як і належыць ёй, ляцела ўверх.

Бацюшка, добры чалавек ужо сталага веку, згадзіўся на нашу просьбу. Праўда, хрысціў нас не ў царкве, каб не кідалася ў вочы, а ў сваёй хаце. Нас зноў было трое: паўтарагадовая Марынка, дваццаціаднагадовы мой брат Ігар ды пляменніца братавой, таксама студэнтка.

І зноў я адзін быў за хроснага, зноў сам трымаў сваё дзіця на руках... Застанецца ў жыцці дачкі гэтая прыгожая мясціна, куды можна будзе потым хоць зрэдку, хоць аднойчы прыехаць і сказаць свайму мужу і дзеткам: тут мяне хрысцілі...

Мая царква ў Мікалаеўшчыне таксама стаяла на беразе Нёмана, які таксама спакойна нёс свае воды ўнізе, а купалы ляцелі ўверх з самага высокага ў вёсцы месца. Дзівосны краявід, напэўна, быў з занёманскіх даляў на вёску з прыгожым сілуэтам царквы — цяжка цяпер уявіць.

А сілуэт быў сапраўды прыгожы — царква сямікупальная, ладная. Драўляная — як звон. І было гэтаму цуду падчас майго маленства пад сто гадоў.

Тая царква пакінула ўва мне адчуванне свята. Фармальная разгадка простая — хадзілі мы з бабай Маняй да храма, натуральна ж, на праваслаўныя святы, калі і людзей шмат, і прыбраныя яны ўсе адпаведна. Ды яшчэ заўсёды было тое ўлетку, бо ў бабы, зразумела, я праводзіў леты. А вось нефармальная...

Зялёная трава, набрынялыя кроны высокіх старых дрэў, праз якія прабіваюцца сонечныя промні, яркія блікі на царкоўных макаўках, узнёсласць дзеі...

Баба спявала ў царкоўным хоры — і спеў гэты таксама помніцца ў дзіцячай памяці як нешта чыстае і кранальнае, ад чаго млела душа.

Ці прычашчала царква мяне ў той час — аднаму Богу вядома. Сам не памятаю. А раз невядома, то і лічыць не будзем.

Напрыканцы пяцідзесятых раскідалі бальшавікі гэтую царкву, толькі сум у людзей застаўся. Ды пра тое зноў жа — свой сказ.

Аднойчы, падчас прыезду да дзеда з бабай ужо студэнтам-архітэктарам, папрасіла мяне бабуля намаляваць ёй царкву. Прынесла нават ад некага з вёскі яе фота. Здымак быў цудоўны — храм у выдатным ракурсе, амаль усе купалы відаць на фоне неба. А ля царквы — хросны ход, зноў жа — свята.

Я намаляваў на досыць вялікім аркушы паперы тушшу ды пяром сваю царкву. Пастараўся — ажно самому спадабалася. Што тады й казаць пра тое, як была задаволена мая бабуля Маня!

Ды зноў жа — згарэў той малюнак у пажары, ды і баба пасля такога няшчасця жыла свае апошнія сем гадоў з іншымі клопатамі.

З-за такіх пературбацыяў і аднабокага савецкага жыцця давялося ісці на сваё першае прычасце ўжо амаль саракагадовым мужчынам, бацькам дваіх падрослых дзяцей. Вольга мая тут была першай, а я ўсё збіраўся з маральнымі сіламі — і нейк сорамна і грахі свае ўсё перабіраў ды перабіраў. Але далей без прычасця было проста немагчыма.

Нездарма ж кажуць, што цяжка зрабіць першы крок — як да добрага, так і да благога. І як бы я сябе ні суцяшаў, што заўсёды быў вернікам, праўда адна — сапраўднага верніка без царкоўнага жыцця няма.

І вось стаім усёй сям'ёю на споведзі, хвалюемся. Людзей багата. Акурат гэта і скрасіла крыху мой сорам на першы раз, хаця такое суцяшэнне й слабое.

Рэч у тым, што людзі ў той перабудовачны час кінуліся да храма, з іх плынню справіцца было не проста.

Стаю і каюся. Каюся разам з усімі. А на споведзі дзе там кожнага дапытаешся — і дня не хопіць. Так вось і я — прыйшоў на першую споведзь, і адпусціў мне бацюшка грахі мае. Разам з усімі іншымі людзьмі. Псіхалагічна, зразумела, так лягчэй — у гурце. Што зробіш, калі ў прыродзе чалавека шукаць сабе палёгку. А тут і шукаць не трэба, абставіны спрыяюць...

Ужо наступны раз, іншы святар адчуў, напэўна, цёмныя хвалі, калі трымаў руку над маёй галавою. І сказаў зусім справядліва: трэба пасціцца, хадзіць у царкву ды прычашчацца як мага часцей, бо часу згублена шмат, а дарога да ачышчэння праўдзівага ой яшчэ якая далёкая...

Але мы заўсёды знаходзім сабе апраўданні — то часу няма, то цяжкае жыццё вымагае круціцца, як уюн на патэльні, каб сям'ю пракарміць, то яшчэ нешта падобнае. То вось трэцяе дзіця нарадзілася, колькі клопату... І цяжка разарваць гэтыя кругі, што накручваюць вакол цябе цёмныя сілы, змагаючыся за тваю душу. І пастоў не трымаешся. І там зграшыў, і тут грэх. І няма апраўдання...

Усё трэба ў свой час. Але не заўсёды мы выбіраем, асабліва ў дзяцінстве. Бо свабодная воля, якую даў нам Гасподзь, і права выбару прыходзяць толькі са сталеннем, калі ты ўжо сам вольны вырашаць, што табе рабіць і як табе жыць...

Але сёння душа радавалася — і вялікае свята, і першае прычасце Данілы пасля яго хрышчэння ў гэтым жа ўтульным храме. Ён не будзе яго памятаць, але будзе каму расказаць яму пра гэты дзень потым. Ён не будзе памятаць, як ужо зацікаўлена, пакуль мы з Цімохам яго апраналі, убіраў у сябе царкву, людзей, свечкі, што нястомна гарэлі, абразы, якія падсвечваліся лампадкамі. Ён не будзе памятаць, што Збавіцель даў яму соп перад першым прычасцем, каб прыйшоў да святых дароў нават не крануўшыся тлуму. Не будзе памятаць...

Але ўсё гэта ўжо будзе назаўсёды з ім, хай сабе і падсвядомым светлым хваляваннем.

І дарога назад у трамваі была нейкай надзіва спакойнай, і горад за мутным трамвайным шклом здаваўся надзіва прыветным, і пахла вясною пасярод зімы...

Праз некалькі дзён Даніла захварэў. Колькі дзён яму было зусім дрэнна. Схуднеў, зблажэў — здаецца, сам бы хварэў, чым бачыць пакуты дзіцяці. Ды і ачуняваў потым доўга.

Няпроста адпускае нячысты душы да свята, якое, па запавеце, ёсць царства нябеснае...

З французскім шармам

У пачатку чэрвеня Брэсцкі абласны тэатр лялек нязвыкла апусцеў — прычынай таму была паездка на Міжнародны фестываль тэатраў лялек у Францыю, у мястэчка Цюрландры. І хоць нашыя лялечнікі выступалі ў дзень закрыцця фестывалю — спектакль "Дзед і Жораў" паводле В. Вольскага (пастаноўка З. Нуязіна, лялькі і сцэнаграфія М. Данько) французскія гледачы прынялі вельмі цёпла. Нават акторская ігра на беларускай мове не была перашкодаю — артыстаў разумелі, і толькі ў некаторых момантах гледачам дапамагала праграмка, складзеная на французскай мове.

Як заўважыў дырэктар БТЛ М. Шавель, арганізатары фестывалю перш за ўсё клапаціліся пра гледачоў.

Таму асаблівае ўражанне пакінула творчасць скульптара-баланіста Кэрал, якая на вачах публікі надзімала паветраныя шары і вырабляла з іх сапраўдныя цуды. М. Шавель неадкладна запрасіў Кэрал да нас на Міжнародны тэатральны фестываль "Белая вежа", які адбудзецца сёлета ў верасні. Была яшчэ адна прыемная сустрэча — з мінулагоднім галоўным прызёрам "Белай вежы" Джымам Гэмблам, які таксама даў згоду прыехаць у Брэст. Акрамя брэсцкіх артыстаў, на Цюрландрынскім свяце гасцявалі калектывы з Францыі, Іспаніі, Італіі, ЗША. Цікава, што для беларусаў арганізатары "Зачараванага падарожжа" наладзілі адмысловую сустрэчу з узбярэжжам Атлантычнага акіяна. Па вяртанні таксама быў адведзены дзень для знаёмства з Парыжам, горадам, у якім марыць пабыць хоць бы раз у жыцці, бадай, кожны чалавек...

У ліпені БТЛ мае намер здзейсніць яшчэ адну замежную паездку. На гэты раз — у нямецкі горад Равенсбург, на Міжнародны тэатральны фестываль "Белая Фігура", дзе пакажа спектакль "Чырвоны каптурок" (рэжысёр-пастаноўшчык З. Нуязін, мастак М. Данько, кампазітар А. Мядзведзеў).

І. Х.

Спектакль пра Гарэцкага

Сёмы сезон тэатральнай студыі Магілёўскага гарадскога цэнтра культуры і адпачынку, якую ўзначальвае заслужаны дзеяч культуры Беларусі рэжысёр Валянцін Ермаловіч, завяршыўся значнай падзеяй у грамадска-культурным жыцці горада на Дняпры. На сцэне мясцовага Дома культуры адбылася прэм'ера спектакля па аднайменнай п'есе Максіма Гарэцкага "Жартаўлівы Пісарэвіч".

Дзеянне твора, згадаем, адбываецца ў першыя гады пасля кастрычніцкага перавароту. Заходняя Беларусь знаходзіцца пад нямецкай акупацыяй, ва Усходняй пануюць бальшавікі. Ужо адбылося абвяшчэнне БНР, працягваецца ўздым нацыянальнага руху. Незадаволеныя бальшавіцкай уладай сяляне аказваюць супраціўленне. Ідзе барацьба дзвюх ідэалогій: бальшавіцкай, ярым прыхільнікам і абаронцам якой выступае Карпавіч (акцёр Уладзімір Бяляцкі), і нацыянальнай, скіраванай на беларускае адраджэнне, правадніком якой з'яўляецца Мікола Канцавы (Алег Дз'ячкоў).

Рэжысёр В. Ермаловіч значна парушыў змест п'есы, а насамрэч драматычнага абразка М. Гарэцкага "Жартаўлівы Пісарэвіч", увёўшы ў тканіну спектакля асобныя старонкі аповесці Гарэцкага "Дзве душы", а таксама архіўныя дакументы з кнігі Радзіма Гарэцкага "Ахвярую сваім Я". І на тое ў рэжысёра былі падставы. Дачка Максіма, Галіна Гарэцкая, успамінае пра "Жартаўлівага Пісарэвіча": "Бацька, знаю ад маці, вельмі любіў гэты твор. Ёсць у Пісарэвіча і яго рысы: вялікае разуменне людзей, дабрата, цярплівасць, здольнасць жартаваць нават у сумныя, цяжкія хвіліны жыцця". Такім чынам, "Жартаўлівы Пісарэвіч" у пастаноўцы Валянціна Ермаловіча — не толькі твор Максіма Гарэцкага, але і спектакль пра яго самога: вялікага класіка нацыянальнай літаратуры, пакутніка зямлі беларускай.

На прэм'еры "Жартаўлівага Пісарэвіча" прысутнічаў і Радзім Гарэцкі, які спецыяльна прыехаў з Мінска ў Магілёў.

Акрамя згаданых акцёраў, у спектаклі заняты Аксана Цімашэнка, Святлана Баталава, Раіса Ануфрыева, Міхась Бацэвіч, Таццяна Пушкіна, Міхась Наскоў, Дзіма Кірылаў, Мікола Паддубскі, Андрэй Барысенка, Віталь Нікіцёнак, Максім Ганчароўскі, Сяргей Леўчанка, Андрэй Чарнецкі.

Міхась КАРПЕЧАНКА,
нам. рэдактара райгазеты "Зара над Друццю"

ДАТЫ

Горкая радасць вяртання

У СТАЛІЧНЫМ ДОМЕ ДРУЖБЫ АДБЫЛАСЯ ВЕЧАРЫНА, ПРЫСВЕЧАНАЯ 100-ГОДДЗЮ МІХАСЯ ЗАБЭЙДЫ-СУМІЦКАГА

Зноў, як і 10 гадоў таму, калі ўпершыню было дазволена змясціць падборку самых розных матэрыялаў пра М. Забэйду-Суміцкага, у тым ліку і старонкі яго аўтабіяграфіі, з горыччу думалася пра шчаслівы і трагічны лёс нашага выдатнага суайчынніка, спевака, голасам якога захаплялася ў перадваенны час уся Еўропа і які мусіў стаць "залатым скарбам" Беларусі, аднак...

Чаму звычайная беларушчына, нармальная, шчырая, рахманая беларушчына не-не дый абарочваецца небяспекай, вымагае ахвяраў і пакут? Задаю сабе гэтае пытанне, разважаючы пра Забэйдаў лёс. Адказу — няма. Як няма й вытлумачэння дзіўнай логікі афіцыйнага непрыняцця, замоўчання самога імя спевака, якое павінна быць (і ёсць!) сярод першых імёнаў у айчыннай культуры. Ён жа ніколі не здраджваў сваёй Радзіме, свайму народу, не быў у канфрантацыі з савецкай уладай, бо воляю гісторыі апынуўся па той бок мяжы яшчэ ў 20-я. Вядома, што яго легальныя канцэрты ў ліхія ваенныя часы давалі падтрымку партызанам Віленшчыны: і духоўную, і матэрыяльную.

Ён меў выдатны прыродны талент і школу італьянскага бельканта. Яго прыгожы лірычны тэнар высока цаніў Л. Собінаў і запрашаў на працу ў Вялікі тэатр. І хаця М. Забэйду-Суміцкаму не выпала спяваць на славутай расійскай сцэне, але давялося выступаць і ў славутым "Ла Скала", і ў оперных тэатрах Харбіна, Познані, Варшавы, Прагі...

Наш таленавіты і ні ў чым не вінаваты перад Радзімай зямляк звёдаў трагічнае, па сутнасці бясспрэчнае жыццё самотнага эмігранта, які шчыра веруў, што зможа вярнуцца на Беларусь і горка пакутаваў ад таго, што новыя пакаленні суайчыннікаў ніколі не чулі яго спеваў. У 63-м, атрымаўшы дазвол прыехаць на Беларусь з канцэртамі, зазнаўшы гарачы прыём слухачоў, пажылы прафесар Пражскай кансерваторыі адчуў надзею на ажыццяўленне сваёй мары. Але ўжо да самага скону яго зніточвалі з радзімай толькі перапіска, кніжныя навінкі ды візіты сяброў у ПРагу. Міхась Іванавіч дбайна збіраў асабісты архіў і завяшчаў яго Беларусі — каб хаця так, праз песні, лісты, фотаздымкі вярнуцца да яе.

Спадчыннікам М. Забэйды, як вядома, стаў Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (ён разам з Таварыствам дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, Таварыствам "Беларусь—Чэхія", творчым аб'яднаннем "Беларуская Капэла" і Дзяржаўным архівам кінафотафонадакументаў зладкаваў юбілейную вечарыну, да якой прымеркаваў і выстаўку дакументальных матэрыялаў, у тым ліку — фота).

Вечарына выклікала вялікую грамадскую цікавасць, атрымалася кранальнай і шчырай. Вёў яе заслужаны артыст Беларусі В. Скорабагатаў. Выступалі шаноўныя, вядомыя ў краіне людзі, якіх так або інакш лёс звodзіў з М. Забэйдам-Суміцкім і кожны з якіх мог бы дзяліцца сваімі ўспамінамі, меркаваннямі, перажываннямі не адну гадзіну.

Гэта і Сяргей Грахоўскі, які пазнаёміўся з М. Забэйдам падчас яго візіту ў Мінск, і Алесь Бажко, якому Міхась Іванавіч дапамог паступіць у Варшаўскую кансерваторыю. І мікрабіёлаг Надзея Батурыцкая, якая падчас колішняй шматмесячнай аспірантскай камандзіроўкі ў Прагу пазнаёмілася з легендарным спеваком і яго пражскімі сябрамі Кастэцкімі. І дырэктар архіва-музея Ганна Запартыка, чыя папярэдніца Г. Сурмач паспрыяла дастаўцы ў Мінск Забэйдавай спадчыны і чые калегі Г. Жукава ды Т. Лапкоўская займаюцца навуковым упарадкаваннем гэтага ўнікальнага фонду, які чакае свайго даследчыка. Выступалі Адам Мальдзіс, Сяргей Панізнік... Гучаў запіс голасу М. Забэйды-Суміцкага. Спявалі Іван Краснадубскі, Віктар Скорабагатаў і малады тэнар, сёлетні выпускнік Беларускай акадэміі музыкі, пераможца конкурсу вакалістаў "Убельская ластаўка" Яўген Ермакоў...

А ўсё адно чагосьці не хапала. Можа, дакументальнага фільма "Вяртанне Міхася Забэйды", першыя кадры якога мільганулі на белым экране, а працяг быў адкладзены на цэлы тыдзень — да юбілейнага прагляду ў кінатэатры "Змена". Можа, прысутнасці такіх шаноўных гасцей, як Янка Брыль, Ніл Гілевіч, стасункі якіх з "пражскім беларускім салаўём" складваліся таксама адметна. Можа, самых запісаў яго ўнікальнага голасу.

Можа, афіцыйнай увагі...

Сапраўды, на вечарыну прыйшлі прадстаўнікі пасольстваў Чэхіі ды Кітая (краін, дзе, паводле сведчанняў спевака, ён адчуваў сябе па-людску, дзе ягоная беларускасць не лічылася нейкай ідэалагічнай заганай, як тое было ў Германіі, у Польшчы)... А Міністэрства культуры, падалося, праігнаравала 100-годдзе выдатнага спевака. Застаецца спадзявацца, што 110-я ці 120-я гадавіна будзе адзначана з большым розгаласам, ва ўрачыстай абстаноўцы, з адкрыццём помніка Забэйду на яго роднай Пружаншчыне.

Сёлета ж намаганнямі энтузіястаў з "Беларускай музычнай альтэрнатывы" пад кіраўніцтвам В. Супраневіча вядзецца камп'ютэрная апрацоўка тэхнічна недасканалых запісаў з архіва, прыватных калекцый, каб усе яны ажылі, набылі новае дыханне на CD. Чакаецца, што першы кампакт з поўным зборам песень і арый (а спяваў Забэйда на 18-ці мовах свету!) выйдзе ўжо ў верасні.

А час ляціць... Жыццё ўцякае...
Так часта між людзей бывае:
Што маем — не шануем,
А страцім — дык шкадуем...

Гэтае чатырохрадкоўе за подпісам "Дзядзька Некурчбарады" склаў М. Забэйда-Суміцкі. Горкая мудрасць...

С. БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: М. ЗАБЭЙДА-СУМІЦКІ ў 1958 г.

МУЗЫКА

"Спяваць хорам лепей з дзяцінства..."

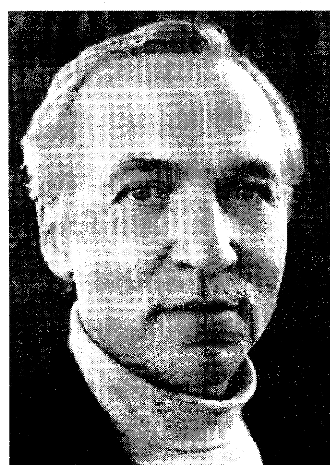
Віталь Рауза — віцебскі педагог і дырыжор гарадскога народнага маладзёжнага хору. Феномен гэтага калектыву ў тым, што ў ім спяваюць маладыя людзі рознага ўзросту і адукацыі. Самаму малодшаму спеваку Дзіму Шрубіку толькі 14, а вось Юля Карэліна спявае ўжо 20 гадоў.

Амаль усе харысты Раузы пачыналі са спеваў у ДМШ — у цяперашняй Віцебскай школе мастацтваў N 1, дзе працуе Віталь Аляксандравіч. Пасля школы юнакі і дзяўчаты робяць розны выбар: хто вучыцца на доктара, хто на юрыста, але працягваюць хадзіць на рэпетыцыі да Раузы. У чым жа сакрэт такога прыцягнення? Магчыма, у асобе самога кіраўніка калектыву, які сцвярджае, што харавыя спевы маюць чарадзейны выхаваўчы вынік. Віталь Рауза лічыць, што была зроблена памылка ў 80-я гады, калі ўсе агульнаадукацыйныя школы перайшлі на сістэму Д. Кабалеўскага, адышоўшы ад спеўных традыцый і засяродзіўшы ўвагу на слуханні музыкі. Бо менавіта праз харавое спяванне захоўваецца пераемнасць пакаленняў, повязь часоў, без чаго чалавеку складана зрабіцца гарманічна развітай асобай.

Маладзёжны хор Віталя Раузы з'явіўся насуперак часу, ці, як ён сам жартуе, "насуперак законам прыроды", бо 90-я гады — не самы лепшы перыяд для стварэння калектыву. Рауза не меў дзяржаўнай падтрымкі, усё грунтавалася на прыватнай ініцыятыве. Прынцып В. Раузы: не можаце дапамагчы — тады не перашкаджайце.

Паступова аматарскі калектыў наблізіўся паводле кваліфікацыі да прафесійнага. За дзевяць няпоўных гадоў было выканана 20 твораў буйной формы. Сталася сенсацыяй, калі віцябчане разам з нямецкім хорам "Кантарай" выканалі Літургію П. Чайкоўскага на стараславянскай мове. А ягоную ж кантату "Масква" Маладзёжны хор спяваў у суправаджэнні Смаленскага аркестра рускіх народных інструментаў імя В. Дуброўскага. З хорам выступалі заслужаны артыст Беларусі Віктар Скорабагатаў, салісты Вялікага тэатра Расіі Таццяна Ярастава і Сяргей Мурзаеў. Сёлета ў траўні калектыў выязджаў з канцэртамі ў Германію. І спяваў, прынамсі, пад скляпеннямі Майнцкага касцёла, вітражы якога стварыў славуты майстар віцебскага паходжання Марк Шагал.

Віталь Рауза — наш суразмоўца.

— Віталь Аляксандравіч, што, на ваш погляд, можа быць складнікамі поспеху аматарскага харавога калектыву? Напружаная праца, пастаянныя рэпетыцыі, выбар рэпертуару ці нейкія "прабіўныя" вартасці?

— У культуры кіраванне, да якога мы ўсе прызвычаіліся, толькі перашкаджае. Самастойнасць і самапавага дазваляюць дамагчыся сапраўднай якасці, без якой культура — не культура. Яшчэ Віктар Уладзіміравіч Ройда сказаў: 70 працэнтаў поспеху — у рэпертуары. Мы спяваем розную музыку, але ж лепшая — гэта італьянская, нямецкая і руская. Так традыцыйна склалася. Заходні слухач заўсёды з цікавасцю слухае ўсходнееўрапейскую музыку. Таму, акрамя Брамса, Мендэльсона, Баха, у нашым рэпертуары — Грачанінаў, Рахманінаў, Чайкоўскі. Мае выхаванцы ведаюць патрабаванні да рэпетыцый. Пажадана наведваць 8 з 10-ці. Хворым і гультаям у музыцы няма чаго рабіць.

— Давайце прыгадаем, як дзевяць гадоў таму нараджаўся ваш калектыў...

— Свой першы дзіцячы хор я стварыў яшчэ ў 1973-м. Але там было лёгка. Дзеці старанна наведвалі заняткі. Калі ж у пачатку 80-х узяў хор дарослых і паспрабаваў далучыць туды моладзь, нічога не атрымалася. Тады вырашыў пайсці па мадэлі ленінградкі Марыі Зарынскай. Гэтая жанчына ў пасляблакадны час арганізавала ў родным горадзе хор. Я быў на 35-годдзі гэтага калектыву, у якім спявалі бабулі разам з моладдзю.

У 1991-м мы з хорам Віцебскай школы мастацтваў адпачывалі ў Бярэзінскім запаведніку. Дваццаць выпускнікоў тады выказаліся, што хацелі б працягваць спяваць хорам. Праз тры месяцы ў нас было ўжо 45 чалавек. Так дзіцячы хор перарос у маладзёжны. А калі ў 1992-м у Віцебск прыехала педагог з Германіі Урсула Хайнеке і паслу-

ТЭАТР

Актрыса з Божае ласкі

Юзэфа Саевіч — актрыса з Божае ласкі... Вучылася ў славутага Арлова, у 1958 годзе пасля заканчэння тэатральнага інстытута была накіравана ў Бабруйскі тэатр. Родам яна з Пастаўскага раёна, і з бацькоўскага дома на месца сваёй будучай працы (у той час тэатр гастраляваў на Віцебшчыне) маладая прыгожая дзяўчына прыкаціла проста на веласіпедзе. Са сваімі спадзяваннямі, марамі, жаданнем іграць цікавыя ролі.

А шлях выдаўся поўны чакання і "свайго" рэжысёра, і "сваёй" ролі. Рэжысёры, напэўна, пабойваліся тэмпераменту, непадобнасці на іншых, непакорнасці маладой актрысы. Бывала, што Юзэфа іграла адны толькі казкі, у якіх старалася рэалізаваць свае магчымасці на ўсю моц. І паглядзелі б вы, з якой чалавечай годнасцю, нават шляхетнасцю трымалася яна ў тыя цяжкія часы!

Я добра запомніла сваё ўражанне ад гульні Саевіч у спектаклі "Аперацыя "Сабіна", які ставіў В. Баркоўскі, калі працаваў у нас. Адчувалася нейкая ўзвышаная трагічнасць, калі сярод масоўкі непрыкметна пачынала свой плач яе гераіня.

Затое ў "Прымаках" ці ў "Пінскай шляхце", дзе Саевіч іграла нямую жонку Цюхай-Ліпскага, актрыса ў першую ж хвіліну выклікала смех у зале. Але ў другім спектаклі зноў дамагалася вяршынь трагедыі. Калі ў спектаклі "Дзякуй ад Ізраіля" актрыса моўчкі выходзіць на сцэну, адчуваеш адразу роспач і невымоўную журбу простай беларускай жанчыны. І гэта ўжо не проста прафесіяналізм, гэта індывідуальнасць, асоба, якая ўвабрала ў сябе мінулае Бацькаўшчыны.

У прэм'ерным спектаклі "Дом у каланіяльным стылі" Ю. Саевіч выконвае ролю кубінскай арыстакраткі, якая "згубіла веру ў чалавека і яе жыццёвым крэда стала — "Нікому не давярай!" Калі ж гэта філасофія не сцвярджаецца, мы бачым разгубленага, стомленага, самотнага чалавека.

А колькі роляў магла б сыграць гэтая актрыса! Чаму нашы рэжысёры такія невідучыя, такія незацікаўленыя? У Юзэфы Казіміраўны моцны, вельмі прыемны голас (я чула, як яна спявае ў касцёле), але ў тэатры гэта яе здольнасць ніяк не выкарыстоўваецца. А якая пластычная, як добра ўмее танцаваць! Мне выпала іграць з ёю ў "касцюмных" спектаклях "Бяда ад пяшчотнага сэрца", "Жаніцьба Бальзамінава". Што заўсёды ўражвала ў актрысе, дык гэта яе арганічнасць існавання на сцэне, проста незвычайная.

У нашай прафесіі вельмі шмат цяжкасцей: кожны акцёр залежыць ад выбару рэжысёра, ад таго, як ставяцца да цябе калегі. Трэба мець моцны характар і непахісную веру, каб не зламацца. Павінна сказаць, што Юзэфа Казіміраўна ўмее пераадольваць выпрабаванні з годнасцю. Хочацца спадзявацца, што актрыса яшчэ падорыць гледачам свой талент і багацце душы, бо нездарма ж было наканавана простай сялянскай дзяўчыне стаць актрысай.

Ала ГРАХАВА,
актрыса тэатра імя Дуніна-Марцінкевіча, г. Бабруйск

На здымку: сцэна са спектакля "Прымакі" з удзелам Юзэфы Саевіч.

хала нас, дык прапанавала выканаць "Калядную араторыю" Баха разам з хорам нямецкай евангелічнай суполкі. Мы згадзіліся, хаця і разумелі, што будзе складана. Прыехалі ў Ветцлар, дырыжор Ехім Айхорн здзівіўся: маўляў, няўжо такія юныя асобы выканаюць Баха? Аднак у нас атрымалася. І Германія ветліва адчыніла перад намі свае дзверы.

— Вы ўдзельнічалі ў калядных канцэртах у Германіі і, зразумела, імкняцеся такую ж ідэю ажыццявіць у сябе на радзіме...

— Калядныя канцэрты — гэта вельмі прэстыжныя ў Еўропе імпрэзы. З 1996 года мы пачалі і ў нас арганізоўваць нешта падобнае. Але пакуль толькі здольныя на адзін канцэрт 7 студзеня. Я ж мару, каб канцэрты гэтыя доўжылі два тыдні: з 25 снежня да 7 студзеня, у розных залах.

— Вядома, не кожны музыкант можа быць дырыжорам. Які быў ваш шлях у такую рэдкасную прафесію?

— Нашы навучальныя ўстановы рыхтуюць дастаткова харавых дырыжораў, але ж з калектывамі працуюць адзінкі. Як нельга выхаваць кампазітара, так нельга выхаваць і дырыжора. Можна закончыць кансерваторыю, мець добрыя вакальныя дадзеныя, але каб працаваць з хорам, трэба быць яшчэ і арганізатарам, і псіхолагам. Музыкант працуе з інструментам, дырыжор працуе з калектывам людзей. А калектыў трэба ствараць.

Сам я ў музычны свет трапіў, можна сказаць, выпадкова, нейкім эмпірычным шляхам. З бацькамі адпачывалі на поўдні, і там я "закахаўся" ў акардэон. Аднак у музычную школу паступіў не адразу. Маці наняла прыватнага настаўніка, а потым я пайшоў спяваць у ансамбль "Зорка". Пасля васьмі класаў праваліў уступныя экзамены ў музычнае вучылішча. І нават ужо збіраўся ісці на мастацка-графічнае. Але знаёмыя ўгаварылі паступаць на харавое. Але і тады з рэўнасцю ставіўся да тых, што вучыліся па класе акардэона.

Цяпер я ўпэўнены: харыста трэба выхоўваць з дзяцінства. Нездарма японцы выявілі: хто чыста інтануе, той лепей працуе.

— Віталь Аляксандравіч, падзяліцеся сакрэтамі, як зацікавіць маладых людзей спевамі ў хоры? Ці ўсё трымаецца толькі на любові да спеваў?

— Харавое спяванне — гэта выхаванне пачуццяў і густу. Хор вучыць цярпімасці адно да аднаго, ён мае стваральную моц. Адным словам, я заўсёды на першае месца стаўлю выхаваўчую функцыю хору, на другое — выканаўчы ўзровень. Ёсць у мяне каля 100 правілаў. Першыя з іх такія: ніколі не крыўдзіць вучня, нават калі ён не падрыхтаваў заданне; галоўны вынік — за год, а не за чвэрць; навучыць працаваць над сабой; у навучанні патрэбна паступовасць.

— Што даюць вашаму хору замежныя гастролі?

— Ва ўсім свеце вітаюць усялякую магчымасць падарожнічаць. І гэта нельга ўпускаць, не трэба шмат увагі надаваць побытавым умовам. Нават французы згаджаюцца спаць у спартзалах на матрасах, абы з'ездзіць у невядомую краіну... На гастролях мы робімся багацейшымі ад уражанняў і знаёмстваў. Немцы вельмі даражаць сяброўствам, яны доўга прыглядаюцца, але ніколі не кінуць, калі палюбяць.

— Што вы думаеце пра нашу сістэму музычнай адукацыі?

— Дзяржава затрачвае шмат сродкаў на пачатковым этапе музычнай адукацыі, а далей — не цягне. Мы адкрылі зашмат музычных школ. Столькі ці трэба? Параўноўваючы сваю працу ў сістэме адукацыі і ў сістэме культуры, заўважу, што сёння педагог мае больш пераваг, чым кіраўнік хору. І ў працягласці адпачынку, і ў зарплаце. Званне хормайстра нічога не важыць. Таму мне даводзіцца распыляць свае сілы, "зарабляць на гадзінах" у школе, каб хапіла на жыццё.

У нас не разумеюць, што хор — гэта твор мастацтва, і сацыяльныя праблемы не спрыяюць росквіту харавога мастацтва.

— Што вы, кіраўнік хору, у першую чаргу вылучаеце як патрабаванні да сябе?

— Прафесіяналізм. Працу над сабой. Самаўдасканаленне. Цярпенне і любоў да сваіх выканаўцаў.

Гутарыла Святлана ГУК

Фота М. ШМЕРЛІНГА

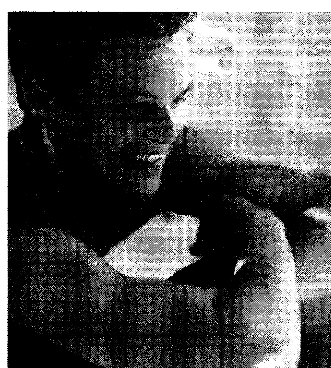
ФІЛЬМАПІС

Героі нашага часу

На фестывалі "Лістапад-97" фільм піцерскага кінарэжысёра Аляксея Балабанава "Брат" мне вельмі спадабаўся. Памятаю, на экране ўзнікла сапраўдная кіназлегія: асенні горад, адзінокія трамваі, што бягуць унікуды, разгубленыя, зломленыя людзі. Балабанава я адразу палічыла маім рэжысёрам. У тым сэнсе, што атмасфера яго карціны супала з маім жыццёвым настроем, а яго думкі падаліся мне блізкімі, асабліва роздум пра буйныя гарады, якія робяць моцных людзей слабымі. "Дзе твае крылы?" — спяваў на пачатку фільма В. Бутусаў, калі ў кадры ўпершыню з'яўляўся Даніла Багроў, дваццацігадовы кілер, які стаў культавым героем нашай моладзі. Што Балабанаў прыхільнік іншасказу, я пераканалася пасля яго наступнай стужкі "Пра вырадкаў і людзей". Філасофскі рэбус пра тое, што звычайныя знешне людзі могуць быць маральнымі калекамі, а фізічна непаўнавартыя, вырадкі — добрымі людзьмі, стаў своеасаблівай візітнай карткай Балабанава ў кіно.

Поспех першага "Брата" вымусіў рэжысёра зрабіць працяг карціны. У "Браце-2" Даніла Багроў (С. Бадроў-мал.) зноў забівае ў імя справядлівасці, толькі на гэты раз яго зброя мае рацыю ў любым выпадку. І ўжо не Даніла, а пачвара Гадзіла жахліва грукае армейскімі ботамі па гарадах свету. Наогул другая частка фільма саступае першай: вобраз дуркаватага Данілы здаецца навязлівым; прыгоды братоў Багровых у Амерыцы — занадта прыдуманымі. Фільм склалі непатрэбныя сюжэтныя лініі, дробныя персанажы, кепская музыка (прынамсі, для мяне папулярныя хіты Zемфіры, Чачарыны, "Бі-2" нічога не вартыя). Трэба мець моцную псіхіку, каб вытрываць дзве гадзіны, пакуль герой С. Бадрова робіць Амерыцы "кірдык": забівае неграў, выратоўваючы рускую прастытутку, помсціць прадпрымальнаму амерыканцу, які падмануў добрага рускага чалавека. Дарэчы, "Брат-2" усур'ёз абвінавачваюць у прапагандзе расізму, называюць антыамерыканскім (слова "вырадкі" ў адносінах да амерыканцаў гучыць у фільме мноства разоў). Цікава, што рэжысёр і не хавае сваіх думак, адкрыта прызнаецца ў прэсе, што амерыканцы, як народ, як культура, яму не вельмі падабаюцца. Увогуле, кажучы словамі Багрова, амерыканцаў ён "как-то не очень".

Напэўна, сімвалічна, што адначасова з "Братам-2" на экраны мінскіх кінатэатраў выйшаў новы амерыканскі фільм "Пляж" з удзелам легендарнай ужо зоркі Леанарда Ды Капрыо, куміра сённяшніх падлеткаў. Стужку зрабіў знакаміты англійскі рэжысёр Дэні Бойл, які некалькі гадоў працуе ў Галівудзе (у канцы 90-х яго карціна аб наркаманіі "На игле" была прызнана ў Брытаніі лепшай за дзесяцігоддзе). Рэжысёра перш за ўсё цікавяць праблемы пакалення Х, таму для новай пастаноўкі ён выбраў нашумелы ў Амерыцы раман Алекса Гарланда. У новым фільме Бойла славуты Леа іграе юнака, які збег ад цывілізацыі, нарэшце адарваўся ад камп'ютэрных гульняў, каб зазнаць сапраўднае жыццё. Думаю, што гэта лепшая

акцёрская работа Л. Ды Капрыо пасля Арцюра Рэмбо.

Дарэчы, "Пляж" займеў скандальную славу, калі яшчэ здымаўся. Мастакі фільма мусілі "ўпрыгожыць" бульдозерам адно з самых цудоўных месцаў Нацыянальнага парку Таіланда — пляж Майя-біч. Абаронцы прыроды — "зялёныя" заклікалі грамадскасць свету да міжнароднага байкоту фільма. Аднак сёлета прэм'ера стужкі з поспехам прайшла на Берлінскім кінафестывалі.

Такім чынам, абодва новыя фільмы адначасова з'явіліся ў нашым пракаце.

Абодва — нашумелыя.

Абодва — падстава паразважаць пра герояў нашага часу.

Героі нашага часу — гэта юнакі, гатовы ўбіраць у сябе ўсё новае, незвычайнае, лепшае. Напрыклад, Рычард (Л. Ды Капрыо), калі трапляе на экзатычны востраў, з галавой кідаецца ў вір жыцця. Цешыцца сонцам, блакітнай лагунай, пясчаным пляжам, марыхуанай, прыгожай дзяўчынай. Смелы, вынаходлівы, працавіты, ён становіцца сапраўдным героем моладзі, што жыве на востраве. Цудоўны пляж пачынае ўяўляцца юнаку домам, дзіўным раем.

Аднак рэжысёр А. Бойл даводзіць, што рай на зямлі немагчымы: чалавек — агрэсіўная істота. Моладзь у "Пляжы" лічыць свой востраў ідэальным месцам. Калі ў лагуне з'яўляюцца акулы, становіцца зразумелым, што зло нікуды не знікала. І — з сэрцаў таксама, што дазваляе юнакам кінуць на волю лёсу параненага сябра, каб не перашкаджаў сваімі стогнамі рамантычнаму існаванню. І гэтымі думкамі "Пляж" нечакана захапляе больш, чым маляўнічымі пейзажамі, цудоўнымі падводнымі здымкамі, папулярнымі музычнымі кампазіцыямі Mobi, All Saints. Рычард прыехаў на востраў, умеючы падманваць, ненавідзець, і міраж раю хутка знік.

Ідэальнае месца для нашага героя — Данілы — гэта Масква. Як кілер, тут ён як рыба ў вадзе, а як правінцыял — нібыта ў Дыснейлэндзе. Адзін з самых камічных эпізодаў у "Браце-2", калі Багроў трапляе ў тэлецэнтр Астанкіна і бачыць на свае вочы тамтэйшых тэлезорак Л. Якубовіча, В. Пельша, І. Дзямідава. А вось старэйшы брат Данілы, якога іграе В. Сухарукаў, увасабляе сапраўднага савецкага чалавека, якому далёкая Амерыка здаецца лепшай краінай у свеце.

Аднак Даніла Багроў адкрывае, што самае райскае месца на зямлі на самай справе падзелена на этнічныя тэрыторыі, што "белым" лепш не трапляць у раёны "чорных", а "маскалям" — да ўкраінцаў. Вандруючы па Штатах, Даніла ўвесь час паўтарае знакаміты вершык пра Радзіму. Адным словам, што амерыканцу добра, то рускаму — смерць. Прынамсі, старэйшы брат Данілы згінуў у той Амерыцы.

Жыццё падобна на камп'ютэрную гульню сцвярджае сучасны кінематограф. Калі Багроў шукае сваіх ворагаў, камера, як у камп'ютэрнай гульні, рухаецца ў нагу з героем. Нягледзячы на тое, што Рычард, як быццам, збег ад цывілізацыі, ён становіцца персанажам новай камп'ютэрнай забаўкі. На імгненне на экране ўзнікае яго камп'ютэрны вобраз: юнак жвава крочыць па тэрыторыі вострава. І мэта абодвух герояў — знішчыць. Даніла страляе ў кожнага, хто перашкаджае ягонай праўдзе. Рычард спрыяе забойству ўсіх, хто імкнецца трапіць на яго востраў.

...Здаецца, прайшоў той час, калі кінематограф даваў чалавеку надзею. Даніла Багроў вяртаецца ў Расію, каб зноў забіваць. Рычард — у Амерыку, каб зноў марнаваць час ля камп'ютэра. Надзеі на лепшае няма. І я не ведаю, што чакае герояў нашага часу ў будучым. Выходзіш з кінатэатра ў роспачы.

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

На здымках: кадры з кінафільмаў "Пляж", "Брат-2".

Ліпскі сустрэўся са студэнтамі

Па запрашэнні абласнога аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў Уладзімір Ліпскі наведаў Гомель, дзе сустрэўся са студэнтамі філалагічнага факультэта ГДУ імя Ф. Скарыны. А яны, як паказалі пытанні, што задаваліся Уладзіміру Сцяпанавічу, добра знаёмыя з творчасцю земляка, аўтара шматлікіх кніг прозы для дзяцей і публіцыстыкі.

Характар сустрэчы вызначыў яшчэ і той факт, што У. Ліпскаму нядаўна споўнілася 60 год. Мерапрыемствы, прысвечаныя юбілею пісьменніка, шырока прайшлі ў Мінску. Не застаўся ўбаку і абласны цэнтр.

Цёплыя словы ў адрас Уладзіміра Сцяпанавіча гучалі з вуснаў яго былога настаўніка Аляксандра Казыра, аднакласніцы Ніны Зайцавай, пісьменніка Васіля Ткачова, мастака Генадзя Говара. Паэты Віктар Ярац і Ніна Шклярава прысвяцілі юбіляру новыя вершы.

Уладзіміра Ліпскага віншавалі таксама калектыў абласной газеты "Гомельская праўда" і абласны дзіцячы фонд.

А потым пісьменнік-зямляк адказваў на шматлікія пытанні студэнтаў і выкладчыкаў універсітэта. Зала разумела Уладзіміра Ліпскага, Уладзімір Ліпскі разумеў залу. Таму, несумненна, гэтая сустрэча стане адметнай з'явай у жыцці яе ўдзельнікаў.

Ігар ЛЯСНЫ

Вяршынін — у землякоў

У сувязі са сваім 60-годдзем Мікола Вяршынін наведаў землякоў у горадзе Чэрвені. Спачатку ён сустрэўся з навучэнцамі гімназіі N 1 імя Караля, потым з вучнямі старэйшых класаў СШ N4.

Прымаў М. Вяршынін удзел у пашыраным пасяджэнні літаратурна-паэтычнага клуба "Ветразь" Чэрвеньскай цэнтральнай раённай бібліятэкі, прымеркаваным да юбілею паэта. Прысутныя пазнаёміліся з жыццёвым і творчым шляхам М. Вяршыніна. З віншавальным словам да яго звярнуўся намеснік старшыні Чэрвеньскага райвыканкама Г. Завадскі. М. Вяршыніна віталі работнікі культуры раёна. На вечарыне юбіляр чытаў свае байкі, фельетоны, гумарэскі.

Ганна АЎЛАСЕНКА

"Беларуская думка", N 6

Нумар адкрываецца артыкулам У. Вялічкі "Без маралі, гонару і сумнення ўсе ўразнос". Услед за ім у раздзеле "Асоба" змешчаны разваГі А. Марціновіча "Жыццё ты маё шырокае..." у сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння Кузьмы Чорнага. Герой нарыса М. Касенкі "Чаравалі гукі музыкі непаўторнай" — кампазітар Восіп Казлоўскі, які ў свой час быў вядомы тым, што з'яўляўся аўтарам расійскага гімна "Гром победы, раздавайся!", а родам ён з цяперашняга Слаўгарадскага раёна. Д. Багоцкі ("Запіскі..." — не для адпіскі") — рэцэнзуе першы нумар альманаха "Запіскі Беларускай акадэміі мастацтваў". У раздзеле "Літаратура і жыццё" прапануюцца рэцэнзія А. Юдзіцкага на кнігу А. Гарая "Уходя в будущее", вершы і навелы гэтага аўтара. Аб тым, чым жывуць прадстаўнікі Маскоўскага раёна г. Мінска расказвае В. Шырко "Прадчуванне свята". Б. Далгатовіч заканчвае напісанне кніг пра генералаў і адміралаў, ураджэнцаў Беларусі. Пад назвай "Каму суша — каму мора" чытач пазнаёміцца з некаторымі раздзеламі з яе. Пытанні выхавання падрастаючага пакалення ў цэнтры ўвагі Л. Якавенкі ("Школа паміж мінулым і будучым"). Па традыцыі, часопіс удзяляе належную ўвагу лістам чытачоў. Гэтым разам публікуюцца і вершы чалавека драматычнага лёсу С. Сапоненкі з Гомеля. Яму ўсяго 33 гады, ад нараджэння хварэе ДЦП, без дапамогі нават не можа паесці. І ўсё ж, нягледзячы ні на што, Сяргей піша пры дапамозе камп'ютэра, націскаючы на клавішы носам. Яго творы публікаваліся ў "Гомельскай праўдзе", "Советской Белоруссии", часопісах "Беларусь", "Першацвет", іншых перыядычных выданнях.

Юбілеі, якія нельга прамінуць

Нямала слынных людзей у розныя часы працавалі на ніве беларускай этнаграфіі, фалькларыстыкі і таму мы заўсёды застаёмся ўдзячнымі ім. І не лішне пры нагодзе згадаць здзейсненае кожным добрым словам. А такая нагода ёсць і цяпер, бо прыйшлі яшчэ два юбілеі.

Першы з іх нават з шэрагу так званых круглых — 150 гадоў назад нарадзілася фалькларыстка, этнограф і пісьменніца Марыя Косіч. На жаль, год смерці яе невядомы, а родам М. Косіч з сяла Расуха цяперашняга Унечскага раёна Бранскай вобласці (Расія).

Увагу грамадскасці да М. Косіч прыцягнула яе праца "Ліцвіны-беларусы Чарнігаўскай губерні, іх побыт і песні", змешчаная ў 1901 годзе ў часопісе "Живая старина". У ёй можна знайсці апісанне народных звычаяў і абрадаў, якое падаецца па месяцах і порах года. У прадмове характарызуецца побыт і жыццё сялян-беларусаў, расказваецца пра іх вераванні, звяртаецца ўвага на паданні, песні, асаблівасці гаворак і спеваў. Не абыходзіла даследчыца і матэрыяльную культуру беларусаў, аб чым сведчыць яе артыкул "Аб пабудовах беларуса селяніна Чарнігаўскай губерні...", датаваны 1906 годам. А да ўсяго М. Косіч з'яўляецца аўтарам паэмы "На перасяленне. Расказ цёткі Домны з Палесся". Акрамя таго, пісала байкі. На беларускую мову пераклала некаторыя творы І. Крылова і п'есу Л. Талстога "Першы вінакур..."

Куды больш важкія даследчыцкія набыткі Мікалая Нікіфароўскага. Таму, хоць з дня яго нараджэння споўнілася і не круглая дата (з'явіўся Мікалай Якаўлевіч на свет 17 мая 1845 года ў вёсцы Вымна, якая цяпер адносіцца да Віцебскага раёна, памёр 10 чэрвеня 1910-га), нельга не згадаць яго. М. Нікіфароўскі ў 1867 годзе скончыў Віцебскую духоўную семінарыю, пасля працаваў настаўнікам народных вучылішчаў і гімназій, а таксама ў Свіслацкай і Маладзечанскай семінарыях. Пачынаючы з 1860-х гадоў вывучаў побыт і культуру Беларусі. Але спачатку займаўся гэтым не самастойна, а на працягу больш за 20 гадоў з'яўляўся карэспандэнтам вядомага даследчыка Паўла Шэйна.

Зробленае М. Нікіфароўскім даўно знаходзіцца ў цэнтры ўвагі навукоўцаў дый, як на добры лад, яго трэба было б перавыдаць. Усяго ж Мікалаем Якаўлевічам апублікавана каля 20 даследаванняў па этнаграфіі, фальклору і гісторыі. Значнасць гэтых прац больш узрастае, калі згадаць, што тычацца яны аднаго вялікага рэгіёна — Віцебшчыны. Бадай, ёсць патрэба назваць тыя, якія выклікаюць асаблівую цікавасць.

У першую чаргу — гэта "Нарысы Віцебскай Беларусі" ў дзвюх частках, што ўбачылі свет у 1892—1899 гадах. 1895 годам пазначаны "Нарысы простанароднага жыцця-быцця ў Віцебскай Беларусі і апісанне прадметаў ужытку". Яшчэ праз два гады выйшла праца "Простанародныя прыметы і павер'і, прымхавыя абрады і звычаі, легендарныя паданні пра асобы і мясціны". У 1898 годзе М. Нікіфароўскі выдаў "Простанародныя загадкі". А яшчэ дзякуючы яму з'явіліся працы "Простанародныя загадкі" (1898), "Нячысцікі. Збор простанародных у Віцебскай Беларусі паданняў пра нячыстую сілу" (1907), "Беларускія песні-частушкі" (1911)... Каштоўнасць гэтых прац у тым, што яны паранейшаму з'яўляюцца важнай крыніцай для вывучэння матэрыяльнай і духоўнай культуры беларусаў, іх вусна-паэтычнай творчасці.

Дарэчы, лепш пазнаёміцца з жыццём і дзейнасцю М. Нікіфароўскага можна дзякуючы кнізе "М. Я. Нікіфароўскі", якая выйшла ў выдавецтве "Навука і тэхніка" яшчэ ў 1960 годзе, а аўтары яе вядомы навуковец В. Бандарчык і будучы народны пісьменнік Беларусі І. Чыгрынаў.

Базыль ЯРОЦКІ

Пра Купалу, Міцкевіча і многае іншае

Як вядома, Міжнародны фонд Янкі Купалы сумесна з Дзяржаўным літаратурным музеем Янкі Купалы рэгулярна ладзяць Міжнародныя Купалаўскія чытанні, у якіх прымаюць удзел вядомыя навукоўцы з Беларусі і розных замежных краін. Папярэднія, чацвёртыя, чытанні, што праводзіліся 9 верасня 1998 г., у "год Міцкевіча", былі прысвечаны сувязям беларускага песняра з творчасцю і асобай Адама Міцкевіча, які, паводле слоў аўтара "А хто там ідзе?", "...заўсёды з велізарнай павагай і любасцю ставіўся да беларускага народа, яго жыцця і творчасці". Нядаўна ў "Беларускім кнігазборы" пабачылі свет матэрыялы гэтых чытанняў — зборнік "Янка Купала і Адам Міцкевіч". Што ж чытач знойдзе ў гэтым зборніку?

Выданне адкрываецца "Словам вітальным" дырэктара Літаратурнага музея Янкі Купалы Жаны Дапкюнас — гаспадыні Купалавага дома, дзе і праводзяцца чытанні. Алег Лойка аналізуе характар і асобныя заканамернасці ўспрымання Янкам Купалам творчасці яго вялікага земляка. Таццяна Кабржыцкая даследуе своеасаблівасць успрымання гэтай творчасці пабрацімам Янкі Купалы — украінцам Максімам Рыльскім. Некалькі матэрыялаў прысвечана тыпалагічнаму супастаўленню творчасці двух выдатных сыноў зямлі беларускай. Гэта артыкулы Зміцера (гл. ст. 7) Санюка "Янка Купала і Адам Міцкевіч: праблемы тыпалогіі творчасці", Уладзіміра Конана "Райскія матывы ў паэзіі Адам Міцкевіча і Янкі Купалы", Рымы Кавалёвай "Семантыка фальклорных вобразаў у творчасці Адама Міцкевіча і Янкі Купалы", Уладзімежа Стохеля (Варшава) "Янка Купала і традыцыі міцкевічаўскага рамантызму", Сяргея Драздa "Адам Міцкевіч і Янка Купала у духоўным дыялогу пад небам Бацькаўшчыны". На чытаннях, а затым і ў зборніку знайшлі месца і некаторыя перакладазнаўчыя праблемы. Так, Анатоль Верабей прааналізаваў купалаўскі пераклад драмы Ежы Жулаўскага "Эрас і Псіха", Ірына Лапцёнак разгледзела жыццёвасць купалаўскіх перакладчыцкіх традыцый па ўзнаўленай Язэпам Семяжонам паэме "Пан Тадэвуш", аўтар гэтых радкоў спыніўся на дакупалаўскіх перакладах з Адама Міцкевіча. Магчыма, як ніколі раней даследчыкі звярнулі пільную ўвагу на праблемы літаратурнага мадэрнізму. Тон тут, несумненна, задала Ірына Багдановіч сваім грунтоўным дакладам "Патрыятычны "неарамантызм" Янкі Купалы ў святле міцкевічаўскай традыцыі еўрапейскага мадэрнізму". Гэты "тон" падхапілі Валеры Максімовіч ("Янка Купала і эстэтыка беларускага мадэрнізму"), Люба Тарасюк ("Паэзія Янкі Купалы ў кантэксце літаратурнага руху "Маладой Польшчы"), Галіна Тычка ("Тэорыя "голай душы" Станіслава Пшыбышэўскага ў ранняй творчасці Янкі Купалы"). Як відаць з пералічаных публікацый, кніжка сваёй арыгінальнай і даволі разнастайнай тэматыкай можа зацікавіць многіх купалафілаў і міцкевічафілаў.

У зборніку матэрыялаў Купалаўскіх чытанняў на гэты раз ёсць і навінка. Гэта — уключэнне ў яго раздзела "З купалаўскіх мясцін", змест якога склалі выступленні на Другіх Міжнародных Ракаўскіх чытаннях "Ракаўскія Паўночныя Афіны: Мар'ян Здзяхоўскі, Эліза Ажэшка і праблемы культурных кантактаў народаў Цэнтральнай і Цэнтральна-Усходняй Еўропы" (Ракаў, 10 верасня 1998 г.). Чаму са шматлікіх мясцін, звязаных з біяграфіяй песняра, абраны менавіта Ракаў, што ў Валожынскім раёне Мінскай вобласці? Бо якраз у Ракаве (дакладней, у Паморшчыне, якая цяпер злілася з Ракавам) бацькі паэта перад самым яго нараджэннем арандавалі кавалак зямлі ў братоў Здзяхоўскіх, "из которых в настоящее время в Польше один — профессором (был и министром), а другой — романист, литератор" (з ліста Я. Купалы да Л. Клейнбарта ад 23.11.1927 г.). А, па-другое, ракаўцы запачаткавалі навуковыя чытанні, якія цяпер перараслі ў міжнародныя. Чытанні 1998 года былі прысвечаны не толькі гісторыі Ракава і Ракаўшчыны, але і Здзяхоўскім, у якіх працавалі бацькі паэта, з якімі яны не раз сустракаліся, гутарылі і да якіх у Ракаў, дарэчы, прыязджаў у 1908 годзе Эліза Ажэшка (менавіта яна назвала Ракаў "Паўночнымі Афінамі"). Уводзячы раздзел "З купалаўскіх мясцін" у зборнік, прысвечаны Купалаўскім чытанням, складальнікі яго спадзяюцца, што пачын ракаўцаў падхопяць жыхары іншых "купалаўскіх" гарадоў і вёсак, і там, дзе пясняр жыў і тварыў (Лагойшчына, Пецярбург, Масква, Смаленск і інш.), правядуць належныя навуковыя канферэнцыі. А матэрыялы гэтых канферэнцый арганічна ўвойдуць у склад наступных зборнікаў з матэрыяламі Купалаўскіх чытанняў".

Раздзел "З купалаўскіх мясцін" таксама вельмі цікавы. Яго высокі ўзровень і арыгінальнасць вызначаюць публікацыі Алега Лойкі "Тут зямля такая" (лірычны маналог пра свае дачыненні да Ракаўшчыны), Базыля Белаказовіча (Варшава) "Мар'ян Здзяхоўскі пра байранізм Адама Міцкевіча", Уладзіміра Конана "Мар'ян Здзяхоўскі і Уладзімір Самойла: спрэчка пра беларускую душу", Таццяны Кабржыцкай "Мар'ян Здзяхоўскі і Украіна", Пятра Рагойшы "Ракаўская старонка ў жыццяпісе Элізы Ажэшкі", Эдварда Зайкоўскага "Этнічная гісторыя Ракаўшчыны", Фелікса Янушкевіча "Ракаўска-івянецкая кераміка". Вядомая англійская паэтэса і перакладчыца беларускай паэзіі Вера Рыч (Лондан) не толькі выступіла на Ракаўскіх чытаннях, але і прачытала свой акраверш-экспромт "Ракаў", тэкст якога (разам з факсіміле) змешчаны ў зборніку.

Дадаць патрэбна, што зборнік багата ілюстраваны фотаздымкамі з Купалаўскіх і Ракаўскіх чытанняў. У дадатку да яго, які называецца "Купалаўская Міцкевічаніяна", змешчаны ўсе пераклады Янкі Купалы твораў Адама Міцкевіча ("Тры Будрысы", "Мужык і вужака", "З "Конрада Валенрода", "Пані Твардоўская", "Ваявода"), а таксама тэкст выступлення народнага паэта Беларусі на вечары з нагоды 85-годдзя з дня смерці польскага паэта. Набыць гэты зборнік (як і зборнікі папярэдніх Купалаўскіх чытанняў) можна ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы.

А наперадзе — чарговыя чытанні. 25 верасня гэтага года адбудуцца Ракаўскія чытанні "Поліэтнічная культура заходнебеларускага мястэчка (на прыкладзе Ракава)", а праз два дні, 28 верасня, — Пятыя Купалаў-скія чытанні "Янка Купала і праблемы белару-скага самапазнання". Арганізатары іх чакаюць і дакладчыкаў-навукоўцаў, і зацікаўленых слухачоў...

Вячаслаў РАГОЙША,
прэзідэнт Міжнароднага фонду Янкі Купалы

"Беларускі сшытак" у Балгарыі

У беларускіх паэтаў і празаікаў у Балгарыі шмат шчырых сяброў-перакладчыкаў. Адзін з іх — выдатны паэт Найдзен Вылчаў. Гэта засведчыў Ніл Гілевіч у сваёй кнізе літаратурна-крытычных эцюдаў "Верная вялікім запаветам" (Мінск, 1977): "...Найдзен Вылчаў — даўні сябра беларускай паэзіі, ён першы пачаў сістэматычна перакладаць яе на балгарскую мову, актыўна прапагандаваць яе ў сваёй краіне".

Балгарская літаратурная газета "Български писател" у нумары за 28 сакавіка 2000 г. дала на гэты конт цікавую інфармацыю. З яе вынікае, што Н. Вылчаў на працягу больш як 40 гадоў працаваў над сваёй, аўтарскай анталогіяй перакладаў з беларускай паэзіі. Яго "Беларускі сшытак" утрымлівае звыш 8000 вершаў (!) нашых аўтараў з XVI стагоддзя да нашых дзён. Гэта пераканаўчы доказ адданасці сяброўству і навват творчага подзвігу!

Тут жа даюцца ўзоры перакладчыцкага майстэрства Н. Вылчава з яго "Беларускага сшытка" — змешчана нізка вершаў нашых вядомых паэтаў. Гэта вершы Максіма Танка, Яўгеніі Янішчыц, Данутьі Бічэль, Уладзіміра Лісіцына і Сяргея Законнікава. У кожным перакладзе мы ўпэўнена пазнаём нашых творцаў.

Хацелася б больш падрабязна спыніцца на перакладзе верша С. Законнікава "Пакуль жыве мая бяроза". Як ставіцца да таго, што перакладчык перайначыў назву твора — "Пакуль жыве мая бяроза" на "Мая бярозка"? Вобраз бярозы ў перакладзе ёсць, толькі ў памяншальна-ласкавай форме — "мая бярозка". Мяркую, што гэта творчы падыход і творчая знаходка перакладчыка. Загаловак не страціў сваёй вобразнасці і выразнасці.

Аналізаваць паэзію, параўноўваць арыгінал і пераклад, радок у радок, мяркую, непрадуктыўна. Можна параўноўваць толькі вялікімі перыядамі — строфамі, агульнай вобразнасцю, рытмікай, танальнасцю, ходам думкі...

Верш "Пакуль жыве мая бяроза" вельмі метафарычны, па сутнасці ён суцэльная метафара. Перакладчык беражліва перадае ўсе асаблівасці твора сродкамі роднай мовы — вобраз бярозы, злітаваны з душой лірычнага героя, скразная метафара, якая наводзіць на шчымлівы роздум аб жыцці. Захоўваецца рытміка радкоў, страфы, усяго верша. Гэты пераклад Н. Вылчава можна аднесці да ўзораў удумлівага падыходу да творчасці замежнага паэта і — паэтычнага майстэрства. Наш балгарскі сябра ўмее глыбока пранікаць у тканіну беларускай паэзіі і валодае вялікай працавітасцю, што дало надзвычай плённы вынік. Застаецца чакаць, калі "Беларускі сшытак" Найдзена Вылчава выйдзе ў братняй Балгарыі з друку.

Уладзімір АНІСКОВІЧ

Незабыўныя згадкі памяці

Удзячны лёсу, што ў свой час Аляксей Пысін заўважыў маю сціплую дзейнасць, прыблізіў да сябе і мая сцяжынка даволі шчыльна прытулілася да яго шляху жыцця і творчасці.
І цяпер, у дні 80-годдзя Аляксея Васільевіча, захацелася пабыць з ім разам, згадаць гэтага незабыўнага Чалавека.

ФРАНТАВОЕ БРАТЭРСТВА

Тэатральны калектыў Магілёўскай шаўковай фабрыкі даваў спектакль “Хто смяецца апошні” К. Крапівы. Усім вядома, якое напружанае хваляванне пануе на сцэне і за кулісамі ў час выступлення самадзейных артыстаў, а тут яшчэ абляцела ўсіх вестка: у зале сядзіць крытык, нешта запісвае і хоча сустрэцца з рэжысёрам. Ад гэтага раптам на ўсіх наваліўся нейкі страх і, як сумысля, накладкі пасыпаліся, нібы з дзіравага мяшка. Але так-сяк давялі спектакль да канца, і я пайшоў на сустрэчу, як на страшны суд.

Праўда, трохі суцешыў спакойны выгляд крытыка, у вачах якога прыхавалася ціхая радасць. Ён неяк сарамліва працягнуў руку і добразычліва сказаў: Аляксей Пысін.

“Раскажыце аб сабе, — не даўшы апаматацца, прапанаваў ён. — У спектаклі я сам разбяруся”. Пысін з журналісцкім спрытам адгарнуў блакнот, а я паціху пачаў выціскаць з сябе, што ў 46-ым годзе закончыў сярэднюю школу, пасля інстытут, пачаў пра тэатр... Гавару і заўважаю, што Пысін як бы і не слухае, схіліў галаву, і, як мне падалося, з усмешкай пазірае ўбок, пакручвае алоўкам, калі-нікалі крэмзане ў блакноце... Я і прыціх. Тады ён, па-ранейшаму не гледзячы на мяне, пытае: “А якія ў вас з Айчыннай вайною адносіны?” Адказваю: “Быў на фронце, раненні маю, дамоў прыйшло паведамленне, што загінуў і дзе пахаваны”.

Тут Пысін пільна паглядзеў на мяне, прасвятлеў увесь і амаль усклікнуў: “Чаго ж ты маўчыш?!”

Толькі пасля, у 1965 годзе, калі прачытаў яго новую кнігу “Мае мерыдыяны”, зразумеў і той па-брацку адкрыты погляд, і той з франтавым адгалоскам вокліч, і той бясконцы роспыт аб жыцці на перадавой.

Таксама мне стала зразумела, чаму ў той вечар нашай першай сустрэчы мы крочылі дамоў, як даўнія сябры, і я трымаў перад ім справаздачу аб усім перажытым на вайне. Бо якраз у той час (пачатак 1963 г.) пісалася яго новая кніга, нараджалася аголеная да болю споведзь франтавіка.

...Перапоўненая моладдзю актавая зала Магілёўскага культурна-асветнага вучылішча. На літаратурна-музычны вечар “Подзвіг застаецца ў песні” прыйшлі ветэраны 556-га стралковага палка, удзельнікі гераічных баёў на Лудчыцкай вышыні, што на Быхаўшчыне. Быў запрошаны і Пысін. Ён прачытаў свае новыя вершы аб салдатах Вялікай Айчыннай, падзяліўся творчымі планамі.

Пысін вельмі ўзрушана тут жа прапанаваў і ветэраны з гатоўнасцю падтрымалі яго думку паўтарыць вечар — гэты своеасаблівы ўрок мужнасці — у іншых школах.

На гэтых вечарах і ў дарозе Аляксей падоўгу гутарыў з кожным ветэранам. Я часта чуў ад яго: “Люблю слухаць людзей, якім вядома, як пахне баразна ў полі і траншэя на пярэднім краі, якія бачылі, як плачуць мужчыны над свежай брацкай магілай”.

ШТО НІ СУСТРЭЧА — РАДАСЦЬ

У часопісе “Беларусь” Пысін пісаў: “Магілёўскія пісьменнікі наладзілі добрае супрацоўніцтва з абласным аддзяленнем таварыства аматараў кнігі і Магілёўскім культасветвучылішчам. І літаратурныя вечары, і святы кнігі праводзілі сумесна”.

А ўсё пачалося пасля той запамінальнай сустрэчы. Заахвочаны яе ўражаннямі, я вырашыў у вучэбнай групе, дзе быў класным, наладзіць літаратурную сустрэчу з Аляксеем Васільевічам. Ён з радасцю згадзіўся, толькі прапанаваў так спланаваць вечар, каб яго слова было заключным.

Навучэнцы сустрэлі госця кветкамі, бездакорнай беларускай мовай, кожны прадэкламаваў па адным яго вершы, калектыўна выканалі кампазіцыю “Франтавыя дарогі” па кнізе “Мае мерыдыяны”. Усе чыталі натхнёна, жыва ўзнаўлялі думкі, пачуцці. Шчырасць і непасрэднасць навучэнцаў, відаць, абудзілі ў памяці А. Пысіна патаемнае, зведанае. Твар рабіўся то сурова засяроджаны, то кранаўся яго па-дзіцячы чыстая ўсмешка, то іскрылася скупая сляза. Ён вельмі чулліва ўспрыняў усё сказанае навучэнцамі, абнадзеіў іх у будучай прафесіі.

Была пагалоска, што Пысін нелюдзімы, няёмка адчуваў сябе на сходах, таму, маўляў, пазбягаў масавых пасяджэнняў. Што праўда, то праўда. Ён цярпець не мог пустых прыёмаў у кабінетах, сядзець на заарганізаваных нарадах у пампезных прэзідыумах, адгароджвацца ад народа трыбунай.

І не дзіва, што на такіх бутафорскіх мерапрыемствах ён выглядаў нібы скаваны жалезнымі абручамі, не мог гладка гаварыць, нават заікаўся. Таму неадступна рваўся ў стыхію жывых чалавечых сувязяў, а літаратурныя чытанні якраз і дапамагалі яму ствараць своеасаблівае поле духоўнага яднання.

Так ідучы на сустрэчу з рабочымі лаўсанкамбіната, зазначыў: “Я тут выпісаў назвы лепшых вершаў Аркадзя Куляшова, трэба, каб твае студэнты вучылі іх” (гэты спіс і цяпер ёсць — у мяне).

Так па яго своечасовай падказцы з’ездзілі мы і на паклон Дуніну-Марцінкевічу на Бабруйшчыну, былі і ў Чавусах на радзіме паэтаў Андрэя Ушакова і Уладзіміра Рагуцкага, палеглых на вайне. Былі і над Ольсайракой у Клічаве разам з калмыцкім паэтам Міхаілам Ханінавым, дзе ён калісьці партызаніў. Новую кнігу яго вершаў “Жураўлі над стэпам” пераклаў на беларускую мову А. Пысін. Завіталі і на Браншчыну ў Красную Гару.

Звоніць неяк Аляксей: “Выйдзі на плошчу, размова ёсць”. Сустрэліся, ён і пытае: “А чаму ты сам не выступаеш з мастацкім чытаннем? Вось новая кніга гумарэсак “Маўчанне навыперадкі” Апанаса Палітыкі з Крычава. Вучы гумарэску “Утульнасць і каханне” і на вечары сатыры і гумару, які мы мяркуем зрабіць у Крычаве, прачытаеш. Не горш атрымаецца як у вучняў тваіх”. Яго словы спраўдзіліся, аўтар гумарэскі і слухачы былі задаволены.

З таго часу я пачаў папаўняць свой камедыйны рэпертуар і па хадайніцтве Пысіна Саюз пісьменнікаў Беларусі атэставаў мяне як майстра мастацкага слова і па пуцёўках Бюро прапаганды беларускай літаратуры разам з Аляксеем выступалі амаль ва ўсіх установах і на прадпрыемствах Магілёва. Заглянулі і ў Жлобін.

Першым выступаў Пысін, чытаў свае новыя вершы, адказваў на пытанні, не толькі літаратурныя. Пасля я чытаў лекцыю-канцэрт “Беларускі гумар і сатыра за новы быт”. Аднойчы ён мяне паправіў: “Ты менш гавары пра гумар, а чытай яго. Гумар наш змястоўны, людзі і самі зразумеюць, што да чаго”. Гэта яго мудрая парада і цяпер дапамагае мне хутка знаходзіць водгук у слухачоў.

Я здзіўляўся яго неўтаймоўнай энергіі. У яго амаль ні аднаго дня не праходзіла без творчых сустрэч, выступленняў. І ўсё рабілася ціха, без шуму і галасу. Гэта быў нястомны руплівец адраджэння беларускай культуры. “Мяне жыццё на свет гукнула, каб яму быў за пасла”. І ён свята выконваў гэту высакародную місію пасла народа.

“ГАНАРУСЯ... КРАСНАПОЛЬСКІМ ТЭАТРАМ”

У 1977 годзе, восенню, у магілёўскім скверы ля драматычнага тэатра Пысін пазнаёміў мяне з С. Сямёнавым і яны абодва з глыбокім жалем расказалі, што гіне былая слава Краснапольскага народнага тэатра, што пасля ад’езду Волькі Якубовіч ужо трэці год няма спектакляў, няма і чалавека, які асмеліўся б падняць заслону. І далей Аляксей гаворыць: “Мы ведаем, што ты аднойчы дапамагаў нашаму тэатру, твае вучні працавалі рэжысёрамі, і нядрэнна. Можа б, ты і цяпер дапамог народнаму тэатру цвёрда стаць на ногі?”

Гэта праўда, я калісьці дапамагаў Краснапольскаму тэатру, але тады былі іншыя акалічнасці, у той час кіраваў калектывам вялікі аматар сцэнічнага мастацтва Леанід Лабаноўскі, а я быў толькі ў ролі кансультанта.

Цяпер жа, калі кіраўнікі паразбягаліся, дапамагаць — значыць ад першай рэпетыцыі і да прэм’еры самому заглыбіцца ва ўсе падрабязнасці і акцёрскай гульні, і пастановачнай кухні, і рэжысёрскай задумы. А прыязджаць з асноўнай працы я мог толькі ў свой выхадны дзень.

У такой сітуацыі мая згода паставіць спектакль многім здавалася залішне дзёрзкай і непраўдападобнай, нават раілі не пачынаць гэту “авантуру”. У мяне з’явіліся сумненні, я і выказаў іх Аляксею, на што ён адрэагаваў: “Як на ўсё глядзець, як і з чым ісці да людзей, у цябе атрымаецца”.

Яго цвёрдая падтрымка абнадзеіла, і 1 лютага 1978 года я пачаў рэпеціраваць, а праз тры месяцы, 7 мая, адбылася прэм’ера спектакля “І змоўклі птушкі” Івана Шамякіна.

Дарагім госцем на прэм’еры быў Пысін. Ён быў радасны, яго надзеі збыліся. “Краснапольскі народны тэатр данёс да гледача галоўную задуму спектакля: мінулае не павінна паўтарацца, усё добрае, што нараджаецца на зямлі, павінна набыць крылы і праспяваць сваю песню”, — рэцэнзію з такімі заключнымі словамі ён даслаў у абласную і рэспубліканскую газеты. “Хай, — кажа, — усе людзі ведаюць, што ў Краснаполлі ёсць тэатр”.

Пысін вітаў зноў створаны літаратурны тэатр “Ранак”. Ён стараўся не прапусціць ні аднаго яго выступлення. Памятаю, калі паказвалі літаратурна-музычную кампазіцыю на абласным конкурсе ў Магілёве, адзін спецыяліст зазначыў, што ўсе чытаюць нядрэнна, але надта ж статычныя, мала рухаюцца па сцэне, на што Аляксей трапна адказаў: “А яны што, павінны лезгінку танцаваць? Яны чытаюць беларускія вершы, раскрываюць душу беларуса. Беларусам жа характэрна не мітусня, а спакойная разважнасць”.

Калі ў Доме літаратара ў Мінску рыхтавалі вечар, прысвечаны 60-годдзю Пысіна, ён паставіў умову арганізатарам, каб на вечары абавязкова выступалі артысты Краснапольскага народнага тэатра. У газеце “Літаратура і мастацтва” пісалі: “Цікавую і змястоўную кампазіцыю “Да людзей ідучы” па творах А. Пысіна падарылі гледачам землякі паэта — артысты літаратурнага тэатра “Ранак”. У яго юбілейныя дні гэту кампазіцыю выконвалі ў Палужскай СШ, у Магілёве і ў Краснаполлі”.

А. Пысін, В. Быкаў, 1973 г. *Фота Ул. КРУКА*

Наш тэатр некалькі разоў паказвалі па Беларускім тэлебачанні. Разам з намі заўсёды быў Аляксей. У мяне захавалася адно яго выступленне: “З усіх, нават самых славутых, вядомых, Краснапольскі народны тэатр для мяне — самы блізкі, самы родны. Роднасць гэтая — кроўная. Па-першае, мы з ім землякі, па-другое, мы амаль равеснікі, аднагодкі. Але ў тэатра вялікая перавага: нягледзячы на свой ветэранскі ўзрост — ён малады, юны, прыгожы.

Я ганаруся нашым народным Краснапольскім тэатрам. Ганаруся яго артыстамі, якія ўсе тут народныя.

Зараз я прачытаю верш, прысвечаны гэтаму калектыву”.

І Аляксей Пысін прачытаў верш “Прэм’ера ў гарадскім пасёлку Краснаполле”:

...Пасля вялі ўжо дыялог пра сутнасць,
Сябе ў пахвалах не купалі.
Нябачна адчувалася прысутнасць
Шэкспіра, Горкага, Купалы.

Гэтыя словы апошняй страфы мы ўспрынялі як наказ нам, як акрэслены шлях творчай будучыні тэатра.

ДНІ АПОШНЯГА ЛЕТА

...Разварот лясной дарогі, як вокам кінуць — стройны бярозавы гай, не заціхае пералівісты пошчак салаўя і, у дадатак, загадкавае вогнішча.

Палоннікамі гэтай чароўнай казкі летняй ночы разам з Пысіным былі ўсе ўдзельнікі літаратурна-музычнага вечара ў калгасе “Радзіма” Жлобінскага раёна. Так шчасліва пачыналася для паэта лета 1981 года і нішто не прадказвала трагічнага зыходу.

У гэтае лета мы сустракаліся часта: днём ці вечарам на літаратурных чытаннях, а раніцай — у Пячэрскім лесе на прагулцы. Амаль штодня з усходам сонца роўна дзве гадзіны кружылі ў лясным лабірынце. Хуткасць была адвольная, залежала ад настрою, часцей ад тэмы размовы, правільней — яго маналога, але больш мы маўчалі. “Давай пастаім, паслухаем дрэвы”, — скажа так ён, падыдзе да сасны альбо дуба, далікатна пагладзіць рукой, гляне на крону, нешта быццам шапне і — далей углыб лесу.

Аднойчы ўбіліся ў глыбакаваты роў — нізкарослы гушчар кругом, у верхавінах вецер шуміць. Тут Аляксей Пысін устрывожана агледзеўся, раптам сумеўся і ў разгубленасці нібы спытаў самога сябе: “Можа, у такім вось падобным гушчары забілі брата”, — і хутка стаў прадзірацца ўверх на рэдкалессе і ціха-ціха пайшоў сцежкай.

За гады знаёмства я заўважыў, што пра сваё блізкае, патаемнае ён рэдка з кім дзяліўся, а калі хто яшчэ надаедліва лез з пытаннем ці бесцырымонна перабіваў сваімі каментарыямі, ён тут жа замаўкаў, і надоўга.

Помню, пасля яго юбілейнага вечара ў вёсцы Палуж начавалі ў краснапольскай гасцініцы. Не было святла, і мы рана ляглі адпачываць. Чую, Пысін павёў гаворку пра сваё рэдактарства Чэрыкаўскай газетай. Ужо закручваўся цікавы сюжэт, ды раптам адзін (не буду называць прозвішча) стаў утыкаць свае разважанні раз, другі і Пысін замоўк.

Я ніколі не даймаў яго пытаннямі, ведаў, што так ён ахвотней выкажацца. Так і сёння, я дагнаў яго, параўняўся. Мы доўга ішлі моўчкі. Пасля ён з цяжкай скрухай паведаміў пра брата, яго недарэчную смерць. Ад людзей дазнаўся нават, хто дакладна па-зладзейску расправіўся з братам.

Другі раз дзяліўся творчай задумай, знаёміў з новай паэмай для дзяцей “Казярог”, а пасля: “Ты вось вясковы хлопец, раскажы што-небудзь цікавае пра сабаку”.

І я ўспомніў, як у 1934 годзе, калі нас выгналі з калгаса і мы выязджалі з хутара на Украіну, то некалькі дзён запар задоўга да ад’езду чулася па начах прарэзлівае выццё нашага сабакі Лыскі. Бывае, падыдзе да кожнага з нас, дзяцей, уваткне галаву ў грудзі, а з вачэй слёзы коцяцца. Цяжка было слухаць жудаснае скавытанне, калі вырываўся Лыска ад новага гаспадара.

Праз паўгода мы вярнуліся на хутар, бачым, як наш Лыска з енкам куляй прымчаўся ў двор, ускочыў праз вакно ў хату, да кожнага падбег, нервова палашчыўся, а пасля зноў куляй паімчаў убок рэчкі. Ля рэчкі яго і знайшлі мёртвага ад разрыву сэрца.

Аляксей ухваліў маё апавяданне і дадаў, што гэта будзе асобны раздзел яго новай паэмы пра сабаку.

Задума засталася няздзейсненай. Ненапісанай. Не паспеў.

На некалькі дзён я ездзіў да сябе ў вёску Малыя Навасёлкі, што на Ігуменшчыне. Сярэдні брат, даведаўшыся пра нашы літаратурныя вечары, запрасіў да сябе ў школу. Я перадаў просьбу Пысіну і мы рашылі з пачаткам вучэбнага года наведаць маю радзіму.

Не наведалі. Не паспелі.

Звоніць аднойчы Аляксей і кажа: “Купіў сабе ў Балгарыі, даўно ўжо, два швэдры, ды не нашу, трохі яны шыракаватыя. Тут я сам прыфастрыгаваў, табе толькі машынай прайсці”. Прынёс ён швэдар, я паспадзяваўся на яго і, не прымераўшы, прашыў машынай. Апрануў ён і бачым, што швэдар стаў яшчэ больш мешкаваты. Распаролі. Цяпер па-свойму давёў усё да ладу. Прымераў швэдар — усё як належыць. Праз гадзіну зноў звоніць: “Ведаеш што, давай адразу і другі падгонім, пакуль не забыліся, колькі чаго караціць”. Гатовы і другі. Прымервае, глядзіць у люстра, радасці няма канца. “Буду апранаць іх і заўсёды цябе ўспомню”.

Не апрануў. Не ўспомніў. Не паспеў.

Захавалася ў мяне пуцёўка, выпісаная Бюро прапаганды беларускай літаратуры Пысіну і мне на выступленне на рэмзаводзе 22 жніўня 1981 года. Пазваніў я раніцай, мне сказалі, што “сёння Аляксей Васільевіч не зможа”.

Не змог ужо больш ніколі.

За дзень да гэтага мы выступалі ў прафілакторыі “Сосны”, што пад Магілёвам. Ехалі з добрай весткай: “Магілёўская праўда” паведамляла, што Пысін узнагароджаны ордэнам “Дружбы народаў”. Я павіншаваў яго, а вось аб’явіць адпачываючым аб такой падзеі ён забараніў.

Прыкласці да грудзей гэту высокую ўзнагароду ён так і не паспеў.

Аднойчы я прачытаў адзін яго новы верш і спытаў: “Гэткі арыгінальны сюжэт верша ў жыцці падгледжаны ці фантазія дапамагла?” Ён мяне перапыніў: “Запомні, я нічога ніколі не прыдумваю. Усё, што мной напісана, усё гэта было ў жыцці”.

Валянцін ЕРМАЛОВІЧ,
заслужаны работнік культуры Беларусі

Лявонпалю — 1000 гадоў

12 ліпеня ў мястэчку Лявонпаль Мёрскага раёна Віцебскай вобласці пройдзе традыцыйны фэст у імя святых апосталаў Пятра і Паўла. Да гэтай падзеі прымеркавана святкаванне 1000-годдзя селішча на прыгожым прыдзвінскім беразе — на шляху з варагаў у грэкі і з грэкаў у варагі. Дзесяць стагоддзяў назад полацкія крывічы, як адзначае археолаг В. Шадыра, пакінулі ў Лявонпалі свой "аўтограф" — курган, які і стаў сведкам славянізацыі і хрысціянізацыі краю.

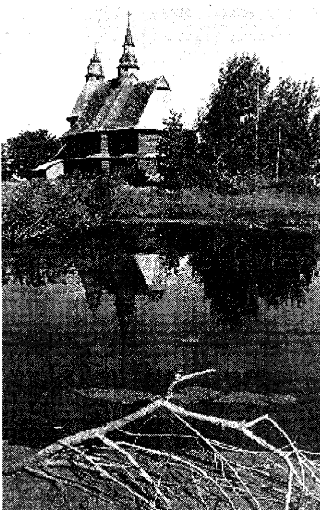
Святары праваслаўнай і каталіцкай канфесій асвецяць у сераду Еўфрасіннеўскі Крыж — падарунак полацкага прадпрыемства "Шкловалакно", устаноўлены ва ўшанаванне 2000-годдзя хрысціянства. Лявонпаль называюць унікальным музеем пад адкрытым небам. Тут працуюць царква і касцёл, калісьці была сінагога. Госці наведаюць былую графскую рэзідэнцыю Лапацінскіх — дзяржаўных мужоў, асветнікаў ВКЛ і Рэчы Паспалітай, Калону ў гонар Канстытуцыі 3 мая 1791 г., музей радзімазнаўства... За некалькі кіламетраў ад Лявонпаля — рэшткі валоў Дрысенскага лагера 1812 г. і курганы, гарадзішчы, дзе ў культурных пластах старажытная гісторыя Прыдзвіння.

•

Святкуюць землякі Тысячагоддзе
Хрыстовага Крыжа ля іх дарог.
Лявонпальцы,
што в е ч н а е ў прыродзе?
Хто ў Бога верыць: знае:
гэта — Бог.
Наш бераг старажытны
ў добрай згодзе
варагаў, грэкаў частаваў з каўша...
Лявонпальцы,
што в е ч н а е ў народзе?
Хто продкаў помніць,
ведае душа.
Тут абдымае бор вечназялёны
крыжы, усе сядзібы ля Дзвіны.
І наш Лявонпаль
будзе вечны
плёнам —
д у х о ў н ы м, бо ў яго званы
пастукала крыжом Тысячагоддзе.
З прыходам палачанскай яснаты
мы — з верай хрысціянскай.
Будзе на ўзлёце,
Лявонпаль наш —
пасад наш малады!

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Жывая памяць...

Гістарычныя мясціны і помнікі, што засталіся на зямлі Беларусі як пасланні розных эпох, — нацыянальнае багацце і яшчэ жывая памяць пра жыццё пакаленняў нашых продкаў, іх культуру, традыцыі. На Беларусі беражліва ахоўваюцца дзяржавай — Мір, Нясвіжскі замак Радзівілаў, палацавы комплекс Паскевічаў у Гомелі і шмат іншых пярлін архітэктуры.

Але ёсць і невялікія пабудовы, царквы і касцёлы, якія маюць не меншую гістарычную каштоўнасць. Іх лёс часам зусім не зайздросны.

На здымку: касцёл Маці Боскай Анёльскай у вёсцы Мяжаны на Браслаўшчыне (фотаздымак 1979 года).

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛТА

ПЕРАКЛАДЫ

Лада КАШТЭЛЯН

Харватыя

Падарожнічаць ці не

Некалькі дзён таму я атрымала прапанову стаць удзельнікам "Літэкспрэса Еўропы 2000" у якасці трэцяга члена харвацкай пісьменніцкай дэлегацыі — як жанчына, таму што, згодна пазіцыі Харвацкага ПЭН-цэнтра, менавіта жанчыны не хапае. Я гэтаму патрабаванню адпавядаю.

Не спала я ўсю ноч, пад уздзеяннем (як і ўсе іншыя еўрапейцы, чуллівыя да змен фаз месяца) поўні і клопатаў пра тое, як у ліпені 2000 года збяруся ў сямітыднёвае падарожжа цягніком з поўдня на поўнач, праз некалькі кліматычных паясоў. Справа ў тым, што я валодаю надзвычайнай здольнасцю заўжды пакаваць у чамадан зусім непатрэбныя і бескарысныя рэчы, заўсёды не тое, чым звычайна карыстаюся. Гэта з жадання дзесьці і нейкім іншым месцы быць нейкай іншай. А насіць усюды з сабою тое, ад чаго ўцякаеш — натуральна, немагчыма... Тым больш, пры кантактах з новай краінай і новымі людзьмі нечакана і без папярэджання даведваешся самае прыкрае пра самую сябе...

Але паколькі падарожнічаць я ўсё ж люблю больш, чым ненавіджу зборы, наступнага ранку, хоць і не выспалася, не адпачыла, села я за камп'ютэр з намерам напісаць некалькі старонак тэксту, якія павінны былі б стаць білетам у прапанаванае падарожжа. Адкрыла я новы файл пад назваю "Еўрацягнік" і ўтаропіўшыся ў пусты экран і дрыготкі курсор, адразу ж раскаялася, што прыняла прапанову. Напісаць дзесяць старонак — гэта для мяне задача. А тым больш, калі дзесяць старонак пра штосьці такое, як сённяшняе маё ўспрыманне Еўропы, як гэтае падарожжа... Дзесяць старонак, што нейкім чынам маглі б мяне адрэкамендаваць, як сказала сакратарка харвацкага ПЭН-а, пані Вера Чычын-Шаін. О Божа! Ды гэта яшчэ горш за зборы.

Ну а што да іншых умоў удзелу ў экспрэсе ("пісьменнік"), дык я драматург, прычым такі, у чыіх тэктах акцёры фразу; якая пераходзіць у новы радок, называюць маналогам.

І яшчэ, акрамя таго, я такі пісьменнік, які ў краіне, дзе ўсё (была і ёсць) палітыка, хоць нават і сама назва кантынента, імя якога носіць літаратурны экспрэс, спрабуе пазбегнуць палітыкі, і які ўкладае свае думкі аднаму з герояў (жанчыне, натуральна) сваёй драмы. Гэтая асоба, а менавіта Маці, з нагоды фіктыўнай вячэры, на якой сустрэліся Яна, яе Маці і яе Бабуля на Яе трыццаць шостым дні нараджэння, кажа:

Маці: *Толькі не трэба зараз пра палітыку! Гэта так нудна.*

Матчын каханак: *А я, уласна, не сказаў бы, што нудна.*

Бабулін муж: *Зусім не, бадай, калі ўзяць нашу краіну.*

Маці: *Нудна! Нудна! Увесь час адно і тое ж. Адно і тое ж! Заўсёды нехта на некага ў імя нечага, што, па праўдзе кажучы, не тое, а нешта зусім іншае, а калі думаеш, што гэта так, потым выявіцца, што гэтак і сапраўдная прычына на самай справе гэткая, а не тая, што не гледзячы на хоць усе нешта ведалі, ды цяпер тыя, хто казаў праўду, нясуць крыўду, а тыя, хто казаў няпраўду, — на баку праўды, і ўсе здзіўляюцца, як гэта перавярнулася, асабліва тыя, хто найбольш перавярнуў, а потым гэта выкарысталі адны, ды страцілі моц, пасля чаго тое ж выкарысталі іншыя, і потым зноў спачатку, і так неадменна!*

Яна: *Яна сапраўды мае рацыю.*

Бабулін муж: *Бяда толькі, што людзі гінуць.*

Матчын каханак: *Не зношу гэтых тваіх бязглуздых абагульненняў.*

Маці: *Не зносіш гэтага, не зносіш таго. Тады лепей ідзі і больш не вяртайся.*

Мая *Маці,* якая прыйшла на гэтую дзіўную гасціну ў дзень нараджэння непасрэдна з 1972 года (*Бабуля* з 1944, а *Яна* з 1994), хацела б любой цаной перашкодзіць таму, каб размова бесперапынна вялася пра палітыку, як звычайна.

Маці: *У мяне ёсць прапанова. Ведаю, што не захочаце мяне слухаць і размова ўсё роўна пяройдзе ў... то ж рэчышча, прапаную, каб кожны раз, той хто паўярне туды, здымаў з сябе нешта: каштоўнасці, нешта з адзення, пацікутную зорку, туфель, што-небудзь яшчэ. Згодны?*

Што тычыцца мяне, я б прапанавала гэта і ў якасці лозунга для "Літэкспрэса". Тады самае большае да Францыі ўсе б засталіся голыя. І гэта было б не самае горшае, што з намі можа здарыцца.

Толькі гэта, на жаль, не тое з-за чаго трэба сядаць ў "Літэкспрэс".

У мяне, між іншым, прыроджаная агіда да палітыкі — што б пад гэтым не падразумявалі, — палітыкі, якая ў краіне, дзе я жыву з дзяцінства, прыліпае, нібы гідкі бруд, у нечаканым месцы і нечаканым чынам. Ён пэцкае словы, забруджвае думкі, адбірае ўласную волю і права на паглыбленне ў самога сябе. Вось, і ў гэтай маёй фразе, "дасведчаныя" выявяць, пэўна, паражэнства асобы, якая засталася жыць у новастворанай малой таталітарнай дзяржаўцы з цяжарам фашысцкага мінулага. А яшчэ дзесяць гадоў назад выявілі б паражэнства таго, хто жыве ў таталітарнай камуністычнай дзяржаве. О, як я зайздрошчу некаторым маім замежным сябрам, для якіх палітыка — гэта выратаванне кітоў.

А нагода, якая вымушае збірацца — якраз тое, чаго я звычайна спрабую пазбегнуць — ды натуральна, маецца чыясьці палітычная воля даць грошы на тое, каб сотня пісьменнікаў з сарака еўрапейскіх краін "гулялі ў Еўропу". У тую Еўропу, чыя, дарэчы, нават назва ў краіне, дзе я жыву ніколі не была толькі назвай... Харвацкае вымаўленне грэчаскіх назваў, дарэчы, абапіраецца на лацінскую транскрыпцыю... "Еўропа" — казалі і пісалі харваты да ўваходу ў агульную для нас радзіму экс-экс-Югаславію (тую, першую, да Другой сусветнай вайны)...калі мова ўключала і сербскі варыянт — сербская мова, уласна, пераняла грэчацкія назвы праз новагрэчацкую транскрыпцыю... ды так вымаўляюць імя тагакантынента і Зеўсавай, узятай сілай каханкі Еўропы... "Атэна" кажам мы, "Аціна" — яны, "Бізант" — мы, "Візантыя" — яны, "барбары" — называем мы іх, "варвары" — называюць нас яны.

У наступнай экс-Югаславіі, якая азначана з аднаго боку вайной Другой сусветнай, а з другога — той, што тут называюць "айчыннай", між тым, арфаграфія дапускае толькі "ЕВропа", а за выкарыстанне слова Еўропа, як і многіх іншых навешваўся ярлык "харвацкі нацыяналіст". Ва ўсіх сферах сілу мела "брацтва і адзінства", у мове таксама

Олівер ФРЫГІЕРЫ

Мальта

Язмін, які не цвіце

Дзядулевы аповеды часта скончваліся шэрагам неадчэпных пытанняў. Падыходзячы да канца гісторыі, ён рабіў звыклую ўжо паўзу, супакойваў сябе ўздыхам, марудна ўцягваючы ў сябе паветра, кідаў хуткі позірк праз вакно балкона, затым працягваў расповед, правай нагою мякка падкідваючы Тоніну. Ягоныя гісторыі прызначаліся для задавальнення хлопчыка, які ад іх ніколі не стамляўся і гатовы быў слухаць, пакуль не пачынаў пазяхаць, а яго галава, пахістаўшыся крыху ў бокі, не спадала мякка на грудзі. Ягоныя аповеды таксама давалі яму магчымасць выгаварыцца самому сабе гучна і голасна, так, каб дайшло да той вялізнай часткі яго памяці, што ўмяшчала яго далёкае юнацтва.

У той дзень дробны дожджык не перапыняўся з самага ранку, але ліўнем, здавалася, не пагражала. Нават надвор'е было нейкае хісткае. Быў пачатак лета, стаяла спякота і, па ўсіх прыкметах, мелася так паліць месяцамі і да канца. А такі вось нечаканы душ з нябёсаў прымушаў людзей пераглядзець свае намеры, паздымаць цёплыя коўдры і паскладаць зімовую вопратку ў запас. Дзядуля працягваў насіць камізэльку, а цётка не зняла яшчэ цяжкіх гардзін і не прыняла дываноў.

Царкоўныя куранты празванілі Ave Maria. Тоніну ўсвядоміў, што гісторыя скончылася. Цяпер ён чакаў, калі пачнуцца пытанні.

— Як міркуеш, Тоніну? Ці добры ён чалавек, — запытаўся дзед, падняўшы галаву, глянуўшы ўдалечыню і маргнуўшы вачыма.

— Думаю, ён добры, н а н н у.

— Хай будзе так, р у г і.

— Але хіба я ведаю, нанну?

— Дзеці праўду кажуць.

— Значыць ён пойдзе ў рай, — адказаў Тоніну радасна.

— Спадзяюся, так, р у г і, спадзяюся.

Пачуліся крокі па лесвіцы ў кватэру. Ні з чым было не зблытаць цокат гэтых абцасаў.

— Цётка прыйшла, — адзначыў Тоніну.

Дзед скінуў хлопчыка са сваіх каленяў, паставіўшы яго на адлегласці. Ён выцягнуў кіёчак адтуль, дзе яго пакінуў, абапёрся на яго і рушыў па пакоі. Тоніну пайшоў следам, затым, зззяючы ўсмешкай, пабег да цёткі. У руцэ яна трымала вуаль. Яшчэ падымаючы яго, яна прынялася мітусліва цалаваць яму чало. Апынуўшыся ізноў на падлозе, ён адразу ж праваю рукой папраўляў сваё ўскалмачаныя валасы. Яго раздражняла, калі чупрына падала на вочы. Яму таксама нагадвалі бацькаву перасцярогу, што гэта можа пашкодзіць ягонаму зроку.

— Ты начуеш у нас, Тоніну, — абвясціла цётка. — Тваймў тату я ўжо паведаміла. Я толькі што сустрэла яго ў царкве. Заўтра субота і табе не трэба ў школу. Так што можаш заставацца ў ложку колькі захочаш. Ці ты задаволены, што застаешся тут?

— Так, цётачка, — адказаў ён без ваганняў, — спадзяюся, мама і тата адзін аднаму не надакучаць.

— Не, і б н і. Не надакучаць, — запэўніла яго цётка.

Дзядуля, цяжка абапіраючыся на кіёчак, пацягнуўся на кухню і сеў на сваё звыклае крэсла ў галаве стала, чакаючы вячэры. Хаця да ежы ён быў пераборлівы, што птушка, тым не менш, ён сапраўды ўжо згаладаўся.

Здавалася, ягонае здароўе зруйнавалася раптоўна, нібыта час абрынуўся на яго неспадзяваным ліўнем. Адзінае, што не змянілася з часоў ранніх успамінаў Тоніну, былі яго вусы. Яны былі вельмі доўгія і вытанчаліся дарэшты з абодвух канцоў. Ён шмат згубіў у вазе і крыху ссутуліўся. Крыху валасы ўжо не былі густыя, ад шчаслівага некалі выразу на твары не засталося нічога. Тоніну мог назіраць, як гэты чалавек павольна згасаў. Меней размаўляючы, меней ужываючы ежы і некуды пільна ўглядаючыся, нібы чакаючы нечага. Аднак ягоныя аповеды заставаліся гэтакімі ж прыгожымі, як і тыя, што Тоніну памятаў з іхніх самых першых сустрэч. Ён не блытаў словы, ен паўтараў іх сам сабе без патрэбы і па-ранейшаму адчуваў, як змяніць голас дзеля стварэння вобразу. Ягоны стомлены і нейкі асуджаны выгляд зусім не пасаваў да яго складу мыслення. Як толькі ён пачынаў расповед, Тоніну застываў у трапяткой пашане, нібы знаходзячыся ў класе, дзе ўсе гісторыі былі важныя. Званне добрага настаўніка не даецца таму, хто не ўмее выкладаць гісторыі, як дзядуля. Дзядуля быў адораны словам. Яно ішло да вуснаў аднекуль глыбока знутры, недзе з-пад сэрца, дзе ў яго захоўваліся гукі. Гісторыі здаваліся праўдзівымі, хаця не былі такімі, а тым больш не былі тэмай для іспыту.

— Ці расказаў табе сягоння н а н н у прыгожую гісторыю? — Пацікавілася цётка Паўла.

— Так, з і, — шчыра адказаў Тоніну.

— Пра што была гісторыя? — працягнула яна.

— Пра карабель, які вёз шмат людзей.

— Досыць пра гісторыі, — абарваў іх бацька.

— Добра, п а, — саступіла дачка, крыху збянтэжаная.

Са згасаннем яго здароўя, яна ўсё болей прызвычайвалася да змен яго настрою.

Тоніну апусціў голаў і пасунуў прыборы бліжэй да талеркі.

— Дазволь нам спачатку перахрысціцца і казаць хвалу, — усклікнуў стары, змыкаючы далоні, нібыта ў царкве.

— Гэта слушна, Тоніну. Перш як есці, мы кажам малітву, — працягнула цётка.

Малітва не была для яго нечым новым, але ён ўстрымаўся ад адказу. Усе трое моўчкі пераглянуліся.

— У імя Айца і Сына і Духа Святога, — пачаў стары і астатнія за ім следам. Тоніну спатрэбілася крыху болей часу, каб перахрысціцца, дзядуля і цётка назіралі, ці так ён гэта робіць. І пасля, з раскрытымі далонямі і застаючыся ў паклоне, ён чакаў.

— Цяпер можам пачаць, — казаў стары, нахіляючы галаву да талеркі.

Штотыднёвік "Літаратура і мастацтва" працягвае друкаваць матэрыялы, прысвечаныя "Літэкспрэсу Еўропа 2000".

— харвацкая мова тым лепшая, чым бліжэйшая і "пабрацімейшая", змацаваная злучком у харвацка-сербскую, або нават у адно слова "сербскахарвацкая", ці "харвацка-сербская", каб блытаніна была большай. Толькі асобныя харваты і далей упарта, увесь гэты перыяд, гаварылі па-свойму ЕЎропа, і калі вымаўлялі "ЕЎЎЎрррропа", дык у пачатковым дыфтонгу трымцела харвацкая прыналежнасць да заходняга культурнага кола, ажно ад самага распаду рымскага царства... І нейкая ціхая супрацiўленя годнасць выяўлялася ў гэтым — ну добра, буду пісаць "ЕВропа", але казаць буду так, як навучылі мяне мае бацькі: "Еўропа"...

У самастойнай Харватыі па гэтай прычыне "ЕЎЎЎРооопа"... "ЕЎЎЎропа" заўсёды вае з усіх вуснаў — замест ідыёцкага брацтва і адзінства да ідыятызму паўтараюцца фразы пра вялікі харвацкі уваход у у Еўропу (ніяк не ў Европу — таму што мы на самай справе паходжаннем з Балканаў..."

Дапускаецца напісанне абодвух варыянтаў — але гэта, зразумела, таксама не рэкамендуецца, і вам лёгка могуць прыляпіць ярлык "юганастальгуючага". А што менш рэкамендуецца, тое больш атрымлівае нейкае высакароднае супраціўленчае значэнне... і калі пяшчотна вымавіце "Европа"... вы адмежаваліся ад нацыяналістычнага глупства і кіча, выказалі свой ціхі адпор...

Некалі нельга было адно, цяпер іншае. Або як кажа *"Маці"*:

"Сумна. Сумна. Увесь час адно і тое ж!..."

"Толькі гэта не магу прывесці як прычыну адмовіцца ад папярэдне дадзенай неабдуманай згоды, — думала я, седзячы з тэлефоннай трубкай з намерам патэлефанаваць пані Чычын-Шаін. — Скажу ёй, што проста не магу сабрацца... або, лепей, што дрэнна сябе адчуваю... або яшчэ лепей, што я псіхічна няўстойлівая для такога доўгага падарожжа... не, што я цяжарная — так, гэта прыдатная падстава для адмаўлення... і неяк, у мае гады, вартая глыбокай павагі... або, або..."

Ды, трымаючы тэлефонную трубку ў руцэ, я згадала сідэром "Encafta World Atlas".

Хм, падумала я, поўдзень — поўнач... не, гэта не поўдзень — поўнач, гэта паўднёвы захад — паўночны ўсход... і пачала падарожнічаць па карце, праз краіны і гарады маршрутам падарожжа... Партугалія... я не была ў Партугаліі... а так хацелася б яе пабачыць... Іспанія... у Іспаніі таксама не была... потым Францыя... там была толькі некалькі дзён у Парыжы, і аднойчы ў Авіньёне, але Бардо, там не была... Ні ў Калінінградзе, ні ў Вільнюсе, ні ў Рызе, ні ў Маскве, ні ў Санкт-Пецярбурзе, тым больш у Мінску ці Варшаве... ну добра, Берлін выдатна ведаю, але заўсёды хочацца ў Берлін вярнуцца зноў... І так я рухалася па карце маршрутам "Літэкспрэса", а хваляванне і цікаўнасць залівалі мяне як прыступы ліхаманкі... і яны стрымалі маю руку, якая ўжо дакранулася да тэлефона...

І так я цэлы дзень вагалася паміж цвёрдым намерам ехаць і цвёрдым рашэннем не ехаць, аднолькава білася аб адзін і другі, падымала і клала тэлефонную трубку, выключала і ўключала камп'ютэр, пакуль позна ўвечары, уся у сіняках ад гэтага моцнага біцця, не падумала: ха, можа мае спадарожнікі — пісьменнікі Мілаш, Павічыч — і я, маглі б выкарыстаць гэтую магчымасць і нарэшце вывезці нашу дзяржаўку з абрыдлых Балканаў, кантрабандай пранесці з сабою ў цягнік і змясціць недзе глыбей у Еўропе, надзейней... пад крыло Вялікай пятнаццаткі (праўду кажучы, надзейней было б на якім-небудзь іншым кантыненце, скажам, недзе паміж Канектыкутам і Пенсільваніяй...).

Дзякуючы гэтай ідэі я зразумела дзве рэчы: па-першае, не магу адмовіцца ад ужо дадзенай згоды, таму што жаданне вельмі вялікае. І па-другое, мне неадкладна трэба адпачыць. І я паехала ў свой дом на узбярэжжы, у Омішы.

Адвячоркам наступнага дня я сядзела, закінуўшы ногі на агароджу маёй омішскай тэрасы з відам на Адрыятычнае мора, такое зыбкае і не абцяжаранае праблемамі. Ляжыць яно, злучанае з Міжземным морам, і заўсёды мне мармыча нешта, што я марна спрабую зразумець... Я праводзіла поглядам караблі, якія лёгка плылі злева направа з-за маёй агароджы або ў накірунку кратаў да вострава Брача насупраць мяне... А потым я правяла поглядам і сонца, якое лягло адпачываць у свой ярка-чырвоны ложак, што знаходзіцца за гарой, падобнай да жанчыны, якая ляжыць на спіне, сагнуўшы ў каленях ногі...

І так, стомленая, праваліласа ў сон.

Прачнуўшыся назаўтра, я ўжо ведала, што першага чэрвеня 2000 года я сяду ў "Літэкспрэс". Мора ўсміхалася мне ў сваім зіхоткім ранішнім пакоі, зусім ціха, нячутна — відаць, хацела, каб я нарэшце зразумела яго і паслухалася...

Я нават ужо ведала, што пакладу ў чамадан.

І, шчыра кажучы, паездкі чакаю.

Пераклаў з харвацка-сербскай
Аляксей ЧАРОТА

Мікалай ЯРОМЕНКА

Тэатральнае мастацтва Беларусі, грамадскасць рэспублікі панеслі цяжкую страту. 30 чэрвеня 2000 года перастала біцца сэрца знакамітага артыста тэатра і кіно, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, народнага артыста СССР Мікалая Мікалаевіча Яроменкі.

М. М. Яроменка нарадзіўся 17 чэрвеня 1926 года ў Новасібірску. У час Вялікай Айчыннай вайны знаходзіўся на фронце, пасля чаго ў 1948 годзе скончыў студыю пры тэатры імя Якуба Коласа і больш дзесяці гадоў працаваў на сцэне гэтага тэатра.

З 1959 года і амаль да апошніх дзён жыцця звязаў свой творчы лёс са сцэнай Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, дзе на ўсю моц і глыбіню раскрыўся яго шматгранны артыстычны талент. Гэта быў акцёр надзвычай шырокіх творчых магчымасцяў, які выдатна праявіў сябе як у класічным рэпертуары, так і ў творах сусветнай сучаснай драматургіі. Пачуццём грамадзянскасці, дакладнасцю сацыяльных характарыстык, вострым драматызмам, адметным сцэнічным тэмпераментам прасякнуты яго лепшыя акцёрскія работы. Непаўторным мастацкім асэнсаваннем драматургічных персанажаў, каларытнымі сцэнічнымі фарбамі вызначаліся ў яго выкананні ролі Бертрама ("Канец — справе вянец" У. Шэкспіра), Вышнеўскага ("Даходнае месца". А. Астроўскага), Арнхольма ("Жанчына з мора" Г. Ібсена) і шмат іншых. Ярка і поўна творчая індывідуальнасць артыста праявілася ў ролях героіка-драматычнага плана: Нікіцін ("Бераг" Ю. Бондарава), Дзевятаў і Саламахін ("Мы, што ніжэй падпісаліся", "Пратакол аднаго пасяджэння" А. Гельмана). У шматлікіх пакаленняў гледачоў незабыўнае эмацыянальнае ўражанне пакінулі вобразы, створаныя па п'есах беларускіх аўтараў: Заслонаў ("Канстанцін Заслонаў" А. Маўзона), Тарасаў ("Сэрца на далоні" І. Шамякіна), Міканор ("Людзі на балоце" паводле І. Мележа). За выкананне ролі ў спектаклі "Мудрамер" М. Матукоўскага артысту прысуджана Дзяржаўная прэмія Рэспублікі Беларусь, за вялікія мастацкія дасягненні ён быў удастоены ганаровых званняў народнага артыста Беларусі і народнага артыста СССР.

Апошняй развітальнай работай выдатнага артыста на купалаўскай сцэне з'явілася роля Сэра Джона ў спектаклі "Касцюмер" Р. Харвуда.

Імя М. М. Яроменкі стала добра вядомым не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі, дзякуючы бліскучаму таленту кінаакцёра. На яго творчым рахунку звыш 50 шырока папулярных фільмаў, сярод якіх — "Людзі і звяры", "Вызваленне", "Пятроўка, 38", "Масква — Генуя", "Сын за бацьку".

Чалавек высокіх прынцыповых пазіцый, глыбокай адказнасці за даручаную справу, ён заўсёды знаходзіўся ў цэнтры праблем часу. Шмат гадоў быў на чале Беларускага Саюза тэатральных дзеячаў, да апошніх дзён свайго жыцця ўзначальваў Беларускую канфедэрацыю творчых саюзаў і культурных фондаў, з'яўляўся членам Савета Рэспублікі, намеснікам старшыні Пастаяннай камісіі па сацыяльных пытаннях Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. Адзначаны шэрагам урадавых узнагарод: двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнам Айчыннай вайны II ступені, медалямі, шматлікімі ганаровымі граматамі.

Ад нас пайшоў чалавек шчырага сэрца, добрай душы і вялікага таленту, палымяны патрыёт сваёй Радзімы. Памяць аб Мікалаю Мікалаевічу Яроменку назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

А. Р. Лукашэнка, У. В. Ярмошын, П. У. Шыпук, А. А. Малафееў, М. У. Мясніковіч, У. П. Замяталін, І.М. Драбышэўская, А. У. Сасноўскі, М. В. Падгайны, Р. Л. Кісель, У. П. Андрэйчанка, М. Р. Вайцянкоў, В. Б. Далгалёў, М. Ф. Дамашкевіч, А. І. Дубко, М. У. Дражын, М. Я. Паўлаў, Г. В. Буралкін, У. А. Гілеп, А. А. Дударaў, М. П. Дрынеўскі, Л. С. Екель, В. М. Іпатава, І. М. Лучанок, Ю. А. Марухін, Я. М. Сахута, Д. А. Сурскі, А. В. Сцяпанаў, Г. С. Аўсяннікаў, А. І. Клімава, С. М. Станюта, В. П. Тарасаў, Ф. І. Шмакаў, Р. І. Янкоўскі, Г. Б. Давыдзька, В. М. Раеўскі.

Падкамітэт па Дзяржаўных прэміях Рэспублікі Беларусь у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры смуткуе з прычыны смерці старшыні Падкамітэта народнага артыста СССР Мікалая Мікалаевіча ЯРОМЕНКІ і выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім памёршага.

— Еш, еш, каб вырасці, — падбадзёрыла цётка.

Тоніну ўпотай глянуў ім на рукі, каб пераканацца, што дакладна бярэ прыклад. Ён быў не надта сарамлівы, але заўсёды адчуваў, што ў іхняй прысутнасці мусіць паводзіць сябе як найлепш. Ён разумеў, што ў гэтым месцы ўсё адбывалася добрапрыстойным чынам, з расстаноўкай і ў адпаведны час, згодна з раскладам, які, хаця і не пісаны, рэгуляваў усё.

Напрыканцы вячэры дзядуля і цётка пілі па кубачку гарбаты з лімонам, і Тоніну чакаў пакуль яны скончаць. Яны яшчэ раз перахрысціліся і памаліліся, перш чым падняцца з-за стала. Цётка сцерла крошкі з абруса, пачакала іх, каб пакінуць кухню і выключыць святло. Дзядуля рушыў на сагнутых каленях, абапіраючыся на кій, раз-пораз спыняючыся, і Тоніну за ім следам.

У кароткім калідоры адзіны светавы праменьчык сыходзіў з малюсенькай электрычнай лямпачкі, якая гарэла ўночы і ўдзень перад абразом Езуса і Марыі, цётка забірала наперад, каб уключыць святло ў наступным пакоі. Ніводная лямпачка тут не магла гарэць, нават кароткачасова, без пільнай на тое патрэбы.

— Цяпер разам прачытаем Ружанец, Тоніну, — казаў стары, сядаючы адпачыць на плеценае крэсла ля самага ложка.

Па заканчэнні малітваў Тоніну склаў далоні і, схіліўшы галаву, пасунуўся бліжэй да свайго дзеда.

— Хрэснік мой, Тоніну, — казаў ён. Яго левая далонь ляжала на кіёчку, тады як другая лягла на галаву хлопчыка, яшчэ раз зблытаўшы яму валасы.

— Дабраслаў мяне, н а н н у.

— Дабраслаўляю цябе, Тоніну, — адказаў ён і праваю рукою з трыма самкнутымі пад падбародкам пальцамі ўхапіў ягоны твар і падняў перад сабой. Глянуў на яго, паварушыў ягоную галаву і яшчэ раз казаў яму: Дабраслаўляю цябе, Тоніну.

— Зараз пайшлі спаць, і б н і, — казала яму цётка, ведучы яго ў іншы пакой і рыхтуючы да сну. Перахрысціўшыся, Тоніну далучыўся да цёткі, якая ўжо чытала малітвы на сон. Ён паклаўся ў ложак і папрасіў, каб яна яго дабраславіла.

— Дабраслаўляю цябе, і б н і, — казала яна і, прыцішыўшы голас, дадала: не забудзь памаліцца Дзіцятку Езусу за н а н н у. Твой дзед нездаровы і мае вялікую патрэбу, каб за яго маліліся. Малітвы ад дзяцей даходзяць раней, чым ад дарослых. Тоніну адчуваў, што не можа пакінуць у бядзе свайго дзеда і пачаў маліцца з асаблівай шчырасцю. Цётка гладзіла яго валасы і ўсміхалася яму, пакідаючы ў пакоі святло, пакуль ён не задрэмле.

— Паўла, Паўла, — пачулася, як дзядуля кліча яе са свайго пакоя. Яна імгненна выйшла з пакоя і пайшла дапамагчы свайму бацьку пакласціся спаць.

— Я зусім не адчуваю сябе добра, — казаў ён ёй, — мне ўжо не доўга на гэтай зямлі.

— Не, п а, не кажы так, — супакоіла яна яго, чакаючы, пакуль ён перахрысціцца і ляжа. Яна пагасіла яму святло і выйшла на балкон, чакаючы, пакуль сон прыйдзе. Марасіла па-ранейшаму, але цёмных хмар не было. Яна была ўпэўненая, што бацьку засталося ўжо нядоўга. Яна прадбачыла хуткае набліжэнне таго часу, калі яна пачне жыць адна, у кватэры поўнай успамінаў, якія пачынaлі выглядаць, як карцінныя рамы адзіноты. Раней усякі, хто прыходзіў, азначаў жыццё. Зараз усякі, хто прыходзіў, быў нібы пажаўцелы фотаздымак у альбоме, які ёй было страшна гартаць. Яна глядзела на дарогу, і на ёй было пуста, зверху яна магла бачыць толькі зззяннe вады. Успомніла, што яна пакінула святло ў пакоі Тоніну.

Дзядуля, скруціўшыся на вялікім двухспальным ложку, спаў глыбока, яго дыханне то спынялася, то ўзнаўлялася сутаргава. Лампадка перад Мадоннай кідала жаўтаватыя водблеск на ягоны твар.

Цётка ўвайшла ў свой пакой і апранула доўгую начную сарочку, якая даставала пят. Павесіла на шыю святы медальён, які яна заўсёды надзявала на сон. Распусціўшы валасы, расчасала іх перад люстэркам. Пайшла да Тоніну, каб выключыць яму святло. Думала, што зараз ён напэўна ўжо спіць. Ён не паспеў яшчэ заснуць і ўбачыў яе з незакручанымі валасамі. Яна сарамліва адхіснулася і хуценька выключыла святло, зрабіўшы выгляд, што не заўважыла, і бязгучна пайшла ў свой пакой.

Наступнай раніцай, пакуль яе бацька і Тоніну будуць яшчэ спаць, нашмат раней часу, калі яны павінны ўстаць, яна будзе ўжо на нагах і выйдзе рана да першай імшы, а пасля вернецца ўжо з пакупкамі на дзень.

Пераклаў
Уладзімір БЯРБЕРАЎ

"Ён любіў цябе, Ветка!"

Пад такой назвай прайшло паэтычнае свята ў райцэнтры, якое было прысвечана 85-й гадавіне з дня нараджэння слыннага земляка, вядомага рускамоўнага паэта Дзмітрыя Кавалёва — аўтара амаль трыццаці кніжак вершаў, перакладаў на рускую мову такіх значных твораў беларускай літаратуры, як раман І. Мележа "Подых навальніцы", кніга А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка "Я з вогненнай вёскі", паэтычныя зборнікі Н. Гілевіча, А. Грачанікава, М. Сурначова і многія іншыя.

Тут, у Ветцы, Д. Кавалёў нарадзіўся, вучыўся ў школе, адсюль адпраівіўся ў вялікае і цікавае жыццё. Сюды часта прыязджаў Дзмітрый Міхайлавіч з Масквы, сустракаўся з землякамі, дзяліўся з імі творчымі планамі. 23 гады назад пайшоў з жыцця паэт, але імя яго жыве ў памяці землякоў. У гэтым можна было пераканацца, пабываўшы на свяце.

Гучалі вершаваныя радкі Д. Кавалёва ў выкананні бібліятэчных работнікаў Н. Нюфцікавай і І. Пастуховай, культработніка Ю. Брылеўскай. Прысутныя маглі паслухаць успаміны пра свайго земляка. З імі, дарэчы, выступіў і малодшы брат паэта Міхаіл, які жыве ў Навабеліцы. А старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў В. Ткачоў апавёў пра тое, як захоўваюць памяць пра Д. Кавалёва на радзіме, падзяліўся сваімі ўражаннямі пра яго творчасць.

Паэты Л. Раманава, У. Бабкоў і Г. Лапацін засяродзілі ўвагу на лепшых рысах паэтычнага вобраза Д. Кавалёва, падкрэслівалі, што яго паэзія аказала значны ўплыў на творчасць многіх вядомых сёння літаратараў.

Загадчыца раённай бібліятэчнай сістэмы В. Кабаева адзначыла, што неўзабаве ў народным музеі будзе абсталяваны пакой, цалкам прысвечаны жыццю і творчасці Д. Кавалёва.

Ігар ЛЯСНЫ

Лёс адмераў пяцьдзесят гадоў

Нарадзіўся Дзмітрый Палітыка 15 мая 1915 года ў вёсцы Гарывец цяперашняга Чашніцкага раёна, памёр 18 красавіка 1965-га. У 1935 годзе скончыў літаратурны факультэт Магілёўскага педагагічнага інстытута. Працаваў у літаратурным кабінеце гэтай вышэйшай навучальнай установы, у Полацкім педвучылішчы, служыў у арміі, выкладаў рускую літаратуру ў Магілёўскім педвучылішчы. У 1941—1944 гадах знаходзіўся на педагагічнай рабоце ў Башкірскай АССР. Вярнуўшыся на Беларусь, працаваў у Магілёўскім педінстытуце. У 1950 годзе скончыў Акадэмію грамадскіх навук пры ЦК КПСС і пачаў загадваць кафедрай рускай і беларускай моў і літаратуры Рэспубліканскай партыйнай школы пры ЦК КПБ.

Літаратурную працу Д. Палітыка пачаў у 1933 годзе з вершаў. Больш вядомы як крытык і літаратуразнаўца. Выйшлі брашура "Беларуская пасляваенная проза" (1958), кнігі "Янка Купала — перакладчык" (1959, дапоўненае выданне ў 1986-м), "Сляды часу" (1967), а таксама брашуры і кнігі, прысвечаныя праблемам рускай літаратуры.

Суфлёр

ПАДКАЗКІ—АНОНСЫ—ПАРАДЫ АД "ЛіМа"

У мінулыя выхадныя прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка на ўрачыстасцях да Дня Рэспублікі прамаўляў па-беларуску. Прамаўляў, прынамсі, з фанетычнага пункту гледжання, выдатна. Яно і не дзіўна — з такім акцэнтам! Слухалася і з задаальненнем думалася, што вось гэтак жа і павінна было быць з таго самага 1994-га, і здавалася нават, што першы прэзідэнт Беларусі прамаўляў нашай моваю і ўчора, і год таму. Карацей, заўжды. Здавалася, стаяў бы зараз у кабіне для галасавання, то паўтарыў бы выбар народа. Вось што мова беларуская, родная, рабіць можа...

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

Жыве БТ, не перастае здзіўляць — значыць, жыве. У спецыяльным выпуску "Панарамы" (больш навінаў ні ўнутры краіны, ні ў свеце проста не было) да ўрачыстасцяў 3 ліпеня святкаванне гэтай даты ў цэнтры сталіцы асвятлялі ажно 6 тэлежурналістаў. А мо і болей, мо каго з тых, хто высоўваўся з мікрафонам на экран, не ўгледзеў, не ўлічыў. Прычым гаварылі і паказвалі яны ўсе амаль адно і тое ж. Па-савецку.

10 ліпеня, панядзелак, 15.30 — мастацкі фільм "Песня пра зубра", да 530-годдзя з дня народзінаў Міколы Гусоўскага і паводле ягонай аднайменнай паэмы.

11 ліпеня, аўторак, 15.15 — дзіцячы тэлеспектакль "Голы кароль" паводле казкі Шварца.

12 ліпеня, серада, 16.25 — "А музыка гучыць", гэтая перадача раскажа аб тым, як праходзіў фестываль камернай музыкі "Музы Нясвіжа".

15 ліпеня, субота, 15.45 — "Тэлевізійны дом кіно" пра міжнародны фестываль "Залаты Віцязь-2000".

15 ліпеня, субота, 17.05 — "Арт-клуб" віншуе з юбілеем артыстку Гомельскага абласнога драматычнага тэатра Ніну Карнееву.

Не, у дэпрэсію беларускае грамадства анічым не ўвагнаць. Тэлебачанне не дасць. На БТ умеюць займацца слоўным псіхатрэнінгам аптымізму. Напрыклад, ва ўжо згаданым святочным спецвыпуску наладзілі "пяцімінутку шчасця". Гэта значыць, узнёсла распавядалі пра відавочна-неверагодны шматсферны росквіт краіны. Ах, у якой мы з вамі дзяржаве жывём, я вам скажу! Нават хацелася, трохі перайначыўшы вядомы анекдот, крычаць: "Хачу ў Беларусь!" Праўда, ёсць адна драбяза, пра якую так, між іншым, давялі напрыканцы "пяцімінуткі", маўляў, шмат па якіх сацыяльна-эканамічных паказчыках мы не горшыя, а то і пераўзыходзім Еўропу, а адзінае, у чым адстаём, дык гэта ў памерах даходаў на душу. Карацей, аптымістамі трэба быць.

РАМПА

У звычайны для лета перыяд тэатральных вакацыяў, мясцовай тэатральнай альтэрнатывай гастрольным спектаклям замежных тэатраў (да прыкладу, імя Ленсавета) у ліпені будуць апошняя сезонная пастаноўка балета ("Эсмеральда", 7-га) і "ART" — Малога тэатра (13-га ў памяшканні Купалаўскага).

ВЫСТАВЫ

З 4 ліпеня — у Музеі сучаснага мастацтва праходзіць выстава фотаздымкаў пра гісторыю беларускай сталіцы.

7 ліпеня, 17.00 — у дзень народзінаў мастака Марка Шагала ў Нацыянальным мастацкім музеі адкрыццё выставы "Прысвячэнне Парыжу". Працаваць выстава будзе ажно да самай восені.

"Літаратурны экспрэс Еўропа 2000"

З 5 чэрвеня па 16 ліпеня 2000 г. на мяжы стагоддзяў адбудзецца адна з буйнейшых грамадскіх і культурных падзей, прымеркаваных да сустрэчы новага тысячагоддзя, — міжнародны праект "Літаратурны экспрэс Еўропа 2000".

Больш 100 літаратараў з 43 краін Еўропы здзяйсняюць шасцітыднёвую паездку па маршруце, які пройдзе ад Партугаліі праз Іспанію, Францыю, Бельгію, Германію, Польшчу, Літву, Латвію, Эстонію, Расію і Беларусь. У 20-ці гарадах маршруту "Літаратурны экспрэс" зробіць прыпынкі, каб у рамках публічных чытанняў, дыскусій і буйных культурных святаў абмеркаваць праблемы агульнаеўрапейскай будучыні, моўнай і літаратурнай разнастайнасці Еўропы.

9 ліпеня 2000 года а 16-ай гадзіне ўдзельнікі "Літаратурнага экспрэса Еўропа 2000" завітаюць на радзіму Янкі Купалы ў Вязынку (Маладзечанскі раён). З гэтай нагоды адбудзецца тэатралізаванае свята "Беларусь праз межы і стагоддзі". Сярод рознагалосся літаратур Еўропы годна загучыць і мова Янкі Купалы.

Шчыра запрашаем усіх жадаючых 9 ліпеня а 16-ай гадзіне на сустрэчу з пісьменнікамі ўсёй Еўропы ў Вязынцы на вялікае свята стагоддзя.

10 ліпеня адбудуцца сустрэчы з пісьменнікамі Еўропы ў літаратурных музеях і галоўных бібліятэках Мінска. Заключны вечар пісьменнікаў Еўропы пройдзе ў Доме літаратараў 10 ліпеня а 18-ай гадзіне.

Раніцай **11 ліпеня** "Літаратурны экспрэс" накіруецца ў Брэст.

Гэтая акцыя пісьменнікаў Еўропы знаходзіцца пад патранажам Еўрапейскай рады, Еўрапейскай камісіі, ЮНЕСКА і Міжнароднага Саюза чыгункі UIC.

З беларускага боку праект "Літаратурны экспрэс" здзяйсняюць Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Мінскі гарвыканкам, Саюз беларускіх пісьменнікаў пры ўдзеле Міністэрства замежных спраў РБ, Дзяржкамітэта па друку, Брэсцкага аблвыканкама, а таксама шматлікіх арганізацый і ўстаноў Беларусі.

Удзел нашай краіны ў гэтым унікальным праекце засведчыць, што беларуская літаратура валодае не меншым патэнцыялам, чым іншыя еўрапейскія літаратуры. У трэцяе тысячагоддзе нам ёсць што прыўнесці са скарбніц чалавечага духу.

Гэта будзе адным са шляхоў Беларусі ў Еўропу, які дапаможа нашай Бацькаўшчыне заняць "свой пачэсны пасад між народамі", каб разам з усім светам крочыць у будучыню, у новае тысячагоддзе".

Літаратурны музей Янкі Купалы

Міхась МІРАНОВІЧ

Фрашкі

Чаго баяцца?

Суседу
Дзед Нупрэй прызнаўся,
Што смерці ён
Раней баяўся.
— А як навокал
Азірнуся,
Дык нашага жыцця
Баюся!..

Выключэнне

— Вядома
Ісціна такая:
"Нішто бясследна
Не знікае..."
— Я згодна,
Толькі, мой харошы,
Адно ёсць выключэнне —
Грошы.

Прычына

Пытанні ў жыцці нам
Заўжды назаляюць,
Адно з іх
Даймае мяне:
Чаму пры разводзе
Прычыну пытаюць,
Тады ж, калі жэнішся —
Не?..

Сучасныя песні

Ад песень сучасных
Звініць у вушшу,
Глядзіш —
І пачнуцца хваробы!..
Раней песні бралі цябе за душу,
А сённяшнія —
За вантробы.

Голая праўда

Запала вось такая думка
Ў голаў,
І не дае ні есці мне,
Ні спаць:
Тады, калі бывае
Праўда голай —
Лягчэй за ўсё
Нябогу згвалтаваць.

Кара

Сваёй апалы
Не знайду прычыну:
І чым цябе я,
Божа, раззлаваў?
Я ўзнагароду папрасіў —
Жанчыну,
За што ж ты кару —
жонку —
Мне паслаў?!

Нясі свой крыж

За цуглі
Наравісты лёс бяры,
Трымай уладу
Над самім сабой,
І лепей сам нясі
Свой цяжкі крыж,
Чым панясуць яго
Перад табой.

На цвярозы розум

Усё на свеце
Можа наш народ,
Калі што робіць
На цвярозы розум.
І мог бы жыць
Без тлуму і згрызот.
Ды ці бывае
Ён калі цвярозым?..

Вясковая тэма

Да вёскі ў нас —
Святое пачуццё,
І вершаў ёй
Прысвечана без меры.
Але чамусь
Вясковае жыццё
Паэты славяць
Ў гарадской кватэры.

Місіс і міска

Міс — гэта проста
Незамужняя дзяўчына.
А місіс — жонка.
Разабраўся, дружа?
А міска — тое,
Што, як ёсць прычына,
Дык місіс б'е
На галаве у мужа.

Хто пачаў першым?

Бацькі дзяцей
Заўжды не разумелі,
Бацькоў — дзяды,
А прадзеды — дзядоў...
Да тых дабрацца б
(Каб іх чэрці елі!),
Пачаў хто першым
З даўніх тых гадоў!..

Інтэр'ер канца XX стагоддзя.

Фота Ул. КАГУЦЕНКІ

Дыялогі

— Дарагая, ты помніш тую ноч на дарозе пад рамантычнымі зорамі?

— Пытаешся! Я тады ледзьве давяла цябе п'янага дадому.

❑

— Ты, я чуў, атрымаў прэмію? Можа, вып'ем з такой нагоды?

— Не.

— Грошай шкада?

— Цябе...

❑

— Дайце мне, калі ласка, што-небудзь з твораў Леніна.

— Навошта?

— Каб зразумець, з чаго мы смяёмся.

❑

— Чаму не заводзіш сям'ю?

— Баюся. Памру — колькі слёз і клопату прынясу ёй...

❑

— Ты чаму не чытаеш раманы?

— Часу шкада.

— Чытанне ж развівае і пашырае кругагляд.

— Тое самае робіць і жыццё.

❑

— Ты як ставішся да яднання народаў?

— Залішні інтэрнацыяналізм спараджае сумненне ва ўласнай нацыянальнасці.

— ...

❑

— У адной п'есе Бернарда Шоу гераіня сцвярджае, што яе не запалохаеш, бо яна была школьнай настаўніцай.

— Нас — таксама. Бо мы — беларусы.

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

Хто цяпер піша чарнілам? Ужо і на машынцы друкаваць не модна. Вялізныя магчымасці ў аргтэхніке, ёсць рэзервы. Ды нешта не відаць камп'ютэрных шэдэўраў. Можа, павольныя пёры дапамагалі старым фантазёрам?

●

І магазінныя хвасты каб выказваць эмоцыі, меркавалі сабакі.

●

— Няма чаго гаварыць пра тое, чаго няма? А чаму? — не мог зразумець нуль.

●

Чарнобыльская вёска з вясны: адны пранумараваныя камяні.

●

— Калючы кактус і "голены" кактус. Хай адзін дэ-юрэ, а другі дэ-факта. Але ты, мой гаротны, чаго з калючага дроту?

●

Пустыя месцы? А частата, граніцы? У вайскоўцаў пра генералаў усё таямніца.

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА — ЛіМ — ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ БЕЛАРУСІ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Павел ВЕРАБ'ЁЎ — *намеснік галоўнага рэдактара,*
Алесь ГАЎРОН — *адказны сакратар,*
Мікола ГІЛЬ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Яўген РАГІН,
Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,
Віктар ШНІП — *першы намеснік галоўнага рэдактара*

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —	284-8461
намеснікі галоўнага рэдактара —	284-8525, 284-7985
АДДЗЕЛЫ:	
публіцыстыкі —	284-8204
пісьмаў і грамадскай думкі —	284-7985
літаратурнага жыцця —	284-8462
крытыкі і бібліяграфіі —	284-7985
паэзіі і прозы —	284-8204
музыкі —	284-8153
тэатра, кіно і тэлебачання —	284-8153
выяўленчага мастацтва, аховы помнікаў —	284-8462
навін —	284-8462
мастацкага афармлення —	284-8204
фота-карэспандэнт —	284-8462
бухгалтэрыя —	284-8462

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.
Наклад 2812
Нумар падпісаны ў друк 6.07.2000 г. у 17.30.

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715

Заказ 3426.

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12